

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 04024

# PRODUKTIVIZATSYE



I. A. Lisky



THE MAX PALEVSKY  
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE  
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
WAS PROVIDED BY:

*Lloyd E. Cotsen Trust*  
*Arie & Ida Crown Memorial*  
*The Seymour Grubman Family*  
*David and Barbara B. Hirschhorn Foundation*  
*Max Palevsky*  
*Robert Price*  
*Righteous Persons Foundation*  
*Leif D. Rosenblatt*  
*Sarah and Ben Torchinsky*  
*Harry and Jeanette Weinberg Foundation*  
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE  
*National Yiddish Book Center*



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at [digitallibrary@bikher.org](mailto:digitallibrary@bikher.org)

# פרארוקטיוו-דאצע

אונט גלויס דעם לארפט  
 פאר פארמא פ.ע.י.א.וי.ק  
 17.11.37 אין איין אונדזער  
 ו.א.א. ליסק

איין 311/1  
 9/11/37



דערציילונגען פון י.א.ליסק

פערלאג און דרוקעריי

י. נאראדיצקי (ט.י.), 129-131 בערפארד סטריט, א.א.

I. A. LISKY.

**PRODUCTIVISATION**  
**SHORT STORIES**

---

*Copyright by I. A. LISKY, London.*

*Published and Printed by*

I. Narodiczky, (T.U.), 129-131 Bedford St., London, E.1.

1937.

## אינהאלט:

---

7	..	..	..	..	צווישן צוויי פראָנטן
17	..	..	..	..	דער האָן
33	..	..	..	..	אין דער בהלה
52	..	..	..	..	א שמויכל אין בין השמשות
56	..	..	..	..	גענדן
68	..	..	..	..	פארשלאָפן דאָס לעבן
72	..	..	..	..	פראָדוקטיוויזאציע
87	..	..	..	..	פאָשיסטישע רעקרוטן
98	..	..	..	..	אידעאָליסטישע שפעקולאציע
104	..	..	..	..	א גינע א טאָג ..
					נאציאָנאלע געפילן
117	..	..	..	..	— און קלאַסן אינטערעסן
127	..	..	..	..	אין מאַרש מיט די הונגעריקע

מיון ליבער פרוי און  
טייערסטער חבריטע נ. מ. סידא.

צווישן צוויי פראנטן





## צווישן צוויי פראנטן

... פארנאכט איז אויפ'ן פראנט אביסל שטילער געווארן . . .

רוסישע סאלדאטן, ווי צעטריבענע קנולין וואלקנס האבן זיך געצויגן איבערן שטעטל, די מידע קעפ געווענד קעגן מזרח. אונטער גרויסע שטיוול זענען געפאלן שווערע שפאן און האבן מיט א גליווער אפגע- ציטערט אין די קליינע הייזלעך פון ליים, וואס האבן זיך געקרומט אונטער דער בלייערנער גרויקייט, ווי שיפע בערגלעך אין וויכער. ס'קאן זיין, אז די לעצטע פון זיי וועלן אונטערצונדן דאס שטעטל און ס'קאן אויך זיין, אז מ'וועט זיי באפעלן זיך פון יענער זייט איינצעגראבן אין דער נאסער, אסיענדיקער ערד און פון דארטן שיקן אין דער נאכט אריין די ברענענדיקע גראנאטן.

א צעשראקענער און פארמאטערטער איז אביש ארויסגעקראכן פון די אומהיימלעכע, קאלטע שטוב ווינקלען, מורא, האט אים געדרייט די קישקעס אין בויך, אין זיינע אומרואיקע אויגן, האבן פיינלעך געפיבערט די מינוטן, וואס האבן געשלאגן, מיט דעם יאמער פונ'ם אומרחמנות'דיקן טאג. אביש האט אנגעשטרענגט דאס געלע פנים, אויפגעהויבן דעם שמאלן קאפ טיף איינגעקוועטשט צווישן די קרומע אקסלען א קוק געטאן אין פענצטער, און דערוען אין די קליינע, פארמעקטע שויבן . . .

אין דרויסן, צווישן די פארלאזטע חרובע הייזלעך האבן ארומ- געראיעט צערייטע סאלדאטן און געשטארקעט מיט די שארפע געווער- עקן אין די ליימיקע ווענטלעך, געזוכט באהאלטענע פארמעגענס. אנדערע ווידער, מיט יינגליש, צעשראקענע פנימער זענען האלטנדיק די הויזן אין די הענט, געלאפן איבער שווימנדיקע שאטנס, וואס זענען געפאלן אונטער טויטשענדיקע, פערדישע פיס, און יעדעס מאל, ווען די שרעק האט זיי א דריי געטאן אין די קישקעס האבן זיי די הויזן אראפגעלאזט.

אבישן איז פלוצים דאס בלוט אין די אדערן געווארן הייס און זיך האסטיקער געגאסן איבער זיין גאנצן פארהויקערטן גוף. „מען זוכט פאר מעגענס“ איז אים פון זכרון ארויס דער געדאנק און אריין אין די אויגן. זיין בליק האט זיך דורכגעטראגן איבער די נאקעטע ווענט, וועלכע האבן זיך קרום געשפארט איינע אן דער אנדערער און שיעור זיך נישט אנדער געזעצט אונטערן ציטער פוין דויערנדיקן שיסן, און איז געפאלן אויף דעם טייערסטן ביסל ארעמקייט אין שטוב . . .

זיינע ליפן האבן זיך אהויב געטאן ווי עפעס וויכטיקס וואלט אים געוואלט ארויס פון מויל . . .

אין א נידריק, קויטיקן בעטל, וואס האט זיך געקלעמט צווישן צוויי פייכטע ווינקלן איז געלעגן אביש'ס קראנקער טאטע און שווער געאטעמט די איינגעהאלטענע קרעכצן, וואס האבן כסדר געצאפלט אויף די גרין, פארטריקנטע ליפן. אין זיינע פארצויגענע אויגן האבן די שווארצלן געדימעט. דער קראנקער האט זיך אפגעקערט פון דער וואנט און געפרעגט:

„נו, אביש — זיי גייען נאך אלץ, זיי . . .“

אביש האט געוואלט דערציילן דעם טאטן וואס ער האט דורכן פענצער טער געזען, אבער פון מויל זענען אים ארויס די ווערטער, מיט וועלכע ער טרייסט דעם קראנקן. ער האט געשטאמלט: — „ווער גייט ווער? — אודאי גייען זיי נאך . . . זיי גייען נאך אלץ . . . די כלבים, די הינט . . . די . . . די . . . זאל עך דיר איינעצן ס'האנטעך? גיב וועל עך דיר איינעצן ס'האנטעך . . .“

דער געדאנק אין אביש'ס אויגן איז געווארן קלארער און באקור מען א באשטימטן אויסדרוק, און קאליר . . .

מיט אן אנגעשטרענגטן ציל אין בליק האט ער אנגעהויבן אונטער טרייבן דעם קראנקן טאטן: — „נעם גיך צענויף די לייכטער, דאס שטייטל, די העסעס, דער מאמעס זיידענע טיכל, די וועש, דאס חנוכה-לעמפל, וועל איך אין פאדערהויז אויסהאקן א גרוב און עס באהאלטן — איידער די נאכט פאלט צו . . . גיכער טאטע . . . אין דער ערד וועט מען נישט זוכן . . .“

אביש האָט אין אַ פינסטער ווינקל אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ צו דער ערד און איבער זיין געשפיצטן הויקער האָט זיך געהויבן די האַק און האַסטיק זיך אַראָפּגעלאָזט, מיט אַ שאַרפּן פּאַל. דעם קראַנקן איז באַפּאַלן אַ פּרישער כּח. ער האָט פּאַרוואָרפּן די צוּדעק און אַרויסגעלאָזט פּון בעט די בלוי אדערדיקע פּיס, ווי צוויי אָפּגעריסענע, דאַרע צווייגן.

בידריק און איינגעהאַרבעט אין די הוילע גאַטיעס איז דער קראַנקער ייד, מיט דער גרויסער צעשוּיבערטער באַרד אַרומגעקראַכן אויף אַלע פּיר, אַענויפּגעטראָגן דאָס ביסל אַרעמקייט און דאַרלאַנגט אַבישן. אין זיינע הענט האָט לאַנג געציטערט דעם ווייבס זיידענע טיכל, וואָס האָט אים דערמאַנט איה, יענעם פּאַרנאַכט, ווען ער איז געשטאַנען מיט אַ לאַפּעטע אין דער האַנט און אַרויפּגעוואָרפּן אַביסל ערד אויפּן קבר פּון דער יידינע, וועלכע איז דערהרגעט געוואָרן פּון אַ קויל, וואָס האָט זי געטראָפּן . . .

אַ שווערער גראַנאַט האָט פּלוצים אפּגעהילכט און זאלושעט די געשטאַקטקייט. דאָס שטיבל האָט ווידער אָנגעהויבן ציטערן, ווי אַ רע-שעטע אין מיידלעשע הענט. די ווינציק גאַנץ געבליבענע שויבן זענען אַרויסגעפּאַלן און טעמפּ אָפּגעקלינגען.

אביש האָט זיך צוריקגעשאַרט אין די ווינקלען אַריינגעצויגן דעם קאַפּ צווישן די שפיציקע אַקסלען און זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד, זוי אַ ליידיקער זאַק.

פּריש אָנגעלאַפּענע סאַלדאַטן, וואָס האָבן נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין פּאַרלאָזן דאָס שלאַכטפּעלד אונטערן שטעטל און וואָס האָבן זיך בינטלעכ-זיני געשאַרט אין געסל און צווישן די שטיבלעך, האָבן אַריסגעטאַן די טיר. דער קלאַפּ האָט אָפּגעגליווערט אין שטוב און אָנגעיאַגט אַ טעמפּע מורה שחורה. דער סטיק האָט זיך איבערגחזרט — און אַ שפּיי — און אַ קללה . . .

דער קראַנקער האָט דערפּילט די שרעק ביים האַרצן. ער האָט זיך אָנגעכאַפּט מיט די בלוי פּאַרשטאַרטע פינגער און זיך געקלעמט אין קוויטיקן איבערבעט. די אויגן זיינע האָבן גלעזערן געלאַצט, ווי וואַר-טנדיק אויף די לעצטע מינוטן פּון טויט . . .

אביש האָט געמורמעלט: — טאַטע — טאַטע . . .

אויף דער וואנט, וואס האט זיך, ווי אַ נאָסער בית הקברות פלויט  
געשפארט ביים בעט פונ'ם קראַנקן, האָבן אין דערשלאַגעניש געגליווערעם  
צוויי טונקעלע שאַטנס . . .

קעגן נאָכט צי, איז דער רעש געוואָרן שטאַרקער . . .

אין דרויסן איז דער שמאַלער שטראַז, וואָס האָט דורכגעשניטן דאָס  
שטעטל, געזונקן אונטער די ברענענדיקע אייזנס פון טויטשענדיקע פּערד,  
פולע פירן, אַנגעוואַרפענע מיט צעבלוטיקטע סאַלדאַטן, ווי צעקראוואשע-  
טע סנאַפעס געראַטעוועט פון אַ שטורם אין פעלד, האָבן זיך געטראָגן  
איינע איבער דער אַנדערער. ס'האַט זיך געשטיפט אן אנגעיאַגטע ענק-  
שאפט פון פּערד באַגאַסענע מיט הייסער שוים און פון די געבויגענע  
קאַזאַקישע פלייצעס, ווי פון זיי אַרויסגעוואַקסן, האָט זיך געוואַרפן אַ  
מאַטער שטאַלערנער גלאַנץ און געטיקעט אויף נאַסע פּערדישע ריקנס.  
שאַרפע לאַנגע פיקעס האָבן געלעכערט די אנגסטיקע, לידיקייט, וואָס  
איז שווער געהאַנגען איבער מענטש, פּערד, אייז, און גלאַנציקן שטאַל.  
נאָכדעם ווי ס'איז אויף אַ ווילע ווידער אַביסל שטילער געוואָרן,  
האַט אַביש דערלייכטערט אפּגעאַטעמט. אַ פאַרגנבעטער בליק האָט זיך  
פון אים פונסניי אַ טראַג געטאַן צום פענצטער.

ביי די פאַריסענע ריוועס האָבן זיך געשאַרט די סאַלדאַטן און מיד  
געפלאַנטערט מיט די פיס.

— „אַביש — וואָס הערט זעך האַן?“ — דער קראַנקער האָט זיך  
קוים דערקאַפט און שוואַך געצויגען דעם אַטעם.

— „ס'ווייזט אויס שוין די לעצטע! . . .“

— „נעם נעץ איין, אַביש — נאָדיר ס'האַנטעך“ . . . האָט דער  
אַלטער געקרקעצט, און אויפגעהויבן אַ קויטיקן אַרבל פון וועלכן ס'האַט  
אַרויסגעקוקט אַ דאַרע פויסט. ער האָט אַפירגעשלעפט די נאַסע שמאַטע  
פון אונטער דעם פאַרטריקענטן האַרצן און דערלאַנגט אַבליש . . .

אומרויאיקע שאַרכן האָבן אַנגעהויבן ציטערן פונסניי. אַביש'ס בליקן  
זיינען געבליבן שטעקן אין קאַלעמוטנעם וואַסער. מיט דער שמאַטע אין  
די הענט איז ער געבליבן שטיין, ער האָט אַפּגעווענד די אויגען פונ'ם

בעט . . . דער קראַנקער איז געבליבן זיצן איינגעבראַכן. די דער-  
שלאגעניש אין שטוב האָט געגליווערט:

— „שוין ווידער אַביש? . . . דער דערשראָקענער אַביש האָט זיך  
שטום איבערגעקוקט מיטן קראַנקן טאַטן, ביי ביידן האָבן די אויגן  
געציטערט, ווי ביי פאַרפרוירענע פייגל אין אַ פראַסטיקער ווינטער-  
נאַכט. אין דער הינטער-טיר האָט זיך דערהערט אַ לייכט היימיש  
קלאַפן. זיי האָבן דערהערט אַ קוויטשידיק קול:

— „מאַכט אויף עך בין עס שרה ביילע . . .“

פאַרהילט אין אַ שאַל האָט זיך אַריינגעשלייכט די שכנטע און מיט  
איר איז אין דער טונקעלער שטוב אַנגעלאָפן אַ וויסטע אימה; זי האָט  
קרום פאַרצויגן דאָס פנים. וואָס האָט אויסגעזען, ווי אויסגעקניפן פון  
שפיציקע פינגער און ברייט געעפנט דאָס מויל. זי האָט פון זיך אַרויס-  
געבלאָזן שווערע, אַפגעהאַקטע ווערטער:

— „אַ ווייטיק צו מיר . . . אין מאַרק רויבט מען . . . אוי אַ  
ווייטיק איז צו מיר . . . מען זאָגט . . . ווייס עך, וואָס מען זאָגט?  
ווער קען דאָס וויסן וואָס דאָרטן טוט זיך? — — — אַז זיי גייען און  
גייען — שיטן זיך ווי פון אַ לעכערדיקן זאַק . . . ווי סע גליסט זיך  
פאַלט מען אַריין . . . מען מאַכט חרוב, צעברעכט מען, צעהאַקט מען,  
וואָס ס'קומט אונטער די הענט . . .“

אויף דעם קראַנקן האָט געציטערט די הויט. אַביש'ס האַרבאַטע  
פלייצע איז געוואָרן גרעסער. ער האָט עפעס געוואַלט פרעגן, אַבער  
די יידינע האָט נאָך אַלץ געהאַלטן אין איין רעדן, זי האָט געשנייצט און  
געכליפּעט, דערציילט, אַז פריידען, אין ליכטיקן גן-עדין איז זי, איז היינט  
בעסער, ווי די יידן אין שטעטל. זי האָט זיך אויסגעווישט די אויגען  
מיט אַפגעריבענע צויטן פון דער שאַל און אַרויסגעלאָזט אַ קוויטשיקן  
קרעכץ: — „וואָס וועל עך דאָ שטייען האָן? — אַ ווייטיק צו מיר —  
אַביש ליי מיר די האַק . . . קום גיך פאַרמאַך די טיר . . .“

אין שטוב איז געוואָרן שטיל, ווי אין אַן אויסגעלאָשענעם אויוון.  
צוגעפאַלענע נאַכטקייט האָט געשוואַרצט די ווינקלען. אַביש האָט זיך  
געשארט פאַר די פאַרשטעקטע שויבן, געוואַרפן זייטיקן בליקן זיי צערי-

סענע פערלויירן, און נישט געקענט מער זען, וואָס אויפן שטראַז טוט זיך.

די נאַכט האָט געריטשעט, ווי אַ געשטרויכלטע חיה. קאַנאַנען האַבען געשפיגען שווערע שטיקער בליי צום פינסטערן הימל. ס'האַבן אויפֿ-געבליצט הייסע קנױלן רױך.

אין דער פינסטערער שטוב, האָט זיך דערהערט דאָס מידע שוואַכע קרעכצן פון דעם קראַנקן: — „אַביש לייג דעך אַנידער אויף דער באַנק“... — „זאָל עך דיר נאָך איינצען ס'האַנטעך, טאַטע?“ — „מ'דאַרף נישט“... .

אַביש האָט שטים געפאַלגט, זיך אויסגעשטרעקט אויף דער באַנק, אין דער זייט ביים אויוו, איינגעדרייט זיך אין דעם שוואַרצן כאַלאַט און צוגעדריקט דעם פאַרקריפלטן מידן גוף צום האַרטן ברעט. דער אנקסטיקער רעש, האָט אים געברייט אין די אויגען, ער האָט זיי גע-האַלטן אָפן. די מינוטן האַבן זיך געצויגן, ווי נאַסע פאַסמעס פאַר-פלאַנטערטער פאַדים און שווער געמאַכט זיינע געדאַנקן, וואָס זענען זיך אים פויל צערקאַכן אין מוח, און אים אַרומגעשלעפט איבער אַ וויסטן, בלוטיקן מאַרק, צווישן איבערגעקערטע שטיבלעך אין וועלכע ס'ראַיען אַרום צעשלאַגענע, ברודיקע זעלנער. . . קאַליקעס, פאַר-בונדענע, צעשאַסענע, מיט רױע, פאַריסענע פליישן וואַלגען זיך און קרעכצן, און צעריסענע גופים טױטשן זיך, ווי די געקױלעטע עופות, וואָס ער האָט געזען ביים שוחט אין הויף. . . די פינסטערניש פאַר די אויגן האָט אים געבראַכט צושלעפן לאַנגע, שוואַרצע לױות, באַגלייט פון קינדער און ליארמדיקע ווייבער, וואָס ציען זיך לאַנג, פאַמעלעך איבער פאַרויכערטע געסלעך. . . און מיט אַמאַל איז אים שווער גע-וואָרן דער אַטעם, דאָס האַרץ איז אים שיעור נישט געבליבן שטיין. אים האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז ער הערט עמיצן זיך דרייען אַרום דער שטוב, אויך דער קראַנקער, האָט זיך אַנגעהויבן רירן. ער איז געלעגן אין אנקסטיקן גליווער און עפעס געמורמעלט. . .

די קאַלטע אַסיענ-נאַכט האָט געשמאַרצט, ווי אַ ציעאַטערטע ווונד — געקאַרטשעט זיך אונטערן פייער-רעגן, וואָס האָט געפראַטשעט, מיט אַ האַגל פון קוילן.

אויפן פינסטערן גרוביקן שטראַז, האָבן זיך נאָך אַלץ געשלעפט די שווערע מיליטערישע וועגענער, די סאַלדאַטן, האָבן געשריגן און גע-שאַלטן. דאָס זענען שוין געווען די לעצטע, וואָס האָבן פאַרלאָזט דעם פראַנט. אַ טייל פון זיי האָבן זיך אין דער פינסטער צעוואָרפן איבער די געסלעך איבערצעלאָזן לעצטן צאַרן אויף פרעמדער ערד.

אַ שווער סטוקן האָט זיך פלוצים דערהערט אין בלינדן פענצטער, וואָס האָט זיך געשפּאַרט אויף דער פינצטערער נאַכט. אַ טעמפּ אָפּגע-ריסן שעלטן האָט זיך געטראָגן דורך די פאַרשטעקטע שויבן לעכער, און דערנאָך דורך דער טיר אַ קלאַפּ און אַ וואַרטשע:

„אַטקייזויי סוקין טין!!!“ \*

אַבישן האָט צענויפגעצויגן דער שווייס, וואָס האָט אים באַגאַסן. ער האָט געהערט דאָס שעלטן, וואָס האָט זיך איבערגעחזרט און די שטאַרקע פּוּיסטן וואָס האָבן געריסן די טיר. ער האָט זיך נישט גע-קענט רירן.

דער קראַנקער, האָט געציטערט און אין דער פינסטער אויסגע-שטרעקט די האַלב טויטע הענט:

— „אַביש!!! די הערסט אַביש“? ...

— „אַביש מען ברעכט אויס די טיר“.

אַביש האָט זיך נישט גערירט.

די טיד האָט אַ קרעכץ געטאָן און איז צוגעפאַלן מיט אַ קלאַפּ. שרעק, האָט דעם קראַנקן אונטערגעטראָגן, ער איז אַראָפּגעפאַלן פּונם בעט און געבליבן ליגן, ווי אַ איבערגעהאַקטער וואַדעם.

אַביש האָט זיך אויפּגעהויבן, און געוואַלט אַראָפּ צום טאַטן. אָבער פלוצים האָט ער עמיצן דערווען אויף דער שוועל, איז ער געבליבן צע-נויפגעצויגן ווי אַ שוואַרצער קנױל.

אַ קאָזאַק, ווי אַן אָפּגעריסן שטיק ווינט איז אַריין אין שטוב, דער שאַרפּער עק פון זיין ביקס, האָט אַ גלאַנץ געטאָן.

(\* מאַך אויף הינטושער זון.)

— „דו ווילסט נישט אַנצונדן קיין לעכט, דו הינטישער זון“, — האָט ער געשריגן. אויף זיינע ליפן האָט געזאָטן אַ וויסע פינע, אין זיינע הענט, ווי דער ריקן פון אַ צעהאַקטער שלאַנג, האָט זיך פאַרוואַלגערט אַ שטיק פאַראַפּין. ער האָט עס אַנגעצינדן און אַ שוואַכער שיין האָט זיך צולייגט איבערן שטיבל.

דערווען די פאַרשויןען, האָט ער דערפילט אַ ציטער אונטער זיין קויטיקער פעל, די ברייטע נאזלעכער זענען אים פול געוואָרן מיט קאַל-טער אימה. זיינע אויגן האָבן זיך געלאָשן אינ'ם ווינציקן שיין, וואָס האָט דורכגעשניטן דאָס חשחות.

ער האָט געוואָרפן אַ בליק מיט אַ פאַרקרומט אויג איבערן אַרום און איינגעצויגן אויסגעשטויסענעם אַטעם, שווער ווי די האַרבקייט פון דער שוידערלעכער נאַכט.

ביים בעט איז דער קראַנקער געלעגן און געציטערט, זיינע פיס זענען געווען בלוי און דאָס פנים געל, און אויפן פריטש האָט אַביש געגליווערט, ווי אַ קאַלטע מצבה.

דער קאָזאַק האָט זיך געצלמט, ברייט פאַריסן דאָס מויל און אַ זאָג געטאָן :

„... נעבויסיאָ!...“ \*

ער איז צוגעגאַנגן נענטער, צו דער באַנק אַראַפגעשלעפט די טאַרבע פון דער פלייצע, אַנגענומען צווישן די ווייכגעוואַרענע פינגער אַ האַרט קאזיאַנע ברייטל, אַנידערגעלייגט אין דער זייט, און זיך צוריק-געשארט צו דער טיר.

ער האָט זיך נאָך אַמאָל איבערגעצלמט און צעקוועטשט דעם פאַראַ-פין שיין צווישן די פינגער.

אין דרויסן איז אַ געדעכטער שפיי געפאַלן פאַר זיינע פיס, ער האָט איינגעאַטעמט אַ צעריסענעם קנויל נאַכט און אַוועקגעקראַכן אין דער צעיוושעטער פינסטערניש ...

\* האָב נישט קיין מורא.



ד ע ר ה א ו



## דער האז

נישט ווייט פונם איינציקן פויערישן הייזל אויף די לידיקע, אויסגעמארעטע אַסיענפעלדער, שנייד זיך אַ שמאַלער, סקאַסנער פעלד-וועג. פון ביידע זייטן ציט ער מיט זיך מיט צוויי טיפע, אַפגעשלאַגענע, ליימיקע ריוועס, פאַרפלייצטע מיט פאַרויאַנעטע בלעטלעך, צוגעפוילט שטרוי און פאַרדאַרטע קופּעס קי-צויס. יעדן צווייטן טאַג פון דער וואַך דינען די ריוועס באַגלייך אַ געטרייער מוטער. זיי נעמען אַריין אין דעם שויס אַן אַנטלאַפּענעם חזיר מיט אַ לאַנגן נאַכשלעפּנדיקן שטריק ביים אונטערשטן פיסל, אַ געפענטעטע קעלבל, אַרויסגעריסן פונם אַנט-טרייבערס הענט, אַ מידן בעטלער, אַ שיכורן גוי; אַן איבערגעקערט פירל בלייבט אויך נישט פאַרשעמט.

דער קרומער בלאַטיקער שליאַך קרעכצט זייער שווער. פון באַגינען אַן שלעפּן זיך איבער זיין הויקער-פלייצע קליינע פויערישע וועגעלעך, ציען זיך פון אַרומיקע דערפלעך צום שטעטל אויפן יריד.

אין אַזאַ פאַרשריגענעם, פייכטן טאַג, ווי היינט, בלייבט דאָס איינציקע פאַרונענע שטיבל אויף הפקר, ווייל לוקאַש רעכטעוועט דעם וואַגן, קריגט זיך מיטן ווייב און גרייט זיך אויך אין וועג אַריין. פון אינדערפרי אַן איז ער אַרומגעלאַפּן מיט אַן אַפּן מויל, געשאַלטן ס'ווייב און באַשפּיגן אַליק, וואָס ס'איז אים געקומען אונטער די הענט. אַרום זיינע צעשפאַרטע ליפּן איז אַרומגעקראַכן אַ שטיק רויטע צונג און זיך געקרומט ווי ביי אַ הונט, ווען ער דערשטיקט אין זיך אַ שטומען פאַרלאַנג.

מאלאַנקע, זיין ווייב, אַ האַרטע, עקשנות'דיקע פויערטע מיט אַ צעקנייטשטן שטערן און גערונצלטן פנים, אַרומגעוויקלט מיט אַ גע-קעסטלטער פאַטשיילע און אַ קראַס-געבלומט פאַרטעך אַרום די ברייטע היפּטן, איז געשטאַנען אויף דער שוועל פון דער כאַטע און געוואַרט, ביז לוקאַש וועט פאַרטיק ווערן מיטן שפּאַנען. אַרום אירע

שלייפן האָט געצוקט עפעס אַ ביטערער פאַרדראָס און פאַרקרומט איר די גאַמבע אָן אַ זייט. זי וויל זיך איצט נישט באַגעגענען מיט לוקאַשעס צאַרנדיקן בליק און פאַרטיפט די צערייצטע אויגן אין די גערונענע וואַלקנס, וואָס זענען טיף אַראָפּגעהאַנגען איבער דער טרויעריקער געגנט, ווי אויסגעמערגלטע, גרוי-בלוילעכע ברוסטן פון אויסגעקינדלטע ווייבער. פון אַלע פיר אַפענע זייטן פון דער וועלט איז געקראַכן אַ פוילער ווינט, נודע געהוידעט מיט ריטלעך פון צעשטערטע פויגל-נעסטן און געטריבן טויטע שאַטנס אויף קופּעס פייכטע געשטיפלטע אַסיען-בלעטער.

— וואָס שטייסטו, ווי אַ סלופ און רירסט דיך נישט פון אַרט? — האָט לוקאַש איר צוגעוואָרפן אַ בייזער, ווי אַ קלאַדע סענקאַטע האַליץ, וואָס ער האָט ערשט אַפּגעשליידערט אָן אַ זייט — ביזט געוואָרן פריקער ווי די נעץ, וואָס וואַלגערט זיך פאַר די פיס. האָסט שוין געכאַפט דעם האָן? איך האב גערעדט, נאָך איידער דער טאַג האָט זיך אויסגעווישט די אויגן, מ'זאַל כאַפן דעם האָן און דאָ האָסטו דיר גאָר אַ גערעווע פּלוצים, באַבע נאַרישע!...

מיט די לעצטע ווערטער האָט לוקאַש אויסגעאַטעמט אַ שטיק האַרצ-ווייטיק, אַט דער פאַרשאַלטענער האָן אירער האָט אים געעקט די יאָרן. פון זינט ס'איז אים אַוועקגעשטאַרבן דאָס איינציקע שייגעצל זיינס, אויף דעם אונטערנאַנג, וואָס האָט געגראַסעוועט פאַריאָרן זומער אין דאָרף — הערט מען נישט מער נאָר האָן, האָן און האָן. און נאָר — ״וואו איז דער האָן און מ'דאַרף געבן עסן דעם האָן און דער האָן זאָל נאָר נישט נאַס ווערן אויפן רעגן...״ און וויפיל מאָל ער האָט אים געוואַלט מיטנעמען אין שטעטל פאַרקויפן האָט זי זיך צערעוועט מאלאַנקא, ווי אַ קו.

אַ כישוף, נאָר, אַ כישוף!

זיין בליק איז פונסניי אַנגעגאַסן געוואָרן מיט כעס, די קנייטשן צרום זיינע ליפן זענען אינגעפאַלן טיפער און איין עק פלייצע איז אים געוואָרן העכער פאַר צרות. ער האָט אויסגעשפיגן, ווי אויף עפעס אַ נישט גוטס און אַנגעבויגן טיפער דעם האָרטן לעדערנעם קאַרק. ס'איז געווען ביי אים אין מוח אַ מיאוסער געדאַנק אויף דער צייט.

אפשר, ווער וויסט. ווער קען זיי דען די באַבעס מיט זייערע פאַרשאַלטענע נשמות?

זיין פאַרקרומט אייגל איז כסדר נאַכגעלאָפּן מאַלאַנקעס טריט, זי געהיט און וואָס שנעלער זי געוואַלט זען פון יענער זייט פלויט. גלייכצייטיק האָט ער אָן אויפהער אַרומגענישטערט ביי דער אויפגע- פראַלטער שטאַלטיר.

קוים איז פון מאלאנקעס רוקן דער שאַטן פאַרשוונדן, האָט ער דערפילט אַ בריי אונטער די הויטן. ער איז אונטערגעלאָפּן מיט געמאַס- טענעם שפאַן, איבערגעשראַקן אַ הונגעריקע קראַ און איז פאַרפאַלן געוואָרן אין שיער.

אין אַ ווילע אַרום איז ער אַרויסגעקומען אַ שטאַרק צעטומלטער און געפּינטלט מיטן קרומען אייגל. אין פאַזוכע ביי אים איז געלעגן גוט באַוואַרנט אַ זשמוט גלאַנציק פלאַקס; אַ היפשער טייל פון יענעם פלאַקס, וואָס מאַלאַנקע האָט מיט שווערער מי אַנגעגרייט פאַרן ווינטער צום שפּינען.

ס'איז אין זיינע צעשפּרייטע נאַזלעכער אונטערגעלאָפּן אַ וואַרימקייט, געקומען פון אונטערן גומען און מיטגעבראַכט אַ זאַטן, שאַרפּן טעם פון שטאַרקן האַריק, וועלכן ער וועט שפּעטער זייען צווישן די שאַרפע ציין. אַפּגעטון די היימישע גנבה, האָט ער זי גוט פאַרפאַקט צווישן היי אינם וואָגן און זיך אַרומגעקוקט, צי מאַלאַנקע געפונט זיך נישט ערגעץ אין דער נאָענט און קוקט אים נישט אונטער.

נאָר מאַלאַנקע איז נישט געווען. זי איז אַרומגעקראַכן אויף יענער זייט פלויט אינם ריוו און זיך געבויגן, ווי אַ שלייכנדיקער וואַלד-שאַטן. נאָר ערגעץ איז זי שטיינגעבליבן לעבן אַ ווערבע, איר אַנגעהאַנגען אַ פאַרביטערטן בליק און אַפּגערעדט זיך פאַר איר פונם האַרצן. פאַרציילט, וויפיל ס'לייד די נשמה... לוקאַש דער וויסטער שיכור, אים גייט גאַרנישט אָן ס'באַלעבאַטישקייט. אַז מ'באַדאַרף עפעס פאַרקויפּן פון שטוב, האַרט אים נישט, גלייך אַ בוים, וואָס פילט נישט, אַז מ'רייסט ביי אים אַ צווייגל...

אַט, אַנגעטשעפעט זיך אינם האָן, דעם לעצטן האָן, וואָס דרייט זיך אויף דער פּאַדווירע... און נאָר פאַרקויפּן און פאַרקויפּן... און בייזערט

זיך און שעלט און שפייט. — וואָס פאַראַ פרייד איז צו זען דעם האָן. ווי שטאַלץ ער בלאַזט מיטן שוואַרץ-גלאַנציק-באַפּעדערטן האַלז און קערט מיטן נאַכגעלאַזענעם פליגל די ערד, מאַכט אַ הנדעלע צו די הינער און קלאַפט צו מיטן שנאַבל, אַז ס'טוט אַזש וויי ס'האַרץ אים צו פאַרקויפּן.

אַז ער האָט זיך אַנגעטשעפּעט דער שיכורסקי גאַרגל, וועט איר שוין גאַרנישט העלפּן. ער וועט זי שוין אָפּפייניקן ביז זי וועט מוזן נאַכגעבן.

אַ קאַלטער ווינט האָט זיך פּלוצים אַ לאַז געטון צווישן די נידריקע, טרוקענע ביימלעך און צעשאַקלט מיט צווייגלעך, ווי מיט דאַרע הענטלעך פון מאַגערע קינדער. מאַלאַנקע, וואָס האָט זיך געלאַזט גיין צוריק אַ צע-חושטע פון די טרויעריקע געדאַנקן, וואָס האָבן זיך איר געלייגט אויפן גע-מיט, ווי דער צערינענער נעפּל אויפן אַרומיקן טאַל, האָט פּלוצים דערפילט אַ ציטער אונטער דער הויט, זיך נישט גערירט פונם אַרט און געבליבן, ווי צוגעקאָוועט צו דער ערד. פאַרשטופּט אונטער אַ קופּע שימליקן מאַך, האָט זי דערזען שטיין דעם האָן מיט אַן אַראַפּגעלאַזטן קאַפּ. דער מידער, ברייט-צעוואַקסענער קאַם, געל געפּלעקט איז געווען פאַרלייגט אין אַ זייט; קענטיק אַז די נאַענטע סכּנה האָט מיט שפּיציקער ווייטיק אים אַ טשיאַקע געטון אין זיין האַנערנישן האַרצן. ס'איז געווען יענער טרויער, מיט וועלכן אַן עוף פאַרשטיפּט זיך אונטערן בעט אים ערב יום-כיפור...

האַט זי מיט אַ פאַר מאַדנע אויגן געקוקט אויפן פאַרגעלטן פּלעק פון קאַם און פּלוצים געזען פון דאַרט אַרויסוואַקסן לוקאַשעס מויל, ווי אַ טיפּע, אומהיימלעכע אַזשערע...

און נישט ווילנדיק, ווי פון זיך אַליין, איז איר די האַנט ווי עפּעס אַ שווער שטיק בליי אַראַפּגעפּאַלן און אַנגעכאַפּט דעם האָן ביים עק, ס'איז איר אין דער רגע שטאַרק הייס געוואָרן, אַזוי הייס, אַז זי האָט אַזש אַראַפּגעוואָרפּן פּונג'ס קאַפּ דאָס שאַלעכל און איבערגעדעקט דערמיט דעם האָן, נישט צווען זיינע ווילדע פּליגל-קלעפּ און נישט צו הערן זיין אפּגעריסן כאַרטשען, וואָס איז שטום אויסגעאַנגען צווישן די פּראַנצן פונם געקראטעוועטן שאַלעכל.

מיט איין פיס אויפן בערגל מיסט, וואָס לעבן וואָגן, איז געשטאַנען דער פויער און געהויבן מיט די ברייטע פלייצעס. פונדערווייטנס צוגע- שלעפט מאַלאַנקעס שווערן גאַנג. די גאַנצע האַפענונג צו לאָזן זיך תיכף אין וועג אַריין, איז פלוצים פאַרנעפלט געוואָרן. דער שלעכטער געדאַנק וועגן האָן, וואָס האָט געשטאַכן, ווי אַ ביין אין האַלז, איז דערווייל געבליבן קאַלט. זיינע האַרטע באַקן, אַנגעלאַפענע מיט בלויווער שרעק, האָבן זיך געמינעט, ווי ביי אַ קינד, וואָס דערפילט, אַז זיין שטיפערישע האַרעוואַניע קאָן באַלד מיט כעס צעשטערט ווערן.

מאַלאַנקען קאָן איינפאַלן אַריינצוגיין אין קאַמער — איז דער היינ- טיקער טאַג שוין אינגאַנצן אַ פאַרשטערטער.

ער האָט אומבאַהאַלפן איינגעגראָבן די ברייטע ציין אין דער אונ- טערשטער גראַבער ליפּ, געריבן איין האַנט אין דער אַנדערער און מיט פויערישער כּיטערקייט גענומען זי חנפענען:

נו, באַבע, ס'טפאַרן? נעם זעץ זיך אויף, — דער טאַג שטייט נישט. וואָס האַסטו אינ'ם שאַלעכל?

ס'זענען געווען ווערטער מיט אַ וואַרימען צאַרן, איבערגעגאַסן מיט גליטשיקער בוימלדיקער פויערישער חניפה.

זיינע הענט זענען אַראַפּגעהאַנגען מיט יענער גלייכגילטיקייט, וואָס איז אייביק געפערלעך.

מאַלאַנקעס האַרץ, פאַרגאַסן מיט צער, איז שיר נישט איבערגעגאַנ- גען. פון אירע האַלב-אַפענע ליפּן האָט געזעצט אַ שווערער אַטעם און איר פאַרביטערטער בליק איז פאַרקראַכן אין אַ זייט.

פונם איבערגעקערטן שליטן מיטן לאַנגן דיזל זענען אַראַפּגעפלוּיגן נאַסע אַנגעבלאָזענע הינער, דערשלאַגענע פון פוילקייט צו זוכן אַ זשענדע זערנע, זענען זיי זיך צונויפגעקראַכן נאַנט ביי מאַלאַנקעס פיס, איר געקוקט אין די הענט אַריין, עפעס ביי איר געמאַנט. זי האָט אַ כאַפּ געטון פון דער ערד אַ גרויסן אַנגעזשאַווערטן טאַפּ און אויסגעקראַצט אַפּגעשפאַרטע רעשטלעך פון דער וועטשערע. געפילט האָט זי בשעת מעשה, אַז דאָס גאַנצע הייפל, מיטן סטויגל נאַסן רעטשן-שטרוי, מיט די קופּעס פאַרטריקנטע באַרבוליןקעס אַרום די שטאַל-ווענטלעך, אפילו די שטיקער וואַלד-שפענער און הויפּנס נאַסע קאַרע, וואָס באַרייכערן

ס'באלעבאטישקייט — שרומפט איין און ריקט זיך אָפּ פון דאַנען, ביז ערגעץ אויף די ליידיקע פעלדער צווישן די זומפיקע טאָלן. און איר בליק איז הענגען געבליבן אויפן קיישל, אויף דער פיר, ווו לוקאַש האָט דעם האָן אַריינגעלייגט. די רויטע רייפלעך אַרום זיינע קאַלטע אייגעלעך האָבן געציטערט מיט פייכטן טרויער...

אַליין פון זיך זענען געוואַקסן אירע פאַרהאַרועטע פינגער, זיך פאַרקרומט צום האָלו, אנגערירט דעם מעשענעם צלם, אים אַ קוש געטון און זיך פאַרענטפערט פאַר גאַט, אַז ס'איז נישטאָ אַביסל זאָלן אין שטוב, נאַפט באַדאַרף מען אויך, ווייל ס'גייט צום ווינטער און דער טאָג איז אַ קורצער... און צום סוף איז איר דערעסן ברומען זיך פאַרגאַנגען אין אַ שטילן, יאַמערלעכן געוויין.

— נאָ — נאָ, דורנאָ זשינקאַ!\*) נעם קריך אַרויף אויפן וואַגן, וועסט צייט האָבן זיך אויסצורעווען נאָכן רוּח — האָט לוקאַש געבלאָזן די באַקן און געדרייט מיטן שווערן קאַפּ — האָסטו דיר אַ האָן. אַזאַ שוואַרץ באַשעפעניש... נאָך אַ האָן צו וויינען... נאָך אַ פשוטן האָן...

און ער האָט מיט בייזער אַ שמיץ געטון די פערד.

איבער די ברייטע, ליידיקע פעלדער מיט זייערע פאַרוויאנעטע טראַכטן איז געהאַנגען דער וויכער טאָג און געשראַקן אינגאַנצן אויס-צוטריפן. טונקעלע שאַטנס געשליידערטע פונם ווינט, האָבן איבער-געשראַקן הונגעריקע פעלד-מייז, בלינדע ערד-שטשערעס, פייגל און האָזן, וואָס האָבן זשענדע געזוכט אַ בראַקן. דאָ און דאָרט האָבן גע-וואַוועט בינטלעך שיקסעס. איינגעהילט אין שוואַרצע, האַריקע שאלן, געקניפט אונטער די ריקנס, זענען זיי געגאַנגען אין שטעטל אַריין, זיך געאיילט צו דער קאַטאַרינקע פון דער פאפוגעס שנאַבל צו נעמען די גורל-קוויטלעך און די נביאות זיך לאָזן דערציילן פונם לאַמען קאַטאַרינאזש. זיי האָבן הילכיק געלאַכט, אונטערגעטענצלט, ווי לוסטיקע קעלבער און מיט וואַרעמער פרייד געאַטעמט אין נעפל. אויפן וועג באַגעגענען זיי זיך מיט היימישע פאַראַבקעס, פאַרגיין אין אַ נאַנטן

\*) נאַריש ווייב.



וועלדל, לייגען זיך אין די האַראָפּאַשנע אַרעמס און פאַרגעסן אין טאַטע מאַמע...

לוקאַש האָט געפּיפּקעט די לולקע און די גאַנצע צייט געשוויגן. שווער האָבן די פּערדלעך געאַרבעט מיט די לונגען, געבלאַזן געדעכטן, וואַרעמען אַטעם דורך די פּייכטע נאַזלעכער און געוואָרפן פאַרטערטע בליקן אַ קעגן דעם טיפּן באַרג, וואָס איז זיי געקומען אין וועג אַריין. אויף זייערע רוקנס איז אויפגעשוומען אַ לאַנגע בייטש, זיך איינגעפּרעסן, ווי אַ דינער וואַרעם. און לוקאַש האָט אַראָפּגעלאָזט דעם שווערן קאַפּ און מיטן קרומען אייגל געמאַסטן, ווי טיף די רעדער שניידן זיך איין אין דער בלאַטע.

מאַלאַנקע, איינגעהילט אין אַ גראַבער ווערעטע, איז געזעסן פון הינטן, זיך געשאַקלט אויף אַ הויכן קלומעק, אַלעמאַל אַ קוק געטון אויפן האָן מיט דעם בליק פון אַ געטרייען באַשיצער, שטילערהייט געטרייסט זיך, אַז זי וועט אים נישט פאַרקויפּן... און אויב יאָ, איז נישט צו די הענדלערס „צעהאַנעס“. זי קאַן זיי נישט ליידין די פאַסקודנע מענטשן, וואָס שלעפּן יענעמס פּראַצעס פּונם קיישל, מאַכן עס צום אויסדרייען און ביטן אָן אַ שפּאַט...

און מאַלאַנקע האָט פּלוצים דערפּילט, ווי אַ געדאַנק פאַרצילעט אַ גייעם פּאַדעם: עלקע, וואָס וויינט נישט ווייט פון דער מיל, איז אַ גוטע באַקאַנטע. איז גלייכער איר פאַרקויפּן דעם האָן, איידער די פאַרשיווע הענדלערקעס. אפשר וועט אים די יידינע כאַווען — וועט כאַטש זיין אַ טרייסט.

איר טרייסט איז אַבער נישט געווען אויף לאַנג. זי איז באַלד אַרומגערינגלט געוואָרן פון אויגן פולע מיט וויינט. באַשטיוולטע אויפ־קויפּערנס האָבן געשיט מיט ברכות, ווי מיט אַ האַרטן רעגן. מאַלאַנקען האָט אַנגעהויבן שווינדלען פאַר די אויגן אין זשומען אין די אויערן. זי האָט גיך איינגעדעקט דאָס קיישל מיט דער גרויסער שאל און מיט אַ בייזער אַפּגעשטופּט פון זיך די איינגעשפּאַרטע הענדלערקעס.

זי האָט דעם האָן נישט געוויזן.

אַז זי האָט אין דער זייט ביי דער מיל דערזען עלקעס נידעריקע הייזל, זענען אירע פינגער פּלוצים געוואָרן לאַנג, געוואַלט לוקאַשן אַ

טארע טון אין דער פלייצע, ער זאל זיך אָפּשטעלן, נאָר באַלד חרטה באַ-  
קומען, נישט געקאָנט צוליב טון דעם פּריערדיקן געדאַנק.

און אין שטעטל איז דער יריד געווען אין סאַמע ברען. געשטיקטע,  
האַלב-אַפּגעריסענע קולות פון מענטשן, עופות און בהמות זענען, ווי  
פאַרגליווערטע, געהאַנגען איבער נאַסע, מיט שמאַכטעס באַשפּילעטע  
ביידלעך, אַרום-און-אַרום באַפעלקערטע מיט גוים, אָנגעטוענע אין  
שעפּסענע פעלצן, איינגעשנירטע אין האַריקע אָפּאַנטשעס, מיט הויכע  
שמוישענע היטלן אויף די קעפּ. זיי האָבן מיט געשטשירעטע, טעמפע  
פּנימער אויסגעהערט די מאַדנע קולות פון שוויצנדיקע קרעמערס, וואָס  
אויף די טירן פון זייערע ביידלעך. דאָ צווישן די הייזלעך און בודקעס  
איז דער שפּיציקער אַסיענווינט געווען, ווי אין דער היים. קיינעם נישט  
אָדורכגעלאָזט אָן אַ בייז באַגעגעניש...

נאָכדעם, ווי לוקאַש איז פאַרפאַרן צו אַ באַקאַנטן שענקער אין הויף  
אַריין, האָט ער צורעכט געמאַכט עסן פאַר די פּערד, זיך עפעס לאַנג  
געפאַרעט אין היי, וואָס אין וואָגן, און ווי נאָר מאַלאַנקע איז אַרויס  
אין גאַס — האָט ער גיך אַפּירגעשלעפט דעם זשמוט פּלאַקס, אים פאַר-  
שטעקט אין דער פּאזוכע און זיך געלאָזט שנעל ווי אַ גנב אין מאַרק אַריין  
און באַלד פאַרפאַלן געוואָרן צווישן די קרעמערס און ירידישע אויפ-  
קויפּערס.

ער איז פאַרפאַלן געוואָרן צווישן רעשטן רויט-געקעסטלטן  
פּערקאַל, שטיקער ליכטיק-געשטרייפטן, אנגעקראכמאליעטן הויזן-צייג  
און גראַבע, וואַלענע לייבלעך. פון האַקנס האָבן אַראַפּגעשריגן ווייסע  
בלעכענע שעפלעך, בייכיקע ליקעס, פאַרזשאווערטע קייטן און איזערנע  
לאַפעטעס. אויף לאַנגע צונויפגעקלאַפטע בענק, איינגעזונקענע אין דער  
ערה, זענען געלעגן הויפּנס געטרוקנטע פיש, פאַרדאַרטע לעקעכלעך און  
פּודעלעך שמיר. אויף הויכע שפּיציקע פּלקער האָבן זיך געקרומט  
שוואַרצע פּוטערנע היטלן און אויך אַנדערע גוטע זאַכן, וואָס פּויערים  
נויטיקן זיך אין זיי. לוקאַש איז דאָ שטיינגעבליבן און מיט זיינע אַנ-  
געשטרענגטע אייגעלעך געלויערט אויף אַזאָ פּוטערנעס ספּאדיק, ווי  
אַ קאַץ אויף אַ נאַש...

מאַלאַנקע, אַ צונויפגעקארטשעטע, פּונם טאַג זאלושעטע, האָט מיטן  
קיישל אונטערן ארעם אַרומגעשפּאַנט, ווי אַ טויבער אויף אַ חתונה. אין

די אויערן זענען איר געשטאַנען די קולות פון די איינגעהויקערטע סעדעכעס מיט די פאַרקרומטע פּנימער, וואָס שארן בערג מיט ציבעלעס, וואָרפן, אין דער הייך קרענץ מיט קנאַבל און לויבן אויס מיט ברענענדיקע מיילער צופילטע עפל אויסגעשפּרייטע פאַר די פּיס, פאַרוויקלטע אין שמאַטעס.

אויך דער האָן האָט אַלעמאַל אַרויסגעשטעלט ס'קעפל, שטאַרק ניי־ געריק צו זען וואָס ס'טוט זיך עפעס דאַרט אין דרויסן. ער האָט שטאַרק געציטערט, זיך געשראַקן; די אַנגעבלאַזענע פעדערן זענען ברייט אָפּגעשטאַנען און צוגעלאָזט די קעלט צו דער הויט. ער האָט פארשמורטע די איבערגעלאָפענע אייגעלעך און צוריק באַהאַלטן ס'קעפל צווישן די פליגל.

זי האָט זיך נאָך אַלץ נישט געקאַנט אנטשליסן צו פאַרקויפּן דעם האָן. זויפּיל מ'האַט איר נישט געבאַטן, איז איר אַלץ געווען צו ווייניק. זי האָט קיינעם נישט געטרויעט, קיינעם נישט געפונען פאַר גענוג מענטש־ לעך אַנצוטרויען איר האָן. אומעטום נאָר קויפּער, אויפקויפּערס און סתם הענדלער. קיין איינציקן וואָרעמען בליק, קיין ווייכערן קול. נאָר אַלץ זשעדנע, פּריקרע, רויע, פרעמדע פּנימער פון סוחרים, קונים און אונטער־ קויפּערס. אָן אַ פונק רחמנות, אָן אַ ברעקל געפּיל...

אַ מאַדנער פאַרלאַנג האָט זי געטאַטשעט — זי מוז וויסן וועמען זי פאַרקויפּט דעם האָן. אַ נאָענטער, באַקאַנטער, אָן וועמען זי זאָל זיך קאַנען דערמאַנען דאַרט אין דאָרף — ווען זי וועט וועלן צומאַל אַ טראַכט טון, אַ בענק טון נאָכן האָן... האָט אים נאָך טאַראַסל, איר אַוועקגעקומען שגצ'ל געהאדעוועט, אים געלערנט קרייען... קוקוריקו!... קו־קו־ריקו! האָט ער מיט זיין דינינקען קולעכל גערייצט דאָס יונגע הענדל צום קרייען . . .

די אויגן מאַלאַנקעס האָבן זיך אַנגעפּילט מיט טרערן. — ער, לוקאַש, האָט זיך אַנגעטשעפעט — פאַרקויף! און נישט אָפּגעלאָזט דער שיכור־ סקי גאַרגל, ביז ר'האַט זיינס אויסגעפּירט.

ס'האַבן זיך געדרייט הויכע, פינסטערע יידן אין לאַנגע פאַרשמירטע קאַפּאַטעס מיט מאַגערע, שוואַרצע און גרויע פאַרוואַקסענע פּנימער, האָרט באַברעמטע אויגן ברייט צעעפנטע, פון וועלכע ס'האַט אַרויסגעשריגן

אן אומהיימלעך אנשטרענגעניש פונם היינטיקן טאג, וואס טראגט אויף זיך דעם אחריות פון פרנסה פאר א גאנצער וואך.

די פויערטע האט מיט מורא זיך אוועקגעדרייט פון די פינצטערע יידן, אין זיי געזען איר ביטער אומגליק.

אויף א פייכטן הארבסטיקן ריוו האבן אלטע בעטלער אויסגעשטרעקט שטיקער אפגעריסענע, פארגליווערטע פיס, באפרישטשעטע מיט קרעץ, געהויקערטע, קראנקע גופים איינגעהילט אין צעריסענע לאכעס, פון וועלכע ס'האבן ארויסגעקוקט אויסגעמאגערטע, באהארטע ברוסטן, ווי מארשיקע ברעטער. זייערע שפיציקע, גרוי באוואקסענע גאמבעס האבן געגליווערט, ווי צעקוועטשטע גרודעס בלאטע, באשפריצטע מיט צעטא-פיעטן שניי... אן אייביקער טרויער האדעוועט זיך אין זייערע אויגן, א טייל אויסגערינענע, פארבעלמעטע און סתם פינסטערע, ווי אויסגעלאך-שענע קוילן.

זיין האבן אויסגעשטרעקט לאנגע, נאקעטע הענט, ווי אויסגעזויגענע, גליטשיקע ביינער און אלע אינאיינעם האבן זיי געזונגען עפעס א סמוטנע לידל פונם ארעמען פאסטעך און צוגעשאקלט מיט די צעשויערטע קעפ, אונגעפאפטע מיט פייכטן שטויב. ס'האט זיי באגלייט אן אומעטיקער ניגון פון א הילצערנעם לייער-קאסטן.

מאלאנקע האט שווער אראפגעלאזט דעם קאפ, אים הענגען געלאזט איבער א שווארץ אונגעוואקסענעם אויער פון אן אלטן צענויפגעקאר-טשעטן בעטלער. לאנג און הויך אים אריינגעשריגן איר בקשה, ער זאל פאר איר בעטן די הייליקע מוטער זי זאל איר מוחל זיין די שווערע זינד, וואס זי גייט איצט באגיין און דערפאר באצאלט זי איצט דעם בעטלער מיט א שטיק אלטגעבאקן ראזעווע ברויט.

...אז אביסל זאלן איז נישטא. און נאפט באדארף מען אויך, ס'גייט צו ווינטער. און לוקאש דער מאן וויל פון גארנישט וויסן...

...ס'איז איר לייכטער געווארן אויפן הארץ, די אויגן אירע זענען אביסל לויטערער געווארן, כאטש דער הימל אויבן איז געווען שטאק-פינסטער, שווער און אונגעכמארעט. מ'האט קוים ארויסגעזען דעם פארטשאדעטן טאג, וואס האט געוויקלט ארום זיך שטיקער וואלקנס, ווי נאסע קאלטע קאמפרעסן. איבער דעכלעך איז געפלויען א שארפער ווינט

און געפאַטשט דעם גאַנצן יריד אין הינטן אַרײַן. און אויך מאַלאַנקען, וואָס האָט זיך געלאָזט גיין צו דער אַלטער עלקען, פאַרקויפן איר דעם האַן.

פאַרנאַכטצו זענען בײַ אַן עק הויז, אַנגעשפאַרט און אַ צעבראַכענער רינזוע, געשטאַנען צוויי ווייבער פאַרהילט אין פייכטע, האַריקע שאלן און האָבן אויסגעזען, ווי צוויי פעסלעך אן דנאיעס.

טע — טע — טע — האַסטו אים שלעכט אויסגעהאדעוועט מאַלאַנ-  
ע-סערצע, זע ווי בלא ער איז.

די אַלטע עלקע האָט געשטיקט אין זי אַ מביניש שמייכעלע און געבלאָזן דעם האַן אונטערן עק.

זי איז געווען אַ נידריקע יידענע מיט אַ בערגלידיקער פלייצע און אַ הויכן געקנייטשטן האַלז מיט אַ קראפּ, ווי אַ פויגל-נעסט. זי האָט געשפּיצט די שאַרפע לאַנגע נאַז, ווי אַ ווערמדיקן באַקסער און געוואַרפן מיט די קליינע אויגעלעך, האַרב ווי די פעפערלעך. פון רגע צו רגע זענען פרישע צייכנס געבליבן שטיין בײַ איר אויפן שטערן. ס׳איז געווען יענער קנייטש וואָס ווערט געבוירן מיט דער פרייד פון אַ געלונגענעם חשבון:

ווי אזוי זעט מען שוין דעם האַנערישן בחור בײַ זיך אונטערן ארעם... מ׳קאַן דאָך פון זײַן דרויב אַפּקאַכן אַ ראַטעלע פאַר היינט וועטשערע און פאַר מאַרגן אַנבייסן. אַ גאַנצע וואָך וועט ער נאָך אַראַפּוואַרפן אַ שטיקל אויף אַ יאַכעלע און אַ פולקעלע קאַן מען אַפּשפאַרן אויף שבת אויכעט. כע, כע, כע, שלעכט אים געהאָדעוועט מאַלאַנקעניו, זע, ווי בלא ער איז.

עלקעס שפּײַ-פּינגער זענען געוואָרן וואַרעם און ווייך, ווי די קיי-לעטשלעך וואָס זי פלעכט אויף שבת. זיי האָבן זיך גליטשיק איינגעפרעסן דעם האַן צווישן די פעדערן — און אַנצײלנדיק דער פויערטע אַ פאַר אויסגעוואַרעמטע פּינפער-שטיקלעך, איז זי אַוועק דורך די בלאַטיקע געסלעך צו זיך אַ היים.

און מאַלאַנקאַ איז געבליבן אַנגעשפאַרט אין דער צעבראַכענער רינזוע, און לאַנג נאַכגעגלאצט צווישן די גראַע היזלעך, וווּ די יידענע

איז פארשוונדן. אין איין האַנט האָט זי געהאַלטן די פּאַר וואַרעמע פונפערשטיקלעך, און אין דער צווייטער האָט זי דערפילט אַ מאַדנע גרינגקייט... ס'קיישל איז געווען ליידיק — אַ שטיק שוואַרצע שמאַטע איז נאָכגעהאנגען... ס'איז איצט געוואַקסן אין אירע פארטאיעטע אויגן אַ שטומער אויסדרוק פון חרטה...

מיט טעמפער גלייכגילטיקייט האָבן אירע פינגער געוויקלט די פּאַר שיפער אין אַ קויטיק שמאַטקעלע, עס אַראַפּגעלאָזט טיף אין בוזעם אַריין און אירע שווערגעוואַרענע פיס האָבן זי אַפּגעפירט גלייך אין שטאטישן שענק אריין.

די אונטערגעסלעך האָבן זיך געקרומט, ווי מידע מחותנים נאָך אַ שיכורער חתונה. ס'איז גערינען אַ שוויסיקער געשטאַנק און פון אַלע זייטן האָבן גוים מיט שטיוואלעס געשטאַמפט אין דער געדעכטער בלאַטע און שיכורע זיך געוואַלגערט אין די ריוועס.

אויף דער נידריקער, אויסגעטראטענער שוועל פון דער שטאַטישער קרעטשמע אין מאַלאַנקע שטיין געבליבן. אַ היימיש שיכור קול האָט איר פאַרשפּאַרט דעם וועג:

הערסט ברודערל, ביי גאַט שווער איך, אַז וויבער זענען ערגער ווי מכשפות... ביי גאַט, שווער איך... ביזט נאָך יונג... פאַרשטייסטו וואָס ס'הייסט, אַז אַ ווייב האָט דיך פיינט? ... אַנגעטשעפעט זיך מיין זשינקע, אַזאַ צויג, אין אַ האַן — אַזוי ווי איך פאַרצייל דיר, זונדעלע — אין אַ האַן און ער איז איר טייערער, ווי איך... ביהמע, ברודער, אַ האַן, אַ פשוטער האַן — און... און מיין וואָרט הייסט ביי איר גאַרנישט — מיטן פנים צו די פוסטע פעלדער שטיי איך אַ גאַנצן טאַג און טעסע פלעקער, אַז דער שווייס רינט, ווי פון אַ צאַפן. און זי — גאַרנישט — שטייט אַזוי, ברודערטשו פּאַרדעמט און שווייגט — קוקט, צי ס'איז נישטאַ אַ לאַך אין הימל. כאַטש נעם און גיב איר אַ לייג מיט דער האַק איבערן קאַפּ, אז די רויטע יושקע זאָל זי באַגיסן...

לוקאַשעס אויגן האָבן מיט דער שנעלקייט פון אַ בליץ זיך פלוצים אַדורכגעטראָגן צווישן די אַרומיקע, נאַסע, געשפּאַלטענע טישלעך, גלייך ער וואַלט דערפילט אַז ערגעץ דאַרטן דאַרף זיך גפונען מאַלאַנקע. אַ

ברענענדיקער הפקר-כוח איז אַריין אין זיינע ביינער, געשפאנט די אַדערן און צונויפגעצויגן די מוסקולן.

ער האָט אָנגעכאַפט זיין שכנס פויסט, אַ געצייכנטע פון שוואַרצער-דראטווע, און מיט דער אַנדערער האָנט האָט ער פלוצים אַ שלעפ געטון פון טיש ס'שאַרפע, אויפגעמאַכטע מעסער...

זיין שכן, דער שוסטער-שגץ מיט אַ נידעריקן שטערן, צוגעדעקט מיט אַ שוואַרצן שויבער, ביז איבער די קליינע, גלאזיקע אויגעלעך, וואָס זענען אין דער רגע שיעור נישט אַרויסגעפאַלן פון זייערע נעסטן, האָט אַ דערשראָקענער אויסגעשיפעט:

גאַט איז מיט אייך, לוקאש!... און גיך אים אַרויסגעכאַפט ס'מעסער פון האַנד און אים אונטערגעריקט אַ גראָב שטיק קאַלבאס.

איבער די טונקעלע, אָפגעקראָכענע, גליטשיקע ווענט, פייכטע פון פארשטונקענער אויסגעוועפטער האַרבקייט, זענען אַרומגעקראַכן קנולן צעפאַטלטע שאַטנס, זיך געשטיפט אין די ווינקלן און זיך צונויפגעקנאַ-דערט. פון איין עק שענק ביז צום אַנדערן עק האָט זיך געהויבן אַ געפלאַכטענער רעש פון שיכורע געלעכטערס, קולות און קוויטשעס פון אנגעפאיעטע ווייבער. פויערים ווי די דעמבעס האָבן זיי געשלעפט ביי די שוואַרצע שאלן, זיך געזידלט, געשפיגן און זיך באַלד צעקושט.

מאַלאַנקע, אַ בלייכע, פארצערטע און צעשראַקענע איז נאָך אַלץ געשטאַנען אויף דער שוועל און געוואָרפן די שולדיקע אויגן אויף די פאַרנעצטע ווענט פון דער שענק-שטוב; געזוכט אַ פלאַץ, אַ ווינקל פאַר זיך און פאַר אירע צרות.

איר בליק איז דערגאַנגען ביז צום שענקטיש. דאַרטן איז געשטאַנען אַן אונטערגעשוואַלענע יידענע מיט אָפגעברייטע וויעס און כירטע גע-גלאצט אַ יעדן אין די ידים אַריין.

— גיס אָן, נאָר פונם שטאַרקסטן — האָט פלוצים די פויערטע אַרויסגעשטאַמלט און צווישן אירע ברודיקע פינגער האָט זיך פאַר-וואַלגערט דאָס באַהאלטענע קניפל.

די יידענע האָט זי פאַרשטאַנען אויפן ווינק, איר אָנגעמאַסטן אַ

בלעכל שטאַרקן אַקאַוויט און איר אונטערגערוקט אַ פלאטשיקן, געזאַל־  
צענעם הערינג אין וועלכן מאַלאַנקע האָט תיכף איינגעגראָבן איר ברייטע  
געלע ציין.

— נאָך איינס, שינקאַרקע ! ס'האַרץ צו קילן... שינקאַרקע־דושע, נא,  
האַסטו... געלד...

און מאַלאַנקע האָט אויסגעשיט אויפן שענקטיש אַלע פינפערשטיק־  
לעך, וואָס זי האָט געלייזט פאַרן האַזן...

אין דרויסן איז פון לאַנג שוין געקראַכן אויף אַלע פיר דער פאַר־  
שמירטער, בין השמשות ; געקוקט אויפן שטעטל, מיט אַ פאַר אויס־  
געוויינטע פאַרנעפלטע אויגן פון אַ שיכורער פויערטע.



אין דער בהלה



## אין דער בהלה

ס'איז געווען א סלאטנער חשוון-טאָג, באַהאַנגען מיט קילע, טונקעלע וואַלקנס, ווי צעריסענע טרויער-שלייערס. און דער טאָג האָט געוויינט איבער די קעפּ פון מידע מיליטערישע מחנות, טיף איינגעגראָבענע אין צעווייקטער שוואַרצער ערד. ווייט צווישן צעוואַרפענע פּויערישע שטיב-לעך האָט סערקעס בליק געבלאַנדזעט אין דער טונקלקייט, און האַרב, ווי אַ טרער זיך צעריינען אויף אַ נאַקעטן פּלעק באַרג, וווּ ס'האַט זיך געצויגן אַ שמאַלער, זומפיקער פעלד-וועג. טיילמאָל איז געווען דער גרוביקער שליאַך איבערגעפּולט מיט אַנגעלאַפּענע וואַגנס, פּולע מיט פּאַרקילטע צעבלוטיקטע סאַלדאַטן, וואָס האָבן פּאַרלאָזט דעם פּראַנט און זיך געשלעפט צווישן די נאַסע טאַלן, צום פעלד-לאַזאַרעט.

סערקע האָט מיט פּאַרדרוס אָפּגעקערט דעם קאַפּ פּונם פענצטער און אירע פינסטערע אויגן האָבן זיך איינגעגראָבן אין דעם בלייכן, אַראַפּ-געלאָזענעם פּנים פון דער פרעמדער מויד, וואָס איז געשטאַנען אין אַלקער, געשאָבן מיט אַ האַלצערן מעסערל, אַ גרינעם קרויט-קאַטשן און געלעקט די האַרבע זיסקייט. סערקע האָט שטום צונויפּגעפּרעסט די ליפּן, אונטערן האַרצן האָט זי עפּעס שפּיציק געדריקט, ווי דאַרטן וואַלט אַ האַרטער שפּאַן געשטעקט. זי האָט געלאָזט פּאַלן אַ אויפּגערייזטן בליק אויפּן איינגעבויענעם רוקן פּונם טויבן מאַן אירן, וואָס איז געזעסן אין ווינקל און פּאַר זיך געברומט.

אין שטוב איז געווען שטיל, אויף די פענסטער נידריק ביי דער ערד איז געלעגן דער גרויער טאָג און פּויל געריינען אויף די נאַסע שויבן. ס'האַט זיך געפּילט אַ געדעכטער, זויערער ריח, וואָס האָט געטרופּט פון די בייכיקע ווענטלעך. די פרעמדע מויד שיינדל, האָט זיך נישט גערייט פּונם אַרט, געזוכט מיט די גרויסע, שוואַרצע, איבערגעשראַקענע אויגן אַרום זיך. אירע באַקן האָבן זיך צונויפּגעקאַרטשעט און צווישן די בלאַ-סע קייטשן איז אויפּגעשווימען יענע אומראַיקייט, וואָס ליגט טיף אין אַ

פארבארגענעם ווינקל און פרעסט, ווי אַ בלינדער וואָרעם. זי האָט גע-  
וואָרפֿן אַ פֿרענגדיקן בליק אויף סערקען, דערשראָקן אַ ציטער געטון  
און אומעטיק אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ. איבער איר בלאָסן האָלז האָבן  
זיך געשלענגלט צוויי גראַבע, שוואַרצע צעפּ און אַראָפּגעהאַנגען פֿון  
פֿאַרנט ביז איבער די ברוסטן.

דער טובער קלמן איז געזעסן אין דער זייט, ביי דער פייכטער וואַנט  
זיין בלייך, ביינערדיק פנים, גראַפֿאַרוואַקסן, די אויגן האָבן געשטאַרט  
מיט טעמפֿן בליק, דער קאַפּ, איינגעהילט אין אַ גריין אָפּגערייבענעם וויינ-  
טער היטל, האָט זיך געוואַקלט איבערן טיש, אויף וועלכן ס'איז געלעגן  
אַן אויפגעמאַכט, געל ספּרל. דאָס דינע הענטל מיט די צונויפגעדרייטע  
פֿינגער האָט זיך פֿאַמעלעך געגליטשט, אַראָפּגעפֿאַלן און זיך פֿאַרלוירן  
אינם קויטיקן אַרבל פֿון צעפֿליקטן כּאַלאַט. ער האָט אויפּגעהערט צו  
ברומען און זיינע אויגן זענען געוואַקסן, ווי ביי איינעם, וואָס זוכט דעם  
פֿאַרלוירענעם וועג. זיינע געדאַנקן האָבן זיך ווי די קראַנקע פֿיס גע-  
טאַפּטשעט ערגעץ איבער אַ הייסן זאַמד. ס'לויפֿן מענטשן, אויסגעצאַמ-  
טע מיט ווילדע צעשראַקענע פֿנימער. אויף זייערע רוקנס הענגען אַראָפּ  
פּעק מיט לאַכעס. ס'בלוטיקן קויטיקע פֿאַרוויינטע קינדער. דאָס קרעכ-  
צן שלאָגט ווי פֿון אייגענעם האַרצן. די מענטשן זענען ענלעך צו יאַסיע  
דעם שניידער, — אַ געלער, אויסגעדייווערטער, מיט פֿינסטערן בליק;  
הערש מלך דער שטאַט־משוגענער, מיט אַ ווילד געלעכטער אויף די  
נאַסע גראַבע לעפּצן; יצחק דער שמש, אַן איינגעהויקערטער, מיט טריי-  
פֿנדיקע, קאַפּרעוואַטע אויגן. צעפֿאַלטע ווייבער לויפֿן מיט אַ ביטערן  
געוויין, שלעפֿן קנױלן קליינע קינדער וואָס קוויטשן ווילד יעמערלעך...

קלמן האָט ווי געגליווערט, געפֿילט אַרומלויפֿן אַ ציטער  
צווישן די דאַרע ביינער, מורא געהאַט, אַז יעדע רגע קען ברענגען אַ  
פֿייער־רעגן אויף זיין קאַפּ. ס'האַט געזשומעט אין זיינע אויערן אַ גע-  
רויש פֿון לויפֿנדיקע מיליטערישע מחנות, ווי אכזריותדיקע, ווילדע נקמה-  
געשרייען פֿון פֿרעה'ס נאַכיאַגנדיקע חילות...

און סערקע האָט זיך דערמאַנט אַן די אַלטע צרות. נאָך שטייט איר  
פֿאַר די אויגן דער גראַבער דייטשער סאַלדאַט מיט די אַוועקשטייענדיקע  
אוייערן ווי ביי אַן אַנגערייצטן הינט. ס'איז געווען דעמאַלט אין אַ שבת  
גאַנץ פֿרי, ווען ער איז אין שטוב אַריינגעפֿאַלן ווי אַ אָפּגעהאַקטער קלאַץ.

זיינע אויגן האבן געשראקן מיט ברענענדיקע פונקען. משונה פרעמד האָט געקלינגען זיין קול :

— איר מוזט שוין פאַרלאָזן דאָס באַד ! דאָ וועט מען אויפשטעלן אַ שווערן קאַנאָן, דאָס „דרעק־נעסט“ צו פאַרטיידיקן. דאָ איז אַ גרוי־סער „שטיץ־פּונקט“ — איר הערט ?! אַזוי באַפעלט דער קאַמענדאַנט — פּערשטאַנדן ?!

ס'האָט זיך דעמאָלט איבערן שטעטל צעגאַסן אַ מרה־שחררה. יידן באַהאַנגען מיט טלומעקלעך, פעק און לאַכעס, געטריבן פון אייגענעם פחד, זענען געלאָפן אָן אַ ציל. דער טויבער קלמן האָט געכאַפט אַ זאַק, אים אָנגעשטאַפט מיט אַלטע זאַכן און אַרויפגעכאַפט אויף די פלייצעס. דערנאָך מיט קאַלטע, ציטערדיקע פינגער פאַרלייגט אַ אָנגעזשאַווערט שלעסל אויף דעם אייזערנעם קייטל פון דער שטוב־טיר.

געלאָפן איז מען ביזן נאַנטן דאָרף. ס'האָט דער טאַג אויסגעזען, ווי אַ גוסס. איבערגעשראַקענע יידן זענען אַרומגעקראַכן צווישן די פויערן, געשטופט זיך אין די ענגע שטיבלעך, קינדער האָבן געקוויטשעט, בהמות גערעוועט, הינט סקאַוואַיעט און ס'האָט אויסגעזען ווי די וועלט וואָלט אונטערגעגאַנגען.

זי סערקע און קלמן זענען אַריין צו אַ באַקאַנטן פויער און שייער, און דאַרטן אַוועקגעפאַלן מיט מידן האַרץ־קלאַפעניש. ס'זענען אין דער זייט געלעגן גרויסע פעק מיט בעטגעוואַנט, אָנגעוואַרפענע בערגלעך שמאַטעס און פון זיי אַרויס האָט זיך געהערט אַ כליפנדיק אַפגעריסן געוויין.

— אַ ווייטיק מיר אין האַרצן, ווער איז דאַרטן ? — האָט סערקע דערשראַקן געקוקט אויפן קאַפּ פון אַ צעפאַטלטער מויד, דערקענט אַז זי איז נישט פון אייגענעם שטעטל — וועמענס ביזטו האַ ?

דאָס מיידל האָט כליפנדיק דערציילט אַז די היים און דאָס דאָרף איז אינגאַנצן פאַרברענט געוואָרן, די בלינדע מאַמע ערגעץ פאַר־בלאַנדזעט און אַליין וואַלגערט זי זיך דאָ אַרום, וויל זיך איצט אינאיינעם מיט יידן ערגעץ אַוועקשלעפן.

וויין נישט, וויין נישט — האָט איר סערקע אויסגערעדט — וועסט גיין מיט אונז.

דריי טעג האָבן זיי זיך אזוי אַרומגעוואָלגערט אין פרעמדן דאָרף אין פיינלעכער טויט־שרעק. אויפן פערטן טאָג האָט זיך פלוצים געעפנט די טיר פונם שייער ס'איז אַריינגעקומען אַ פאַרשוויצטער נידריקער פויער און אַנגעזאָגט :

— מענטשן, קומט צו דער געמיינדע, דער קאַמענדאַנט האָט צו־נויפגערופן די גאַנצע „הראַמאדע“.

אַ צעטומלטער קנויל מענטשן זענען געווען פאַרזאַמלט ביים קלויס־טער. דאָרטן איז געשטאַנען אַ עסטרייכישער פּעלד־וועבל מיט אַרויפ־געקעמטע, שפיציקע וואַנסעס ווי שפּיזלעך און גערעדט מיט שטאַרקן שטאַלין :

— מיר האָבן דעם פיינט אָפּגעדרייט דעם קאַפּ. פון אונזער זייט האָט געקאַסט אַ שפּאַר ביסל בלוט, אָבער ס'האָט זיך געלוינט. מיר קערן זיך אום צוריק, נישט געלאָזט די רוסן דורכברעכן דעם פראַנט. דער קאַמענדאַנט באַפעלט : אַלע פליכטלינגע זאָלן זיך צוריק אומקערן צו זייערע היימען. מאַר—רש !... ער האָט אַ קלאַפּ געטון מיטן שטע־קעלע איבער דער כאַלעווע.

אַז מען איז אַהיימגעקומען, האָט דאָס שטעטל אויסגעזען וויסט. שטיקער הייזער זענען געווען אָפּגעריסן, אויף די גאַסן האָבן זיך געוואָל־גערט שווערע, אויסגעלאָשענע גראַנאַטן, דרענגער פאַרפלאַכטענע אין שטעכלדיקע דראַטן און שטיקער בהמישע נבלות האָבן געשטונקען פון די ריוועס.

אַז סערקע, קלמן און שיינדל די מויד זענען קוים לעבעדיק פאַר־קראַכן צום באַד, און שטיין געבליבן מיט שטאַרקן האַרצקלאַפּעניש — איז אויף זיי געפאַלן אַ פּחד. די חורבה האָט ביי סערקן אויסגעזען ווי קלמנס צעפלעטשטער קאַפעליטש וואָס ר'האַט אויפן וועג ערגעץ פאַר־לוירן. זיי האָבן זיך נישט געהאַט וווּ אַ הינצוטון, און אַלע דריי זענען פאַרקראַכן אַהער, פון דער זייט בריק, ווייט אויסערן שטעטל און זיך איינגעבעטן צו אַ באַקאַנטן פויער אין כאַטע.

און איצט זיצט זי סערקע ביים פענסטער, קוקט אין האַרבסטיקן דרויסן, און דאָס האַרץ צעגייט איר פאַר ווייטיק, ס'איז מיט נסים, מיט וואָס זיי לעבן איבער דעם טאָג, ס'מאַכט דאָ קיינער נישט אויף די טיר.

און אין שטעטל איז פריילעך, יינגן און מיידן שמאגלען פון בוסק אייער, באהאלטן אין הערינג-פעסער, פלאטשיקע פלעשער אקאוויט ארום די בייכער און אנדערע סחורות. זיי געלינגט תמיד, מ'האט זיי אפילו איינגע-מאל נישט געכאפט. טאקע ציפרען, די אלטע שכנטע וואס האט גע-וווינט טיר ביי טיר נאך אמאל אין באד — וואס פארע טריפה בר-מזל זי איז. געמאכט זיך א „טשיינע“, גלייך מיט א סך אנדערע וויבער אין שטעטל און שייט אן א פולן פאדעלעק מיט גאלד... ס'האט זי פלוצים געכאפט א אומרויקייט, דאס מויל האט געמוזט אפדונערן, כדי דאס געמיט זאל זיך אויסלייטערן. זי האט געקוקט אויף קלמנען, באַלד אויף שיינדלען, מיט יענעם בליק, וואס מיינט — איר זענט שולדיק אין אלע-מען — און אירע ליפן האבן א ציטער געטון:

— אפילו דאס אויך שוין פארזינדיקט, פלעג אמאל אריינקומען דער געלעמטער זעלנער, די צעבראכענע קאליקע, וואס שלעפט קוים די ביקס, מיטטיינס געזאגט א גאטס רחמנות — שטייט און היט די קעלט אויף דער בריק. אוודאי פארקראכן צו א פויערטע אונטערן אויוון און דארטן ערגעץ איינגעדרימלט. פלעגט ער כאַטש אמאל אריינקומען, האט מען געלייזט א גרייצער.

איצט האט איר דער צארן א ברי געטון אין האַרצן, זי האט דערפילט א שטארק באַדערפעניש געווייר צו ווערן, וואס ס'טוט זיך אין שטעטל. ז'איז אויפגעשטאַנען, זיך געלאָזט איבערן דער שטוב, אויף די פאַר-מעקטע שויבן איז געבליבן שטעקן איר בליק ווי אויסגעשאַסענער שרויט, וואָס דערגייט נישט צום ציל:

— שיינדל, ווו האַסטו מיר אַהינגעטון דאָס שאַלעכל, האָ ?

שיינדל, וואָס איז נאָך אַלץ געשטאַנען פאַרטראַכט, האָט געזען, ווי ביי סערקען ווערן די אויגן פולע, גרויסע, אַט גיסן זיי אויס דעם גאַנצן צאַרן. האָט זי גיך מיט ציטערדיקע הענט אַנגעהויבן אַרומבושעווען אין די ווינקלען, פון דאַרטן אַרויסגעשלעפט אַ שוואַרצן לאַך און איר דער-לאַנגט.

איינגעוויקלט אינם שאַל, מיט צוויי פאַרבונדענע, אַוועקשטייענדיקע שפיצן אויפן רוקן האָט סערקע אויסגעזען ווי אַ אינטערעגעשאַסענער פּוּי-גל. זי האָט געשטרעקט אַ פינגער גלייך דעם מאַן אין פנים אַריין און געשריגן:

— טויבער לאַשעק, וועמען זוכסטו? זע נאָר, ווי ער האָט אָנגע-  
שטעלט די צוויי לאַמטערנס זיינע... איך קום באַלד צוריק.

קלמן האָט נישט גענטפערט, נאָר מיט גרויסע, קעלבערנע אויגן  
נאָכגעקוקט דער בייזער יידענע. זי האָט מיטגענומען אַ אויסגעהאָדע-  
וועטן כעס, אַ לאַז געטון זיך צו דער טיר און פלוצים דערפילט אַ באַהאַל-  
טענעם כח אין די הענט, וואָס וואַלטן געקאָנט אַרויפכאַפן דאָס הייזל אויף  
דער פלייצע, עס מיטנעמען אין שטעטל אַריין און אַוועקשטעלן פונקט  
אינמיטן מאַרק...

— איר זאָלט אייך נישט זאַמען — האָט שיינדל נאָכגעשריגן. און  
קלמנס ברודז-שווייגנדיקער בליק, איז דערדריקט געוואָרן צווישן דער  
צוגעמאַכטער טיר.

אין דרויסן, האָט אַ מערב-ווינט געשניטן די גראַע ליידיקייט, וואָס  
איז געווען אומהיימלעך שווער, צום מענטשן זיך נודנע געקלעפט, ווי אַ  
נאַסער וואַלענער פעליך. ס'איז געווען איינער פון יענע פוילע אַסיענעטעג,  
וואָס האַדעווען זיך צווישן פאַדאליער בלאַטיקע טאַלן און, מיט זייער  
געראַטנקייט, פאַרבלייבן זיי אין טעם דאָס גאַנצע לעבן. אין אַזוינע טעג  
זענען די הימלען צו, באַהאַלטן אונטער אַש-גראַע וואַלקנס, וואָס שלעפן  
זיך, ווי אַפגעריסענע בערג. די ווערבעס שטייען טרוקענע, נאָכגעלאַ-  
זענע, בייגן זיך אונטער דער שווערקייט פון האַרבסט, און די דאַרע חשוון  
צווייגן וואַרפן אַ געבראַכענעם שאַטן אויף נאַסע פּינסטעכע ריוועס,  
צווישן צוויי רייעס נידריקע פּויערישע הייזלעך שניידט זיך אַ שמאַלער  
בלאטיקער וועג. צייטנווייז שלעפט זיך פאַרביי אַ שווערער מילטערי-  
שער וואַגן, לאַזט צוריק איבער דער גאַנצער לענג, צוויי איינגעשניטענע  
קאַליעס, וואָס ווערן אַפגעריסן ערגעץ אין מיטן דרינען. און ס'איז  
וידער שטיל.

און אַט אַזוי אונטערגעטריבן פון דעם מערב-ווינט האָט סערקע  
געקנעטן די געדעכטע בלאַטע, שווער געאַטעמט און געזוכט מיט זייטקע  
בליקן דעם געליימטן זעלנער, וואָס פלעגט דאָ היטן די בריק.

זי האָט געזוכט ערגעץ צווישן די נאַקעטע בערגלעך, וווּ ס'האָט  
זיך געצויגן דער לאַנגער שמאַלער פעלד-וועג. אַ חוץ דעם שפיץ פון



א הילצערנעם צלם, באהאלטן אונטער א דארן-ביימל, — האָט מען קיינעם נישט געזען.

די געדאַנקען האָבן זי שפּיזיק גענאַגט, געטאַטשעט, ווי הונגעריקע ווערים. איר אונטערשטע גראבע ליפּ האָט ביז געציטערט, און די קנאה צו דער בעדערקע איז געוואָקסן :

— געווען אויף אַזוינע צרות — און היינט ווער קאָן זיך צו איר גלייכן, דאָס איז נאָר דערפאַר, ווייל זי האָט אויסגעהאַדעוועט, אַזאַ בריה־דיקע מויד, וואָס פאַרדרייט יעדן זעלנער דעם קאַפּ.

פאַר די אויגן איז איר פּלוצים אַפּירגעשווימען שיינדלס נאַריש לאַנג פנים און געשטאַנען, ווי אַ שווערער סלופּ. סערקע האָט אַ ציטער גע־טון, גלייך זי וואָלט זיך פאַר עמעצן דערשראַקן, אירע געדאַנקן האָבן זיך גיך געביטן...

— ס'איז בעסער, וואָס זי איז נישט קיין אייגענע טאַכטער... און געפילט האָט זי, אַז זי וואָלט אַליין איצט מיט פּריש קאַכנדיקע היץ אַפּגעקרילט די פּנימער פּון די וויבער און מיידן, וואָס חברן זיך מיט די סאָלדאַטן אין די הינטער־געסלעך...

דער טאָג האָט מיט זיך געשלעפט אַ פּוילן נעפל, אים אַלץ טי־פּער אַראָפּגעלאָזט איבערן חרובן שטעטל, וואָס האָט אין טאָל געגליי־ווערט, ווי אַ מרהשחורה־דיקער בית־הקברות.

די יידענע איז פּאַמעלעך געגאַנגען איבער די שטילע געסלעך, גע־וואָלט אַלץ געווייר ווערן, די אויגן פאַרגאַסענע מיט צער האָבן געשלינגען יעדן שאַרף. צווישן די צעוואָרפענע יידישע הייזלעך האָט מען געזען זיך אַרומשלעפּן, בינטלעך סאָלדאַטן, אַנגעטון אין גרויסע, קויטיקע פּלאַשטשעס, מיט ברייטע פאַרבלאַטיקטע הויזן, אונטערגעבונדענע מיט לאַנגע וויקל־בענדער. דאָ און דאָרט האָט מען אויך געזען אַ אויס־געסטראַיעטן קאַנצליי־זעלנער מיט געשפיצטע וואַנסעס, באַפעטעוועט, מיט ביליקער פּאַמאָדע, און די שטיוול גלאַנצן, ס'שפינגעלט זיך אַפּ אין זיי דער גאַנצער שטאַלץ פּון זעלנערישן כּח. אין די געסלעך האָט מען צייטנווייז געזען פאַרבייגיין אַ יידענע און דוויגען אַ שווערן עמער וואַ־סער פּון אַ גאַנטער קערנעצע, און אַ שוואַרצער קודלאַטער הונט מיט אַ בלעכן שילדל אויפן האַלו „סאַניטעט“, האָט געהאַפּקעט איבער דער בלאַ־

טע. אויף די שוועלן האָט מען געזען שטייען אויסגעוואַקסענע מיידן, מיט רויטע גלאַנציקע פּנימער און לאַנגע נאַקעטע העלזער פאַרפלאַכטענע מיט שוואַרצע גראַבע צעפּ. האָבן געלאַכט מיט נאַרישן קוויטש און געווינקן צו די פאַרבייגייענדיקע סאַלדאַטן מיט אַ שטיפּערישער דער-וואַרטעניש.

פון דערווייטענס האָט זיך פּלוצים דערהערט אַ קוויטשנדיק געוויין און פאַרגאַנגען מיט אַפּגעהאַקטן כליפּ. ס'איז געקומען צולויפּן אַ נידריק בחורל, צעכראַסטעט מיט פאַרוויינטע אייגלעך און פאַרשמירטן נעזל, ביידע הענטלעך געהאַלטן פאַרדרייט פון הינטן, פעסט און פלאַטשיק צוגעדריקט, ווי ער וואַלט דאָרטן אַפּגעווישט די ווייטיק, וואָס איז נאָך פריש און שרפהט ווי דער בריווינדיקער צאָרן פון דעם קאָמענדאַנט, וואָס איז פאַר אַ פאַר מינוט געשטאַנען איבער אים און געשמיסן מיט אַ ווייכן שטעקעלע, אים אַנגעזאַגט:

— אַז די וועסט נאָך אַמאַל פאַרקויפּן שנאַפּס, וועט מען דיך אַנבינדן אויף צוויי שעה ביים בוים — הערסט, דו קליינער מאַריצל!!!

די מיידן האָבן געלאַכט פון משהלך, זיך מיט אים גערייצט:

— זאָלט געווען קומען צו מיר, די סמאַרקאַטש, וואַלט איך געווען געגאַנגען צום קאָמענדאַנט, פאר דיר אַ בעט טון... דער ווינט האָט געבלאַזן, געפאַטשט אין די דעכלעך, געבאַמבלט מיט די לאַנגע ברע-טערנע שילדלעך, באַמאַלטע מיט געקינצלטע אותיות, וואָס זענען געהאַנגן גען אויף די געהויקערטע טירן, און דרציילט אַז דאָ איז צו באַקומען „הייסער טע און פרישער שטראַדל צו ביליקן פרייז“.

סערקע איז געבליבן שטיין, געצויגן דעם אַטעם. די נאָז, ווי אַ אַנגעשטעלטע פייל, האָט זיך דראַענדיק געשפיצט אין די אויגן האָבן געקוקט מיט שאַרפּן בליק אויף די מיידן:

— אַ „בעזעהלאַוויע“ ס'איז אויף זיי... מען האָט גאַרנישט קיין מורא פאַר דער חברה רוחות, ווייסט דער שוואַרצער יאַר פון וואַנעט זיי זענען זיך אַנגעלאפּן — שטופּן זיך צו דעם פּראַנט, ווערן אויפגעפרעסן פון די לייז אין ווערים, ברעכן דעם קאַרק, ווערן געהאַרגעט... דער פאַר-דרוס איז ביי איר געוואָרן שטאַרקער, געקלערט ביי ציפּרען זיך גוט אַפּצובייזערן — פאַר וואָס נישט ט—פ—ו, האָט זי אַ שפיי געטון...

אונטער איר פלייצע האָט זיך דערהעט אַ קול, לאַנג געצויגן, מיט באַ-  
לעבאָטישן טאָן :

— וווּ גייט איר ערגעץ — סערקעניו ?

סערקע האָט זיך אומגעקוקט און דערזען פון הינטערן תלמוד-תורה-  
געסל אַפּירקומען רייזלען די מילערקע, אַ נידריקע יידענע, גראַב פאַר-  
וויקלט אין אַ אַפּגעריבענע יום-טובדיקע יאַקע. צווישן די פולע פליי-  
שיקע באַקן איז געזעסן טיף איינגעוואַקסן אַ קליין נעזל און האָט אויס-  
געזען, ווי אַ פעט פּופיקל אין שמאַלציקן הינערישן בויך. אין דער זייט  
איז איר נאַכגעאַנגען אַ קיילעכדיקע באַוואַקסענע בראַדאַווקע.

סערקע איז נישט צופרידן געווען, וואָס זי האָט באַגעגנט אַט די  
מיאוסע נגידות און גוט געדענקט, ווי די גראַבע רייזל פלעגט איר אַפּ-  
שפאַרן דאָס האַרץ, זי פלעגט ביי איר אַמאַל קויפן אַ הינדל אויף שבת  
— צום סוף, איז זי די מילירקע איר שולדיק געבליבן אַ זעקסערל — איז  
געווען אויס ריוח...

— גאָר נישט טוט מען, מ'קוקט אַרויס דורך דער שויב, האָט זי  
געענטפערט דער מילערקע.

— אַ ביטערע צייט ס'איז, הערט איר, טאַקע שוין מער נישט צום  
אויסצוהאַלטן — די זעלנער האַבן צוגענומען די פאַסן פון דער מיל, איצט  
טאַנצן דאָרט אַרום די שטשערעס — די פויערן רייבן דאָס קאַרן אויף די  
„זשאַרנעס“ — ס'איז נישטאָ קיין פרנסה — אַוודאי, ווער ס'האַט שיינע  
מיידן, איז דאָס בעסטע געשעפט צו מאַכן ביי זיך אַ „טשיינע“.

— זיי זענען רייך געוואָרן די אַלע קבצנים, — האָט זי הויך אויס-  
געזיפצט, פאַרקרומט דאָס מויל און אַראַפּגעלאָזן די אויגן, גלייך זי וואַלט  
געזוכט צוריקצוכאַפן דאָס לעצטע וואָרט.

אַרום איז געווען שטיל, מרה-שחורה'דיק, שוואַרצע קראַען הענגנ-  
דיק אין דער לופטן, האַבן געגראַבלט מיט די נאַקעטע, רויטע פיסלעך די  
גרויע ליידיקייט. צייטנווייז האָט זיך פאַרבייגעשלעפט אַ זעלנער, גע-  
קוקט אין די אויגן און דערנאָך ערגעץ פאַרפאַלן געוואָרן אין אַ קליינעם  
שטובל...

רייזל האָט נאָך אַלץ מיט דין פאַרצויגענעם מויל, דראַבנע קרעכצן-  
דיקע ווערטער געשפּיגן, אינגאַנצן זיך אַפּגערעדט פון האַרצן, די רייך

זענען אויף סערקען געפאלן ווי אַ שטעכעדיקער רעגן, פאַר וועלכן מען זוכט דאָס פנים צו באַהאַלטן. זי האָט געפילט דאָס בלוט הייס רינען אין די אַדערן און פאַר די אויגן זענען איר די ווערטער, ווי לעבעדיק אַרומגעשפּרינגען — שיינע מיידן — אַ טשיינע, — זי האָט שוין לענגער דאָ נישט געקאָנט איינשטיין און אויפהייבנדיק די אויגן געזען, ווי די געדעכטע וואַלקנס שלעפּן אַוועק דעם פאַרכמארעטן טאַג, האָט זי געזאָגט דער מילערקע אַ זייגעזונט און זיך געלאָזט צום הויז וווּ ציפרע ווינט.

דאָ אינם לאַנגן שמאַלן הויז האָט אַ דינער גרויער שייך ווי אַש-שטויב באַפּלעקט די געדעכטע טונקלקייט, וואָס איז געהאַנגען אויף די אַפּגעריסענע ווענט. צווישן די פיס האָבן זיך געוואַלגערט צעבראַכענע קאַנזערווע-פּושקעס, צעקלאַפּטע פּלעשער, הינטער-שטובלעך זענען גע-שטאַנען אויפּפּראַלט און פּוסט ס'האַט זיך אַרויסגפילט אַ געשטאַנק פּון צוריקגעבליבענעם פּערדישן מיסט.

— זעסט, אַהער קריכן זיי יאַקאַש די „זעלנערקעס“, האָט סערקע געברומט צווישן די צייך. שווער געאַטעמט און געזוכט די טיר. אַ פּלוצימדיקער אַפּגעריסענער שאַרף איז פּון נאַנטן ווינקל געקומען און איר פאַרהאַלטן דעם אַטעם:

— לאָז אַפּ פּיטליאַק, עמעצער גייט! — האָט זי מיט אויסגעצויגע-נעם האַלז אויפּגעכאַפּט דעם היימישן שאַרף. אירע אויגן זענען אין דער טונקל געוואַקסן, געוואַרן גרויס און שטאַר, ווי פאַרגליווערטע טראַפּנס. אין דער זייט האָבן זיך געשניטן צוויי לאַנגע שאַטנס, זיך איינ-געגראָבן אין דער וואַנט וווּ עס איז געשטאַנען ציפרעס טאַכטער, די שיינע פּעסל. אויף איר פנים האָט געפּלאַטערט אַ רויטקייט ענלעך צו אַ פּלאַם, וואָס גנבעט זיך אַרויס פּון אונטער דער קיך. אירע אויגן, פּולע און שווערע, ווי צייטיקע קאַרשן, האָבן אַ ציטער געטון, צווישן די שווימיקע ליפּלעך, איז איר געלעגן דאָס גליטשיקע צונגל, ווי ביי אַ קאַץ אַ נאַשער-טע. די בלוזקע איז געווען טיף פאַרריסן, ס'האַבן זיך געהויבן די וואַרימע בריסטלעך.

נעבן איר ווי צוגעקלעפּט, איז געשטאַנען דער זעלנערשער קצב פּיטליאַק, אַ נידריקער, ווי אַ שווערער דאַמב. זיינע אייגעלעך האָבן געבליטשטעט, געזוכט זיך אין עפעס איינצוגעבערן, און דאָס גראַבע

פארשוויצטע נעזל האט געגלאנצט, ווי אפגעברייט. זיין מארדע איז גע-  
ווען שאַרף געשפיצט און שטעכנדיק באוואקסן, די לאַנגע שווערע האַנט,  
ווי אַ פעסטע לאַפע פון אַ צערייצטע חיה, האַט זיך געפאַרעט אין פעסלס  
צעראַסטעטן בוים. ער האַט זי געדריקט מיט כח צו דער גאַסער  
וואַנט, געוואַלט זיך אין איר אַרייַנוואַלגערן ווי אַ קנויט אין אַ חלבן  
לעכטל. הויך איבער זיי איז געהאַנגען דער בוידמלאַך ווי אַ חופּה.

פעסל האַט פּלוצים אויף זיך דערפּילט אַ שוידערלעכן קאַלטן בליק  
און איז אַפּגעשטאַנען פון פּיטליאַקן. דער זעלנער האַט הויך געאַטעמט,  
ווילד געפאַכעט מיט די ברייטע נאַזלעכער, דער קאַפּ איז אים אַראָפּ-  
געהאַנגען, ווי ביי אַ צעיושעטן הונט. דער גאַנצער קערפּער איז אים  
געוואָרן שווער, ער האַט דערפּילט אונטערן בויך אַ שטאַרק שניידעניש  
און געקוקט מיט צעזשאַרעטע אויגן אויף סערקן, געוואַלט אויסשטרעקן  
דעם פּוס און מיט דער פּאַדעשווע פון זיין גרויסן זעלנערישן שטיוול זי  
צעקוועטשן.

דער יידענע האַט געצויגן אונטערן האַרצן ווי איר וואַלט זיך דאַרטן  
אַ קליין פּרישטשיקל צעוואַקסן און געוואָרן גרויס, ווי אַ בלאַטער, וואָס  
קאַן אומגערעכט אויפּטראַסקען.

זי איז אַ דערשראַקענע אַריין צו ציפּרען אין שטוב, שטיינגעבליבן  
און קוים דעם אַטעם דערקאַפּט. דער דינער, גרויער נעפל פון האַרבן  
ציגאַרן-רויך האַט זיך איר געלייגט אויפן האַרצן, זי האַט מיט אַ קאַלט  
אויסגעטראַגענעם בליק גענישטערט אין אַלע ווינקלעך געפּילט, ווי די  
ווייטיק אין האַרצן איז געוואָרן צייטיק — די שפע דאָ האַט זי אין גאַנצן  
זאַלשעט...

אַרום אַ לאַנגן טיש זענען געזעסן מידע שלעפּערדיקע סאַלדאַטן,  
האַבן געטריקן הייסן טיי, דער גערוד פון דורכגעקאַכטן רום איז געקראַכן  
אין די ברייטע רויטע נעזער און שווער געמאַכט די מוחות. עס איז גע-  
ווען שווער זייער פרעמד לשון צו פאַרשטיין, צי קריגן זיי זיך, אַדער  
דערציילן סתּם, וואָס פאַר אַ חורבן זיי האַבן געמאַכט אינם שונאָס  
מחנות...

— ווער טרינקט נאָך טיי, מיינע הערן ? זער הייס !  
איז ציפּרע, אַ ברייטע יידענע, געלאַפּן, מיט שווערן שפּאַן איבער

דער שטוב, אין אירע מידע נישט אויסגעשלאפענע אויגן איז געלעגן דער גאנצער כוח פון ווייבערישער געניטשאפט געלד צופארדינען. זי האט געשטשורעט די בלאַסע גאַמבע, מיט אַ באַהאַלטענעם שמייכל צווישן די געקאַרטשעטע מויל-ווינקלען, גערייצט די טעמפע זעלנערישע בליקן, וואָס זענען געהאַנגען אויף איר פולן בוזעם. די געוויינטע הפקרדיקע חוצפה פון דער בעדערקע, צו דרייען זיך צווישן די נאַקעטע מאַנסבילן, האָט געשיינט פון אירע אויגן.

— כע—כע—כע, מאַמעלע. גיב נאָך, מיט אַ סך רום... האָבן די סאַלדאַטן מיט אַראַפּגעלאָזענע קעפּ זיך געקוועטשט צום לאַכן און גנביש געטוליעט זייערע ברייטע לאַפעס צו איר פולן געזעס.

אַ צאַפּלדיקע, האָט ציפרע זיך אַרויסגעדרייט פון צווישן זייערע פּי-בערדיקע קני, געלאָזט זיך צום אויוון און, מיט אויסגעצויגענע גראַבע הענט, געשלעפט פולע בלעכן מיט אַנגעוואַלגערטן שטראַדל, געפילט דערביי דעם זאַטן טעם, וואָס קומט דענסמאַל, ווען זי שיט אָן אַ פולן קריג מיט פאַרדינטע זילבער-שטיקלעך און באַהאַלט זיי טיף אונטן אין קופערט אַריין.

סערקעס אומרויקייט איז געוואַקסן, די צונג אין מויל געשמאַרצט, איין געדאַנק האָט געשלאָגן דעם צווייטן. זאָל זי שעלטן — אַדער דער-ציילן אירע צרות, אַז ביי איר איז אומעטיק, די פרעמדע מויד און דער טויבער מאַן ווייזן זיך נישט אין גאַס אַריין, פרעסן אויף דאָס לעצטע ביטל קאַרטאַפלעס, וואָס זי האָט ביי גוטע מענטשן צונויפגעבעטן און אַנגעגרייט פאַר די קאַלטע ווינטער-טעג, אַדער זאָל זי וואַרנען ציפרן, אַז זי זאָל אַכטונג טון אויף איר מויד, וואָס איז געוואָרן פאַרדאַרבן און האָט פאַר גאַט נישט קיין מורא...

ס'זענען איר פלוצים אַרויסגעפאַלן אַ פאַר אַפּגעריסענע ווערטער :

— אַ מצוה אויף דער גראַבער רייזל — דאָס פעטס פלעגט איר שוין אַרויסקריכן פונים נאַרגעל, אַז ס'שטייט ביי איר די מיל, וויל זי זיך מאַכן אַ טשיינע — פאַרוואָס נישט — אַ קרענק איר אין בויך-אַריין, זאָל זי אויכעט באַקן שטראַדל, ס'איז דאָ גענוג פוילע עפל... זי האָט אויס-געשטרעקט אַ פאַרהאלעטע האַנט און מיט פאלשן מבינות אַ טאַפּ געטון אַ לאַנגן אַנגעוירענעם שטראַדל :

— פון ראזאזוע מעל, אַ יאָ ציפרע, האָט איר דאָס טייג געקנעטן?  
גיי, וואָעדען שייך מעל, וועט זי פאַרוייערעטוועגן באַקן...

ציפרע, האָט אָפגעקערט דאָס פנים פון אָנגעהייצטן אויוון, מיט  
אויפגעבליצטע אויגן, סערקע אַ דורכגעשפיזט, אויף אירע אָנגעפלאַמטע  
באַקן זענען שטיינגעבליבן צאָרנדיקע קנייטשן.

— קוק זי נאָר אָן, — ווי זי איז געקומען מיך אויסשפיאנירן, זי איז  
קראַנק צו זיצן דאָרטן פון יענער זייט בריק?

— אַז פאַרשרפהט מעגן ווערן די מאַמעס, מיט די טעכטער —  
פאַטער אין הימל, האָט סערקע זיך צעשאלטן, און מיט כעסיקן בליק  
געקוקט צום טיש, וווּ די זעלנער זענען געזעסן — אָט, וואָלט זי זיי אַ  
זאַג געטון, אַז ציפרעס טיי שטיינקט...

די בעדערקע, האָט דערפילט, ווי די שפיציקע ווערטער גראבן זיך  
איר איין אין דער לעבער, האָט זי אנגעהויבן רוקן מיט די בלעכן, שלעפן  
צווישן די קאָטשערעס און לאַפעטעס, אירע פינגער זענען געוואָרן לאַנג,  
געוואָלט זיך אַ דראַפע טאָן סערקען צווישן די האָר.

— אַזאַ שפּלה, — די אויגן קריכן איר אַרויס, דער נישט פאַר-  
גינערקע, — האָט ציפרע אַריינגעשריגן אין אויוון אַריין, און ס'האַבן  
אָנגעהויבן פליען קולות, ווי צעשיטע פעדערן, פון אויפגעריסענע  
איינשיטן:

— די בעדעררוטשקע, וואָס מיינסטו, האָסט אָנגעכאַפט גאָט ביי די  
פוס — זע נאָר זע, אויך מיר געוואָרן אַ נגידות...

— די הייזערשלעפערן — „מאַמעטלימעניצע“, גייסט מיר אַרויס  
פון דער שטוב, ווייל איד טו דיר אָן די שמאַטע אויפן קאַפּ. און ציפרע,  
האָט אַ הויב געטון דעם נאַסן זאַק, מיט וועלכן זי פלעגט אויסצעווישן  
דעם אויוון.

ביים טיש האָט אָפגעדונערט אַ האָרט זעלנעריש געלעכטער און די  
טיר, האָט זיך פלוצים געעפענט, אויף דער שוועל איז פעסל שטיינ-  
געבליבן אַ צערודערטע, מיט פאַריסענע אויגן, געשריגן מיט ברייט אויס-  
געצויגענעם קול:

— מאַמע — מאַמע, ס'זענען אָנגעקומען פרישע זעלנער פון דער

פראַנט, פיטליאַק, האָט געזאָגט, אַז זיי בלייבן דאָ צום צוג, וואָס גייט אָפּ ביי נאַכט קיין טאָר-נע-פּאַל.

ביידע ווייבער זענען צעטומלט געוואָרן, ציפרע, האָט דערזען איצט פאַר זיך אַרומשווימען לאַנגע הענט, וואָס שלעפּן הייסע שטיקלעך שטראַך-דל און וואָרפן געלד גלייך אין פּאָדעלעק אַריין...

און סערקע איז געשטאַנען, ווי אַ פאַרשפּעטיקטער פאַרשוין וואָס קוקט מיט קאַלטן בליק, אויף לעצטן סליאַד פון אַנטלויפּנדיקן באַז... מיט שווימקע קללות אויף די נאַסע ליפּן איז זי אַרויס אין דרויסן.

דער בין השמשות האָט מיט פּוילער גראַעקייט צוגעדעקט די קליינע הייזלעך, טיף געבוקטע צו נאַסער ערד. די געוועלבלעך זענען שוין געווען פאַרמאַכט, פאַרלייגט מיט לאַדנס. שווערע און פינסטערע וואַל-קנס, ווי גאַנצע בייטן אַרויסגעריסענע געמויזעכצער, זענען געשווימען נידריק איבערן שטעטל און פון דערווייטענס אויף פּוסטע האַרבסטיקע פעלדער זיך געדעכט צונויפגעשלאָגן, גלייך די ערד, האָט זיך פּלוצים אין דער הייך אויפגעהויבן.

סערקע איז געלאָפּן, מיט לעצטער אַנשטרענגעניש, געוואַלט, וואָס גיכער זיין אין דער היים. דער מיטגענומענער צאַרן האָט געפיקעט, מיט אַ ווייטיק זיך איינגעפרעסן אין האַרצן. אויף איר פנים, איז אויפ-געשווימען אַ צייטיקער פאַרדרוס. אַ פאַרדרוס צו ציפרען און איר מויד, אַ פאַרדרוס צו שיינדלן, אַ פאַרדראַס צו קלמנען, צו דער גראַבער רייזל און אַ פאַרדרוס צו דער גאַנצער מלחמה, מיט די לייזיקע סאַלדאַטן. דער אַטעם איז איר אַלע מאַל שווערער געוואָרן, דער מוח ליידיק, אויסגעלאָשן יעדע מחשבה, נאָר איין געדאַנק, האָט געברייט, געזשאַרעט, ווי אַ פּונק אין אַש:

— זי, שיינדל, איז אַ געזונטע מויד... זי וועט איר שוין ווייזן, ווי אַזוי מען מאַכט אַ חנדל צו אַ זעלנער, און אויב זי וועט נישט וועלן, וועט זי אַרויסטרייבן זי פון דער שטוב. זאַל זי גיין זוכן איר בלינדע מאַמען, ערגעץ ווייסט דער שוואַרצער יאָר וווּ...

אירע אויגן האָבן אַנגעשטרענגטערהייט געעגבערט די טיפקייט פון דעם קאַלטן בין השמשות, זי האָט מיט ברייטע שפּאַן געאיילט צום בריקל.



אין די שמאלע טונקלע געסלעך האט פאמעלעך אנגעהויבן דער דעש צו וואקסן, דא אין דארטן איז אַ בחור איילנדיק פארשווונדן. פאר די טירן האבן זיך באוויזן מיידן, געדרייט זיך חוצפהדיק, וויבער פאר-הילט אין שאלן, מיט פעקלעך אונטער די פארטוכער זענען געלאפן, צוגעווארפן איינער דער אנדערער קנאה-בליקן און פארפאלן געווארן צווישן די שטיבלעך. פון דער ווייטנס האט מען שוין געהערט דאס בלאזן פון אַ גרויסן פארדרייטן מעשענעם טרומייטער, און אַ שווער געזאנג האט זיך געטראגן וואָס אמאל נענטער :

— ווען די סאלדאטן אין שטאָט אַריין מאַרשירן,

מאַכן אויף די מיידלעך

די פענצטער מיט די טירן.

דושין — דאָראַסאָ — בױמױס.

דער שטראָז פארפלייצט, מיט פערד וואַגנס, סאלדאטן, וואָס זענען געגאנגען מיט געמאָסטענעם שפאָן און דער שווערער טריט, האָט זיך אויסגעמישט מיט דעם פלעסקנדיקן קנעטן פון פערדישע קאָפיטעס, גע-זונקן אין צעווייקטע ערד. פון זעלנערישע פינסטערע אויגן, האָבן די בליקן געשראַקן, מיט אומהיימלעכער פעלד פוסטקייט, די ברודיקע פנימער, פאַרינענע, מיט האַרבן שווייס, זענען ביי זיי שווער אַראָפּגעהאַנגען, ווי ביי אַ מידער געטריבענער טשערעדע. זייערע צונויפגעדרייטע שאַטנס, האָבן זיך געשאַרט איבער דער בלאַטע און אויסגעזען, ווי חיות, וואָס קריכן אַרויס פון ערדלעכער. אין דער געשוואַלענער לופט איז געהאַנג-גען, אַ ציטערנדיק הירזשען פו איבערגעשראַקענע פערד, וואָס האָבן געטראָגן אויף זיך די באַפעלערישע שרייענדיקע רייטער, די קולות זענען געקומען, ווי פון איינגעשנירטע העלזער, די אונטערשטע סאלדאטן האָבן זיי אויפגעכאַפט, איבערגעגעבן ביי צום לעצטן מאָן און פאַמעלעך, האָט מען זיך דערנענטערט צום פוסטן מאַרק, וואָס איז ביז איצט געלעגן שטיל און אומהיימלעך געלויערט אויף דער קאַלטער פינסטערער נאַכט.

מיט אַ פּלוצימדיקער אויפגעבונדענער פרייקייט, האָבן זיך די סאַל-דאַטן בינטלעכווייז אַ לאַזגעטון איבערן שטעטל. זייערע קולות זענען געווען פייכטע מיט אַ פון לאַנג נישט געלייטערטער תאוהדיקע צוצויג-קייט. אין דער טונקלקייט האָבן געציטערט אָפּגעהאַקטע געלעכטערס. ס'איז געווען יענע פרייד, וואָס טוט זיך פּלוצים אַ גאַס פון האַרצן, ווי

פון א פארשטעקטן קוואל. זיי האבן אנגעפולט די יידישע טשייניעס און דאס לעבן האט זיך איצט צעגאסן אינם מאטן גלאנץ פון קליינע ליכט קאניצן...

סערקע האט א צאפל געטון פאר פרייד. אויך דא צווישן די צע-ווארפענע געסלעך, זאטע מיט פויערישע פוילקייט, ארויספילנדיק זיך פון די נידריקע הייזלעך, זענען געשטאנען הויכע, אנגעלאדעוועטע מילי-טערישע וואגנס. די סאלדאטן האבן געשריגן, גערופן איינער דעם צוויי-טן. די קולות זענען פארפאלן געווארן צווישן די בלאטיקע טאלן. ס'האט אפגעהילכט א קוויטשעדיק געלעכטער פון א צעפאטלער שיקסע, וואס האט זיך ערגעץ אן א ווינקל געבארעט מיט א סאלדאט. דאס קול האט פון דערווייטנס זיך אפגעהאקט, מיט שווער פערגייענדיקן סאפ. סערקע האט ווייטער געסליפעט אין דער פינסטער און דאס הארץ האט גע-פלאטערט, ווי א כרישטש אנגעבונדן אויף א פאדים. זי האט זיי געוואלט אפשטעלן, עפעס זאגען, איז איר דאס קול צערונגען געווארן אויף די ליפן. זי איז אריבער דאס בריקל און געזען אין דער זייט זיך שווארצן דאס נידריקע פויערישע הייזל, ווו זי האט געוויינט. זי איז שטיינ-געבליבן, געקוקט אויף די שויבן אנגעוואקסענע מיט פונסטערער נאכט. אירע געדאנקן זענען געווארן איבערגעריסן, ווי מיט א שער צע-שניטן און פאר אירע אויגן האט אלצדינג א וואקל געטאן, ווי פון א שטורם-וויינט געטריבן. זי האט אנגעהויבן שעלטן, מיט פארדרוס קלא-פן אין פענצטער.

ס'האט זיך דערהערט שיינדלס כליפנדיק קול:

— וואס האט איר אייך אזוי לאנג געזוימט? די זעלנער האבן שיעור נישט איינגעלייגט די טיר — אייער קלמנען האט געכאפט דער בויך פאר שרעק.

סערקע האט איצט געוואלט דערלאנגען דער פרעמדער מויד א קניפ, אז ס'זאל ביי איר בלייבן אין דער האנט א בלוי שטיק פלייש.  
— שא, וואס האסטו דיך צעוויינט — קוק זי נאר אן — אזא גרויסע מויד — הא, שעם דיך... נעם צינד גיך אן דעם לאמפ.  
און ווען ס'האט אנגעהויבן דער לאמפ צו שיינען, איז סערקעס צארן פארלאשן געווארן. זי איז געלאפן איבער דער שטוב מיט יענער אומרויקייט, וואס ווערט נאר דענסטמאל געבוירן, ווען מען רעכט זיך

אין דער בהלה

---

אויף געסט. זי האט איינגעהייצט דעם אויוון און איילנדיק אויפגעשטעלט דעם סאמאואר.

— א יידינע גייט א וועק און זאמט זיך אפ צוויי שעה — ווי ביזטו געווען? ...

סערקע האט נישט געהערט, וואס דער אלטער ווארטשעט דארטן אין ווינקל.

— נו, שיינדל גיכער — מאך דין צורעכט... האט זי דאס מיידל געשטארקעט און זי אויסגעדרייט פארן שפיגל.

שיינדל האט געקוקט מיט גרויסע דערשראקענע אויגן. סערקע האט שטיל און האפערדיק ארויסגעהאקעט אין הויז-אריין און שטיינגעבליבן אין דרויסן פאר דער שוועל. אויף אירע ליפן האט זיך באוויזן א צעקוועט-שטער שמייכל (ס'איז געווען יענער שמייכל, וואס ווערט געבוירן פאר דער צייט). אירע געדאנקען האבן זיך געצונדן און געלאשן. זי האט מיט ציטערנדיקע אויפגעבליצטע אויגן נאכגעקוקט די פארביישלעפנדיקע סאלדאטן, וואס האבן מיט שווערע טריט געפאטשט אין דער בלאטע און זיי פלוצים אנגעהויבן רופן מיט א ווייכן אויסגעצויגענעם קול:

— בעסטע הערן, קאמען זי אריין — טעע מיט רום און א מעדל דאצו!!!

פון די פינסטערע טאלן איז געקומען א שארפער ווינט, מיט א ביזער געפאטשט די יידענע איבערן מויל, מיטגערין די צעקאליטשעטע ווערטער און זיי אוועקגעטראגן אין דער שווארצער נאכט אריין.



שמיכל אין בין השמשות

## א שמיכל אין בין השמשות

— שענקט עפעס גוטע מענטשן אן ארימער קאליקע !

דאס קול מיט דעם אפגעריבענעם קלאנג האט זיך אוועקגעטראגן מיט'ן רעש פון דער גאס, נאכגעשלעפט האט זיך בלויז א קרעכץ — שענקט — שענקט . . . דער עולם מיט גרויסע, שטאָקיגע הייזער אין די אויגן, איז נישט גערירט געוואָרן, און האט זיך נישט אומגעקוקט אויף דעם אַרימאָן מיט'ן אַראָפּגעלאָזענעם קאַפּ, וועלכער האָט נישט געביטן דעם קרענקלעכן בליק, און מיט מער חשק געשטופט די דינע, בלויע, ציטערדיקע האַנט אינ'ם צעפליקטן אַרבל פּונ'ם אַלטן קאלאט.

דער אַרימאָן איז געווען געוואוינט צו זען ווי מענטשן גייען פאַרביי און קוקן זיך נישט אום אויף אים, ער האָט נישט געשאַלטן, ווי דאָס טוען געוויינטלעך, יענע אַרימעלייט, וועלכע ליידן פון אַ קרענקלעכער מאַניע, צו שנאַרן, אַנצוזאַמלען געלט, וואָס זיי האָבן ליב צו פאַרגראָבן אַדער באַהאַלטן, און קיינער זאַל פון דעם נישט וויסן, נאָר ס'האַט זיך אויסגעאַכט, אַז מיט דעם כּסדר'דיקן פאַרציען די קרענקלעכע באַקן, האָט דער אַרימאָן אויסגעאַטעמט אַן איינגע'חזרטע תּפּילה.

אַזוי האָט דער פּינסטערער אַרימאָן, ווי אַ נאַסע שמאַטע זיך נאָכ־געשלעפט דער פּייכטער, קאַלטער וואַנט פון אַ מויער, וועלכע איז געווען זיין צוקאַפּנס. ס'איז שוין געווען גוט שפּעט.

ווי אַן אַפּגעריבענער, אַלטער, גרויער שירם איז דער בין השמשות געלעגן איבער דער שטאַדט, און גראַד איצט ווען די גאַסן הויבן אויף די ליכטער איבער זיך, און דער עולם, וואָס איז בעסער אויפגעלייגט, וואַרפט גיכער עפעס צו, האָט דער אַרימאָן פּלוצים דערפּילט ווי עס ווערט אים שווערער אויפ'ן האַרצן, און זיין בליק האָט אַרויסגעצויגן פון די אויגן אַ באַהאַלטענע מורא.

דער אַרימאָן האָט דערוען פּונדערווייטנס זיך שלעפּן אַן אַלטע.

אפגעשליסענע פרוי, זי האט זיך געשלעפט אין דער זייט ביי די לאַדנס, שווער באלאָדן מיט דער מידיקייט פונ'ם טאָג איז זי געקראַכן מיט די געשוואַלענע פיס, וועלכע זענען אַלע יאָרן געווען אונטערטעניק צו באלע-באטיים, און זי האט געזוכט אין די דראַטערנע קיישלעך אַנגעבונדן ביי די אייזערנע לאַמטערן-סלופעס, פון דאָרטן אַרויסגעשלעפט שטיקלאַך אַפּפאלעכצער און זיי אַריינגעוואַרפן אין דער שטריקענער טאַרבע, וואָס איז געהאַנגן ביי דער זייט פון איר נאַכגעלאָזענעם בוך. דער אַרימאַן וועלכער איז געשטאַנען אַנגעשפּאַרט אין דער מויער נעבן די ריינשטאַק גראַטעס, האָט אַנגעגרייט צווישן די מויל-ווינקלען, אַ מינע, צו אַ העכערן קרעכץ, און מיט יעדן טריט וואָס די זקנה איז געקומען נענטער, איז ביי אים דער קרעכץ געוואָרן ווילדער, ענלעך צו דעם האַווקען פון אַ הונט, ווען ער דערזעט אין זיין שיסל די מאַרדע פון אַן אַנדערן. ער האָט זיך געשראַקן טאַמער וועט זיך אים אַוועקשטעלן די אַלטיטשקע אין דער זייט, און אים קאליע מאַכן דאָס געשעפט. ס'האַבן זיך באַגעגענט פינסטערע פייערלעך פון צוויי פאַר ציטערדיקע אויגן . . .

דער אַרימאַן האָט מיט אַן אַנשטעל איצט נאָך מער אויסגעשטרעקט די פינגער און זיך געצאַפּלט : — שענקט — שענקט . . .

פלוצים, האָט ער דערפילט די האַרטקייט פון אַ מטבע, וואָס די אַלטיטשקע האָט אים אַריינגעשטופּט. זי האָט זיך נישט אַפּגעשטעלט, נאָר אים געוואונשטן געזונט און זיך ווייטער אַוועקגעשלעפט . . . ער האָט איר נאַכגעקוקט . . . אינ'ם בין-השמשות, האָט זיך באַוויזן אַ בלייכער שמיכל אויפ'ן פנים פונ'ם אַרימאַן . . .





גענדז

## גענדז

— אַט-אַט פּאַלט צו די נאַכט און זיי זענען נאָך נישטאַ — איז פּראַדלען אַלץ שווערער געוואָרן אויפן האַרצן. זי איז געשטאַנען אַנגע-לענט באַם פענצטער, געעגבערט דעם בליק דורך די פּאַרמעקטע שוויבן און אויפגעכאַפט יעדן פּאַרלוירענעם שאַרד.

— עך וועל אַראַפּגיין צום טאַל, אפשר זענען זיי דאַרטן — און זי האָט גענומען זוכן איר שאַל. איר פנים איז געווען טריב, ווי די טונקל-פּאַרנאַכטיקע אַסיען-שעה, די באַקן-הויטן געקאַרטשעטע, ווי צוגעלע-גערטע קרויט-בלעטלעך, די קליינע פייכטע אויגן אַנגעלאָדן מיט זשאַרנ-דיקער אומצופרידנקייט, וואָס וואַקסט געווענלעך אַרויס פון יענער זאַטער אַרימקייט, וואָס וואַרפט אַ באַשטענדיקן חוב צו שלעפּן אויף זיך דעם עול פון באַלעבאַטישקייט.

— דו הערסט, טאַטע, עך לויף זען, וווּ זיי זענען, — אַז מלך וועט קומען, זאַל ער אַריינברענגען אַביסל וואַסער און אַראַפּגיין צום טייך, אַדער אַ קוק טון אויף די מיסטן.

— אַז מען פּאַלגט נישט אַ בלינדן טאַטן — אין אַזאַ ביטערער קרירה — נאָ פרעג עך דעך — האָט דער אַלטער זי באַגלייט מיט אַן אויסגעצויגענעם קרעכץ. פּאַרוויקלט אינם שוואַרצן שאַל איז פּראַדל אַרויס אין דרויסן.

אין די גאַסן איז געלעגן אויסגעשפּרייט דער פּאַרמאַרעטער חשוון-רוקן, געשראַקן מיט אומהיימלעכער פייכטקייט דעם גוססדיקן טאַג. די געהויקערטע ליים-שטיבלעך זענען געלעגן טיף געהילט אין גרויער נעץ, ווי אַרויסגעוואַקסענע פון דער בלאַטע. איבער זיי האַבן זיך געצויגן געדעכטע וואַלקנס, געטריבענע פון קאַלטן אַסיענווינט. פּראַדל האָט איילנדיק געקנעטן די שווערע נעץ, געזוכט אין אַלע זייטן און געפילט, אַז ווען זי באַגעגנט איצט די „הליווע כלב'טע“ גיין מיטן אויסגעצויגענעם

האלדו, ווי אַ קאַמאַנדאַנט פאַרויס, וואַלט זי איר נאַכגעלאָפֿן אַ שטיק וועג, זי געכאַפט און איר אַרונטערגעדרייט די פליגל . . . זאַל זי וויסן, וואָס דאָס הייסט אַנטון צרות . . .

אין די שמאַלע צענויפגעקוועטשטע פאַרשטאַט־געסלעך, אויף אַפֿ־געריסענע ריוועס, איז געשטאַנען אַ חברה שקצימלעך, זיך טאַלאַפעט אין אַ פאַרשפאַרטער ריטשקע. ס'האַט זיך פּלוצים דערהערט אַ קול פון אַ אַנגעריטענער שיקסע:

— הע־ע־אַטי־קודאַטו.

דאָס פּערד האָט געפאַרסקעט מיט די פייכטע נאַז־לעכער, געשפיצט די אויַרן און מיט פאַריסענעם ווידל געטענצלט אין דער בלאַטע, ווי ס'וואַלט מורה געהאַט ווייטער צו גיין.

פּראַדל איז אַ צערודערטע שטיינגעבליבן אין מיטן וועג, צונויפ־געצויגן אינם האַריקן שאַל, האָט זי אויסגעזען, ווי אַן אַפּגעריסענער כּמאַרע־קנויל, דער אַטעם אין מויל איז איר געדעכט געוואָרן, אַ צע־טומלטע האָט זי געקוקט אויפן פּערד.

— הייטאָ — נעביסיע — דאָס קול פון דער שיקסע איז געקומען קוויטשעדיק־אַפּגעריסן, זי האָט געוואָרפן מיט די גלאַנציקע אויגן, אויס־געשפיגן אַ רציחהדיקע קללה און אַ דרוק געטאַן די נאַקעטע ליטקעס צו וואַרימער פּעל פון פּערד און פאַרשוונדן אין אַ ברייטן הויף. די שקצימלעך קלענערע און גרעסערע, מיט קוויטיקע פּנימלעך, האָבן זיך געשטיקט אין אַ געלעכטער, אויסגעצויגן די קליינע מאַרדעלעך, ווי אַנגערייצטע הינטלעך, און געשריגן:

חים שלום, אַ גוטער ייד,

דער ווינט ווייעט — און ער פליט . . .

מיט געוויינטער שוואַכקייט פון דערנידריקטן מענטשן, האָט פּראַדל אַ קאַלטן זיפֿן געטאַן:

— איך דאַנק דיר גאַטעניו דערפאַר . . .

רעטשן־שטרויענער טשאַד, שוואַרץ געדעכט, איז אַראַפּגעהאַנגען פון נידעריקע דעכלעך און קנויליק זיך געלייגט צו נאַסער ערד. די געסלעך זענען פול געוואָרן מיט ביזן הינטישן וואַיען, זאַטן בהמה'שן

רעווען און מיט אָפּגעהאַקטע ווערטלעך פון פּאַסטעכער, וואָס זענען אָנגעקומען פון די לאַנקעס.

פּראָדל האָט זיך צוגערוקט צו זיי מיט געשטיקטן אַטעם:

— לודענקי גוטע, עך בעט אייך, זאָגט, אפשר האָט איר באַגעגנט ערגעץ פּאַרבלאַנדזשעטע גענדז עך זיך זיי, טאַמער וויסט איר, זאָגט. מענטשן גוטע . . .

אויפּגעריסענע אויגן, פּאַרשווומענע מיט חזוק־געלעכטער, זענען ביזן אויף איר הענגען געבליבן. ס'האָט אָפּגעהילכט אַ קנאַק פון אַ בייטש:

— גייט אַוועק פון וועג! — די בהמות קענען נאָך ווילד ווערן. „זשעדיוווקע“ נאַרישע, מיר האָבן נישט באַגעגנט דיינע גענדז . . .

דאָס מרוטשען פון די בהמות האָט זיך אַריינגעריסן אין די נידעריקע הייזלעך, אָנגעזאָגט זייער אַנקומען, האַלבע טויערן האָבן זיך אויפ־געפּראָלט, פון דער סטאַדע האָבן זיך איינצעלנע קי מיט שווערע אייטערס מילך אָפּגעטיילט, דערנענטערט זיך מיט שטומען בהמישן בליק צום טויער אויפּגעהויבן אַן עק און צוריקגעלאָזט אַ ווייכן, גרינעם פּלעק אויף דער בלאַטע.

פּראָדל האָט געקוקט מיט שטומען בליק, און געפילט בשעת־מעשה, ווי אַלעס אַרום איר ווערט פּאַרשטיינערט: — וואָס טוט מען איצט? . . .

מיט ציענדיקער ווייטיק איז זי ווייטער געגאַנגען צום טאַל. די פעלדער האָבן זיך געשוואַרצט פון דער ווייטנס נאַקעט גרוי, אויס־געוועפּטע ביון לעצטן טראָפּן. ווייט אין טאַל האָט זיך געוויזן אַ שוואַרצער פּלעק, געוואָרן אַלץ גרעסער זיך דערנענטערט. פּראָדל איז מיט אויפּבליצנדיקע אויגן שטיינגעבליבן. פון מויל איז איר אַרויס אַ צנגער אַטעם, וואָס האָט געזעגט אירע לונגען און איבערן פנים איז זיך איר צערונען אַ דערפרייעוודיקע מינע. ס'איז אָנגעקומען אַ באַקאַנטע, די קרומע בעטלערקע, באַ וועלכער פּראָדל פּלעגט אָפּקויפּן דאַרע פּאַרשי־מלטע ברויטן פאַר די גענדז וועגן. זיי האָבן זיך אָנגעקוקט מיט שטומע פריינטלעכע אויגן:

— דאָי, באַזשע! \*

— דאָי, האַספּאַדי\*\* — האָט די בעטלערקע געענפערט און פאַרקרומט דאָס פנים, וואָס איז געווען בלוי פאַרלאַפן, אַנגעפאַטשט פון ווינט; די נאָז פויל צעפלעטשט, איינגעשרומפן ביז אין די טרוקענע באַקנפליישן, פון וועלכע ס'האַבן אַרויסגעקוקט צוויי פייכטע נאָז-לעכער. איר רעכטע האַנט איז אַראַפּגעהאַנגען אויף אַ הילצערנע קילע, הינטן האָט זיך געבאַמבעלט איר קורצער פוס. אויף דער האַרבאַטער פלייצע איז איר אַוועקגעשטאַנען אַ קליין קלימיקל און פון פאַרנט אַ פולע טאַרבע.

— איר קומט פון אַ באַגרעבעניש, מאַמעלע? — האָט פראַדל גע-  
פרעגט און הענגען געלאָזן אַ מבנישן בליק אויף דער אַוועקשטייענדיקער  
טאַרבע.

די בעטלערקע האָט אַראַפּגעלאָזט די אויגן צו דער ערד און  
געענפערט:

— עט, סע שטאַרבן נאָר אַרימעלייט — און שנאָרערס זענען זיך  
צונויפגעקומען פון דער גאַנצער געגענט, — אַביסל ברויט האָב עך דאָ  
יאַ פראַדלאַ — און טאַקע געוואַלט איצט צו איר אַפּטרעטן — אַ וועט-  
שערע פאַר אייערע גענדז וועגן.

— אַט גיי עך זיי טאַקע זוכן — קריך שוין אַרום אַ גאַנצן  
פאַרנאַכט, אַזש די קישקעס אין בויך טוען וויי, אַז דער שלאַק  
זאָל זי טרעפן, די „הלווע כלב'טע“ — צו ווייסט איר, וואָס  
עך שטיי מעך אויס פון איר זייט צען יאָר? זי איז אפילו זייער קלוג,  
אַבער אַ גרויסע נאַשערטע, יעדן ערב-פסח לייגט זי אַן אייער, זעצט  
זיך אַליין אויף, פירט אויס קליינע גענדזעלעך, זומער שלעפט זי זיי אַליין  
פאַשען, נאָר אַז זי גייט פאַרנאַכט אַהיים כאַפט זי זעך אַריין אין אַ  
פרעמדן גאַרטן, ציפט אַפ די בליענדיקע בלעטלעך פון די קאַרטאַפלעס,  
דזשיבעט אַפ די קוקורודזעס אַדער טוט אַפ סתם שאַדן און שפעטער  
קומט זי אַהיים צוהאַצקען אויף איין פוס, אַדער ס'פעלט איר אַ גענדזל —  
ווער ווייסט, ווו זיי זענען איצט ערגעץ — נאָ זעט איר שוין, וואָס עך  
שטיי מעך אויס פון זיי — האָט פראַדל דערלייכטערט אויסגעאַטעמעט.

\* גאָט העלף.

\*\* העלף אַלמעכטיקער.

דער בעטלערקעס אויגן האָבן איצט אויסגעזען, ווי צוויי געדעכטע טראַפנס, וואָס קענען שטאַר פאַרגליווערט ווערן, אָדער זיך אין גאַנצן צערונגען. מיט ווייכן קול פון בעטלערישער חניפה, האָט זי געענפערט:

— „טאַקע זיי נישט באַגעגנט — אפשר זענען זיי שוין אין דער היים — זאָלן זיי נאָר געזונט זיין — מען האָט דאָך פון זיי „פאַזשיטעק“ און זי האָט געשטופט די קולע פאַרויס.

דער נאָקעטער טאַל האָט ביז אַ ציטער געטאָן, ס'האָט זיך אַפֿ־ געריסן אַ ווינט און געשוויבערט אין דער לופטן.

בידע ווייבער האָבן זיך אַוועקגעשלעפט אין פאַרנאַכטלעכער גראַע־ קייט באַגלייט פון שוואַרצע סטאַדעס קראַען, וואָס האָבן געהאַקט מיט די שנאַבלען, ווי זיי וואַלטן זיך געזעטיקט מיט דער קאַלטער טונקליקייט. אַ חברה שיקסעס מיט יונגען, וואָס זענען אַ היימגעגאַנגען פון פעלד־ אַרבעט האָבן זיך צעזונגען:

— אויפן באַרג

פליען פליגן

און אין טאַל — די בוזשקע.

די פריצה איז געגאַן אין קלויסטער,

דער פריץ צו האַנזשקע . . .”

אַפגעריסענע ווידערקולות זענען צוריקגעקומען פון די פייכטע טאַלן, ווי פון צעפויילטע פעסער, און זיך פאַרלוירן אין ווייטער טיפעניש.

— אַז איר וועט פאַרבייגיין, זאָלט איר אַפטרעטן — איר הערט, מאַמעלע — עך וועל אייך געבן אַביסל יושקע, וועט איר זיך די קישקעס דערוואַרימען — האָט פראַדל רחמנותדיק אַ צי געטון מיט דער גאַז און אַנגעשטעלט דעם פאַדאַלעק. די בעטלערקע האָט איר דאָרט אַנגע־ וואַרפן אַ פאַר דאָרע רעפטלעך ברויט, געווינטשן איר געזונט און אַוועק־ געגאַנגען הינטנאַרומעט מיט די גערטנער.

און פראַדל איז ווייטער געקראַכן צווישן צעוואַרפענע שטיבלעך, אַנגעוואַקסענע ווי טשערעקעס, געזוכט אויף מיסטן און אין איינגעפאַלענע חורבות און גערופן:

— הוסיא־סיא־סיא . . . דאָס קול איז צעברעקעלט געוואָרן אין דער נאנט. דער ווינט איז ווילדער געוואָרן, מיט אַ בייזער געוואַלט

ארויסרייסן די הייזלעך פון איינזינקעניש און פארווארפן ביז ווייט אונטער די וואלקענס.

מיט שווער פארהאקטן אטעם און מידער צעריסנקייט איז פראדל געשטאנען באַ זיך אינם ענגען פעדער-הייזל. דאָ האָבן זיך געוואָלגערט צעבראַכענע קעסטלעך נאַסע זעק און הויפנס שמאַטעס. פון זיי אַרויס האָט געשוויפטשעט דער דלות, ווי אַ הונט אויף דער קייט. פראדל האָט אויפגעמאַכט דאָס ברעטערנע קאַמער-טירל, וווּ די גענדז פלעגן נעכ-טיקן, און אַריינגעבויגן דעם קאַפּ. אויף די פינסטערע, שימליקע ווענט-לעך איז געפאלן אַן אַפגעריסענער זיפּץ :

— וואָס-דען כאָ נישט געוויסט מיינע צרות ?

פויל און שווער מיט אַנגעבאַרשטע בייכער, האָבן זיך געשלעפט די הינער, מיט ברייט צעשפרייטע פליגל און הענגען געבליבן אויף האַלבע, אַפּענע טירן. פראדל האָט זיי געציילט און זיך צעשריגן :

— מיין ביטער האַרץ וועל עך אויסלאָזן צום האַנעץ — צו וואָס טויג ער מיר, אויסגעפרעסן, ווי אַ לאַשעק — עך וועל אים אַוועקלייגן אויף שבת — וועל עך אים . . .

און זי איז אַריין אין שטוב אַריין. אויף די קויטיקע ווענטלעך איז געלעגן אַ פייכטע טונקלקייט, ווי אין אַ פאַרלאָזן שוויצבאַד, ס'האַט זיך געפילט אַ זוירער ריח, וואָס האָט פאַרזעצט דעם אַטעם. באַם אויוון אויף אַ הויכן קאַסטן, אויף אַ אונטערגעבעט געל איינשיטל איז געזעסן איינגעבראַכן דער אַלטער טאַטע. אויף זיין גרויען שפיץ קאַפּ האָט געקלעפט אַ פאַרשמאַלצעוועטע יאַרמולקע, איינגעטונקן אין פעדערן-מאַך. זיינע בלינד אויסגעלאַשענע אויגן, ווי צוויי פינסטערע גריבער, האָבן געשטאַרט פאַר זיך. אויף זיין קוים אַרויסזעענדיקער שטערן-הויט איז געלעגן די שווערקייט פון דער עלטער. ער האָט געהאַלטן אַ זשמיט פעדערן צווישן די פינגער.

— דו ביסט עס, פראדל ? . . .

ער האָט דערקענט דאָס שאַרעווען פון אירע שקראַבעס. מיט פינג-סטערער נייגעריקייט האָט ער אויסגעצויגן דעם איינגעטרוקנטן האַלדז. פראדל'ס שווער סאַפען האָט צעבלאַזן די פעדערן :

— עך וועל עס נישט איבערלעבן — די גענדז זענען פארפאלן געווארן, — וואָס פאַר אַ וויסטער בר-מזל עך בין, אויסגעקראַכן ס'גאַנצע שטעטל בין צום טאָל און מען הערט נישט און מען זעט נישט — אַזאַ אומגליק, האָ . . .

איר פנים האָט זיך געמינעט, ווי באַ איינעם, וואָס שלעפט פון דער ברונע אַ שווערן איימער וואָסער און דער שטריק רייסע זיך אים אָפּ. דער אַלטער האָט מיט געשטיקן אַטעם אָנגעהויבן קרעכצן.

— יאָ-וויי-יאָ-וויי-יאָ-וויי — נאָ פּרעג עך דעך, ווי איז מלך, — פאַר וואָס גייט ער נישט זען, וווּ זיי זענען — האָ ?

ער האָט מיט פאַטערישער געטריישאַפט וויטער געוויקעט און אַרומגעזוכט די אָפּנקייט פונם טאַפּ.

— אַ דונער האָט מעך געטראָפּן — אַ מלך איז דאָס זאָל עך אים שוין פאַרשפּאַרן — גאַטעניו געטרייער ! — גייען איצט זוכן דעם גולם — צי זאָל עך גיין זוכן די גענדז — אַזאַ „באַרמולע קאַרוזש“ דערלעבט נישט אַ היים צוקומען . . . אויף איר פנים איז איצט געלעגן יענער אויסדרוק, וואָס זאָגט „וואָלט דער נאַר נישט געווען מיינער . . .“ זי האָט אַ צי געטאָן די צוויי פאַטשיילע-שפיצן פון אונטער דער גאַמבע מיט אַ רציחה, ווי זי וואָלט איצט אַ ריס געטאָן די פליגל פון דער גאַנדז. געכאַפט דאָס פאַרושאַווערטע וואָסער-טעפל, אָנגעטשערפעט אַביסל וואָ-סער, זיך נאָס געמאַכט די הענט און גענומען אַ גראָבן סענקעוואַטן שטעקן, איז זי ווידער אַרויסגעגאַנגען.

דער הימל איז געווען פאַרלאָפּן פון כמאַרעס, געשראַקן אַראַפּצוגיין פולע שעפּער און פאַרפלייצן דאָס גאַנצע שטעטל. אַ חוץ אַ שוואַרצער קאַץ, וואָס האָט דריבנע געהיפקעט איבער דער בלאַטע האָט קיינער נישט איבערגעריסן פראַדלס אָנגעשטרענגטן בליק. זי איז געגאַנגען מיט אויסגעהאָדעוועטער מידער שווערקייט. פּלוצים איז מלך אפּירגע-קומען פון אונטער אַ נידריק שטיבל, געשפּאַנט מיט שווערע טריט, און פאַרקאַטשעטע הויזן. פון די צעפליקטע קני האָבן אַרויסגעקוקט פאַר-בלויטע ביינערדיקע פליישן. זיין פנים איז געווען איינגעריסט פון שאַזשיקע פינגער-שפיצן. דערזענדיק קומען פון דער ווייטנס די מאַמע איז ער שטיינגעבליבן און דערפילט איר צאַרן.



זיין פולע, רינענדיקע נאז, בלאַס געשפיצט, ווי אַ שטימפיקער פלאַקן, איז אַראָפּגעהאַנגען איבער די פאַרקאַטשעטע סלינענדיקע ליפּן. טעמפע שווערקיט איז געלעגן אין זיינע פאַרזענע אויגן. איינס איז בלאַס פאַרלאָפּן מיט אַ בעלמע, ס'אַנדערע פאַרשווימען גרוי, ווי אַ אָפּגעשטאַ-  
נענע סערוויטקע. . . צוליב די אויגן זיינע שטייט ער זיך אויס ביטערע צרות פון די חדר-יינגלעך. זיי רייצן זיך מיט אים פרעגן, וועלכעס אויג ס'איז דעם טאַטענס און וועלכעס דער מאַמעס. איין פאה האָבן זיי אים גנביש אָפּגעסטריזשעט און די אַנדערע שויבערט זיך אינם ווינט. ער איז געשטאַנגען ווי אַ פאַרגעסענער סלופּ.

פראַדל האָט איצט געפילט דאָס באַדערפעניש אויסצולאָזן דאָס אַנגעווייטיקטע האַרץ און אַנגעהויבן שעלטן:

— אויף דיר אַכציק שוואַרצע יאָר — ביזט שוין הונגעריק? . . . מלך האָט אויף אַמאַל דערפילט אין מויל דעם ריח פון אַ שיסל פאַרסטאַיעטע קאַרטאַפלעס, די ברייטע ציין זענען זיך אים צונויפגעפאַלן, ווי זיי וואַלטן זיך איינגעגראָבן אין אַ דאָר רעפט ברויט. מיט קרומ-פאַרלאָפענע אויגן האָט ער אויסגעמיטן דער מאַמעס ביזן בליק, וואָס איז געוואַקסן, ווי אַ פלאַם אונטערגעבלאָזן פונ'ם ווינט.

פראַדל האָט אַלץ געשריגן:

— עך וועל דיר געבן וועטשערע צו עסן — אַ גוטע קרענק — ס'קענדל שטייט טרוקן — און, וווּ זענען די גענדז — וווּ — אַ בראַך זאַל מיר נאָך דיר געשען — פאַטער אין הימעל. . . און אירע אויגן האָבן זיך געשפּאַנט רויטע אַדערלעך פאַרלאָפענע פון ביזן צער.

— גיי שוין, זע, ווי זיי זענען, הערסט — ווייל עך וועל מיר אַ מעשה אַנטאָן — זאַלט נישט אַהיים קומען אָן די גענדז, הערסט. . .

זי האָט אים אַ וואַרפּגעטאַן דעם שטעקן. מלך האָט געקוקט מיט פאַרגליווערטן בליק און געמורמעלט צווישן די ציין:

— נאָ, גוט און טשוין, — וווּ זאַל עך גיין — וווּ? . . .

מיטן שטעקן אין האַנט, באַגלייט פון נאַכטלעכער סמוטנעקייט, איז מלך אַוועקגעגאַנגען צווישן די ענגע ליקלען, אויף די אָפּגעריסענע ריוועס האָט שוין דאָ און דאָרט געברענגט אַ פאַריסטער לאַמטערן און

געווארפן א בלאסלעכן שיינ אין דער אראָפּהענגעדיקער טונקלקייט. איבערן וועג האָבן זיך געשלעפט פּויערישע פּירלעך און צוריקגעלאָזן אַ שכוּר געזאַנג.

אַקעגן איבער דער שטאַטישער קרעטשמע האָט זיך געזען אַ גרויסע חורבה אויף האָלב פאַרברענטע סלופּעס. מלך איז אַהין אַריינגעגאַנגען. אַרומגעזוכט מיטן שטעקן צווישן פינסטערע לעכער, ס'האַט מיט אים פּלוצים אַ וואַרפּגעטאַן. פון צווישן דער חורבה פּוסטיקייט האָבן זיך געהערט אַפּגעהאַקטע און האָלב פאַרשלונגענע ווערטער:

— אַ נאַקעטער-וועל עך זיי אַלע—אויס—קוילן—אַז ניש זי-זאָל מעך דער שלאַק טרע-פּן-דאָ אויפן אַר-ט — אים, יאַסיען, — טאַקן די „באַרדע“ אויספליקן ריי-ן — אַזאַ נאַרישער ייד — מיר וויל ער נישט — פאַר-קויפּן בראַ-נפּן — אים וועט דער שלאַק טרע-פּן — דאָ אין דער „מכניע“ . . .

פון אַן איינגעבראַכן ווינקל איז אַרויסגעקראַכן אַ פאַרשיכורטער שייגעץ, מיט אַ פאַרשימרט פנים, ווי אַ בלאַטיקע גרודע, ווי אַן אויס-געשפיגן ערגעץ פון אַ שוימיקן קאַנאַל. די אויגן — שווער פאַרגאַסענע, שטאַר, און גלאַנצנדיקע ווי הארט גלאַז. דערזעענדיק מלך'ן איז דעם שכוּר פול געוואָרן דער גאַרגל, דאָס קול זידנדיק, פאַרשווימען מיט געדעכטער פינע:

— קים אַהער ייד-עך על דעך דער-האַר-גענען-טאַקע-זאַר-עס — ער האָט זיך אַ לאַז געטאַן מיט הידנדיקן גוף. די פיס זענען אים קערצער געוואָרן. ער האָט זיך אַראַפּגעקוילערט, ווי אַ פול פאַס ביז אין ריוו אַריין.

מלך איז אַ דערשראַקענער אַפּגעשפרונגען און פּלוצים מיט ענגען אַטעם שטיין געבליבן באַ דער וואַנט פון די שטאַטישע געוועלבן. פון זיינע הויזן האָט אַ ריין געטאַן אַ וואַרימע ריטשקע . . . ער האָט זיך דערפילט באַפרייט פון שרעק.

די נאַכט איז אַראַפּגעפאַלן אויף שוואַרצע פּליגל, געצאַפּלט אינם ווינט און מלך'ן פאַרקערעוועט אַהיים.

פאַר די אויגן איז אים געוואַקסן דער מאַמעס מויל, ווי אַ פלאַקער-דיקער אויוון.

פראדל איז געשטאנען אויף דער שוועל מיט א צעבראָכענעם לאַמ־  
טערן אין האַנט, געשראַקן זיך פאַר דער נאַכט, ווי פאַר אַן אַנגערייזטער  
חיה. דערזען מלכּן קומען, האָט זי אַ שווערן זיפּץ געטאַן און געפרעגט  
מיט געבראַכענעם קול:

— נאָ — נישט געפונען ? . . .

מיט אַן אַראַפגעלאָזענעם קאַפּ צו פינסטערער ערד, האָט מלך  
אַרויסגעשעפּשעט:

— ש־טאַ . . .



פארשלאסן דאס לעבן

## פארשלאפן דאס לעבן

קיינער איז נישט געשטאנען ביים קראנקן בעט פון דער אַלטער אסתר רחל, ווען דער לעצטער גוס'ס בליק, האָט אנגעהויבן ציטערן אין אירע אויסגעקרענקטע אויגן. אין יענער רגע האָט די אַלטע אסתר רחל אויסגעשטרעקט איר קווארע האָנט און געשטאמעלט: א—שר — אָש—ר, דערנאָך האָט זי זיך נאָך לאַנג געראנגלט מיטן טויט, אים געוואלט בייקומען, אָבער אויף איר בלאסן, איינגעשרומפענעם שטערן, איז אַרויס-געטרעטן אַ קאַלטער שווייס . . .

דער אַלטער אשר, האָט נישט געהערט ווען די יידענע, דאָס ווייב זיינס, האָט אים גערופן.

שוין עטליכע חדשים, אַז די אַלטע אסתר רחל האָט געקרענגט, און אָשר האָט זי באַדינט, איר צוגעטראגן אַלעס צום בעט, — און גראד אין דער נאַכט ווען איר אַ שלאַפקייט האָט זיך אַזוי ביטער פאַרשטאַרקט, איז ער אַ פאַרמאטערטער איינגעשלאפן אַ הארטן שלאַף . . . און האָט פאַרשלאַפן.

אַנטקעגן איבער אסתר רחל'ס בעט, אויף דער הוילער באַנק, נאָנט צום אויוון איז ער געלעגן דער אַלטער אָשר, ווי אַ בער צונויפגעצויגן און האָט שווער געכראַפּעט. אים האָט זיך גע'חלומט, אַז ער טראַגט אויף די אקסלען צוויי פולע עמער מיט וואַסער, ערגעץ בלאנדזשעט ער מיט זיי אין עק וועלט, אַ ווינט קלאַפט אים אין רוקן, טרייבט אים און ווארפט מיט די קאנען, און אט איז פלוצים איינע אַראַפּגעפאַלן, און זיך צע-בראַכן מיט אַ גרויסן רעש . . . אָשר האָט זיך אויפגעכאַפט. ער האָט אַ קוק געטאָן מיט די פאַרזאַטענע אויגן צום בעט, וואו אסתר רחל איז געלעגן און זיך דערמאָנט, אַז ער דאַרף איר דערלאַנגן דעם לעפל רעצעפט, וואָס דער דאָקטער האָט דער קראַנקער געהייסן נעמען אַלע שעה.

אין שטוב אין געווען זער שטיל. אַ קליין לעמפל מיט אַ צע-  
בראַכן גלעזל, פארקלעבט מיט אַ שטיקל פאַפיר האָט געברענט אין אַ  
ווינקל און געווארפן אַ שוואַכן שיין אויף די שייבלעך פון די פענצטער,  
וועלכע זענען געווען איינגעטונקן אין פינסטערניש, ווי אין אַ געדעכטער  
סמאָלע.

„אזוי צו פאַרשלאָפן! האָט דער אַלטער אָשר געקרעכצט, און מיט  
אַ שווערן אַטעם גערופן „אסתר רחל“! „אסתר רחל“! אַט גיי איך  
דיר דערלאַנגען אַ לעפל“ . . . ער איז אַראָפּגעקראַכן פון דער באַנק.  
איינגעהילט אין אַן אַלטן צעריסענעם כאלאט, האָט ער אויסגעזען, ווי אַן  
אָפּגעריסן בערגל הארטע ערד, ער האָט זיך אַרומגעבונדן מיט אַ גארטל  
זיך צוגעשלעפט מיט די צעדרייטע, קרומע שטיוויל צום פענצטער, אַ  
וויש געטאָן מיט די פינגער, כדי יוצא צו זיין פאר דעם געבאט פון הענט  
וואשן איבער דער פאַרלעפענער שויב, אויף וועלכער ס'זענען געבליבן  
פונסטערע צייכענס, ווי צעקרוּמטע גראטעס, און דערביי עפעס געמור-  
מעלט מיט די ליפן.

דערנאָך איז ער צוגעגאַנגען צום טישל, גענומען אַ לעפל רעצעפט  
און אויסגעצויגן די האַנד צום בעט:

— „אסתר רחל“! „אסתר רחל“! . . .

אסתר רחל איז געלעגן אויסגעדרייט מיטן פנים צו דער וואַנט,  
און האָט שוין געהאט אויסגעהויכט דעם לעצטן אַטעם . . .

דעם אַלטן אָשר איז דורכגעלאָפן אַ קעלט דורך די ביינער, ער  
האָט זיך צעוויינט, ווי אַן אָפּגענאַרט קינד, און וואָס קלאָרער דאָס גע-  
שעעניש איז אים געוואָרן, אַלץ מער איז זיין געוויין איבערגעגאַנגען  
אין אַ מיין אומגעלומפערטן, משונה'דיקן קרייען, וואָס האָט זיך אומ-  
היימלעך געצאַפלט אין דער מורא'דיקער שטילקייט פון נאַכט . . .





פראדוקטיוויזאציע

## פראדוקטיוויזאציע \*

שוין אַ לענגערע צייט, אַז אין דער קליינער, ענגער ווינונג אויפן צווייטן שטאַק, איז נישט פריילעך...

די צוויי פייכטע, נידריקע שטיבלעך, ווערען ביינאַכט נאָך באַלויכטן פון גאַז. יעדעס, האָט בלויז איין פענצטער, וואָס שטעקט, ווי אַ גלעזערן אויג אינ'ם שמאַלן, פינסטערן געסל, אין דער געגענד פון ווייטשעפל, די דירה געפינט זיך אין איינעם פון יענע „ליעס“ \*\* — הייזער, וועלכע געהערן צו שפעקולאַנטן, וואָס פאַרדינגען ווינונגען פאַר אַ וועכנטלעכן אַבצאַל.

סעם שטריקער, אַ ייד אַ בעל-מלאכה, וויינט אויפן צווייטן שטאַק קנאַפע צוואַנציק יאָר, און האָט ביז היינט נישט פאַרפעלט קיין איין וואַך צו צאָלן דירה געלד.

אַרויסגעקומען איז אים דערפון, אַט וואָס — דער באַלעבאַס האָט אים נישט איינמאַל געזאָגט:

„מיסטער שטריקער איר זענט אַן אנשטענדיקער מענטש!“

שכיינעם און גוטע פריינט האָבן געקוקט אויף מיסטער שטריקער, ווי אויף אַ גליקלעכן טאַטן. זיין זון האָט געוואונען אַ „סקאַלאַרשיפ“ \*\*\*, אַבער טאַקי דערפאַר ווייל זיין זון האָט געוואַלט אויסשטודירן אויף דאַקטאָר, איז נישט פריילעך אין דער היים.

לויט דעם געזעץ פון „צופאַסונגס קאָליר“, האָט סעם שטריקער

---

(\*) דערשינען אויף ענגליש אין דער נאָוועמבער אויסגאַבע פון דער „Left Review“ אין לאַנדאָן.

\*\* לאַנג יאָריגע ארענדע.

\*\*\* אַ פרעמיע אין שולע.

געהאט אין זיך איינגעזאפט די הארטע, קאלטקייט פון דער גראַער געגענד, און האָט אויסערלעך אויסגעזען אַ גאַנצער וואָך פאַרשוואַרצט און פול מיט שטויב.

אַ חוץ דעם, וואָס ער האָט קוים פאַרדינט צו דערהאַלטן דאָס ווייב מיט די קינדער, צווישן וועלכע אייבי, דער זעכצן-יאַריקער, איז דער עלטסטער, האָט ער פון זיין אַרבעט אָפגעשפּאַרט אַ סאָך זשאַווער, וואָס האָט זיך אים איינגעגעסן אינ'ם לענגלעכן פנים, מיט דער גראַבער, האַרטער גאַז.

סעם אַרבעט פאַר זיך אַליין, און פאַרשווענד קיינמאָל נישט קיין צייט. ער אַרבעט ביז שפעט אין דער נאַכט אַריין, אַ חוץ מאַנטאָג.

מאַנטאָג איז פאַר אים דער ערגסטער טאָג אין דער וואָך.

אין דעם טאָג האָט ער צו צאָלן דירה געלד, אי פאַרן וואַרשטאַט, אי פאַר דער ווינונג. ביידע דירה געלדער צאָלט ער צו אין באַלעבאַס. און ווייל סעם שטריקער איז אַן „אַנשטענדיקער מענטש“, וואָרט ער נישט מען זאָל קומען אים מאַנען, נאָר ער טראַגט אַליין אַב דאָס געלד צום באַלעבאַס — אַ נידריקער ייד, וועלכער איז ענלעך צו אַ קאַסע-קאַסטן, ברייט, רייך, און שטענדיק פאַרשלאָסן אין זיך.

מאַנטאָג אַווענט, שטופט זיך סעם שטריקער אַריין אין אַ קליין געוועלבל, אָנגעפיקעוועט מיט גאַלד, זילבער, און בריליאַנטן. דאָס געוועלבל געהערט צו אַ זון פון זיין באַלעבאַס, וועמען ער דאַרף צאָלן דאָס דירה געלד. סעם שטריקער דערלאַנגט דעם יידן דאָס רענט-ביכל, מיטן געלד — דער ייד שרייבט זיך אונטער מיט אַן אונטערשריפט פון צודרייטע, קרומע שטרעכעלעך, וואָס ער לייגט אַוועק מיט אַן אַלטער שווערער, ציטערדיקער האַנט, און טוט דערביי, ווי שטענדיק דעם זעלבן פונטל מיט דער רעכטער וויע פון אַ פאַרקוועטשט, פייכט, פאַרוואַקסן אויג. ווען ער גיט אים צוריק דאָס רענט-ביכל, לאָזט ער פון זיך אַרויס אַ כּיטרע מינע, וואָס קומט אים אויפן חשבון פון יענעם געדאַנק, וועלכן ער קען נישט פאַרגעסן: „איך בין אַ מבין אויף אַ גוטן קאמאָרניק“. און ער פרעגט:

„וואָס מאַכט עפעס אייער אייבי, מיסטער שטריקער?“ ער ווייסט, אַז סעם האָט שטאַרק ליב מען זאָן אים פרעגען אויף זיין אייביק. סעם

הויבט באַלד אָן דערציילן וואָס פאַר אַ גוטן קאַפּ אייבי האָט, און ווי שטאַרק מען לויבט אים אין שולע...

דעם מאַנטאַג אָונט איז סעם שטריקער געקומען מיט אַ ווייכן בליק אין די אויגען, קענטיק, אַז ער האָט געהאט אַ באַזונדערן חשק צו רעדן מיט זיין באַלעבאַס. ער האָט אים געוואַלט פּרעגען, וואָס צו טאָן מיט אייבין...

דער בליק אין זיינע אויגן, ווי אַ שטומער פּרעג־צייכן, ווערט אַבער באַזונדער שטאַרק אומרואיק, ווען ער קומט אַריין צו מיסטער גראַדל אין רעסטאראַנט אַריין.

מיסטער גראַדל, איז אַ ייד אַ פּאַליטיקער, וואָס ווייסט אַלע נייעס, באַזונדער ווייסט ער אַ סך וועגען עקאָנאָמישן קריזיס, וואָס מאַכט אומגליקלעך די מענטשן, ער ווייסט גענוי וויפיל יידן מ'האַט פּאַרטריבן פון דייטשלאַנד, און אויף וואָס פאַר אַ גרויסע צרות ס'זיינען היינט די געלערנטע לייט, באַזונדערס דאַקטוירים אין פאַרשידענע לענדער. „מיר טאַרן היינט נישט לאָזן אונזערע קינדער שטודירן“, זאָגט ער. „זיי פּלאַגען זיך, און זיי מוטשען זיך צום טויט, איידער זיי לערנען אויס: און דערנאָך זיינען זיי איבריך, ווי אין דייטשלאַנד. יידן מוזן זיך פּראָדוקטיוויזירן, ווערן בעלי־מלכות און אַרבעטער אויפן לאַנד“.

ווען סעם האָט געהערט אַזעלכע רייד איז אַלעס אין זיין שווערען קאַפּ געוואָרן וואַך, אים האָט זיך אויסגעדוכט, אַז עפעס דריקט אים דעם קאַפּ דורכצושטופן דורך אַ שמאַלער עפענונג, זיין האַרטער, טונקעלער שטערן האָט זיך ווי געזעצט, קענטיק, אַז אים איז צו שווער געווען צו דערטראַגען דעם פּלאַנטער פון אומפאַרשטענדלעכע געדאַנקען; צום ווייב האָט ער געזאָגט:

„ איך האָב שטענדיק געמיינט, אַז די וועלט דאַרף האָבן גרויסע מענטשן, געלערנטע מענטשן... און מיר איז אויסגעקומען צו לייזן דערפאַר, ווייל איך בין אַ גראַבער יינג“, דערביי פּלעג ער אַ קוק טאָן אויף אייבין, און האָט געטראַכט: די וועלט פאַרט מיט'ן דישל אויף צוריק...

ער האָט געוויסט, אַז די שכנים, גוטע פריינט, און באַקאַנטע פּונ'ם געסל, זיינען אים שוין נישט מער מקנא, וואָס אייבי האָט געווינען

„סקאלארשיפ“, לערנט גוט, און וויל ווערן אַ דאָקטאָר. אַז ער האָט זיך צושמועסט מיט די שכנים, וועלכע האָבן געהאַלטן זייערע זון ביי זיך אין די „ביזנעס“ \*) און געהערט פון זיי, וואָס פאַר אַ גוטע שטיצע די קינדער זיינען, האָט זיך אים פאַר די אויגן געשטעלט דאָס אַלטע פאַרקוועטשטע פנים פון זיין באַלעבאַס וועמען ער צאָלט דירה געלד, יענעם ווערטער זיינען פאַר אים אין געדאַנק וואָך געוואָרן: „אוודאי איז גלייכער איר זאָלט אייער אייביגן אַריינגעמען צו זיך אין וואַרשטאַט אַריין, די צייט האָט זיך געביטן, איר פאַרשטייט מיסטער שטריקער. איך האָב געליינט אין די צייטונגען, אַז מיר יידן האָבן טאַקע צופיל אויסשטודירטע קינדער. היטלער און מוזילי, זיינען נישט אימגאַנצן אומגערעכט, מיט זייער געשריי. מיר זיינען זיך אליין שולדיק. מיר שטופן זיך דער וועלט צופיל אין די אויגן אַריין. יידן דאַרפן ווערן אַרבעטער. איר האָט דאָך געהערט, וואָס פאַר אַ צרות ס'שטיין זיך אויס די געלערנטע, און דאָקטוירים היינט צוטאָג...“

די רייד, האָבן לעצטנס נישט אויפגעהערט קלינגען סעמ'ן אין די אויערן. אין דער היים איז ער אַרומגעגאַנגען אין די ענגע, שמאַלע שטיבלעך אַ אומרויאַקער, אַ צערודערטער, האָט ער געפלאַנטערט מיט דער צונג, און דעם ווייב האָט ער געהאַלטן אין איין דערציילן וואָס פאַר אַן עצה דער באַלעבאַס האָט אים געגעבן... און ווייל זי האָט נישט געוואָלט אויסהערן, וואָס ער האָט געבעבעט, איז ער געוואָרן נאָך מער אומרויאַק...

ביי דער אַרבעט וווּ ער איז געשטאַנען אין זיין פינסטערן, קליינעם, פאַרויכערטן וואַרשטאַט, און פון אין דער פרי, ביז שפעט אין דער נאַכט אַריין נישט געזשאַלעוועט זיינע פארשוואַצטע, פארהאַרוועטע הענט, מיט וועלכע ער האָט געבויגען בלעך, קופער, און מעש, האָט ער זיך דערטראַכט צו דעם פלאַן; ער וועט אייביגן אַריינגעמען אין וואַרשטאַט אַריין, זאָל ער ווערן אַן אַרבעטער, און נישט קיין דאָקטאָר, יידן דאַרפן זיך פראַדוקטיוויזירן... אים איז אָבער דאָס טראַכטן זייער שווער אַנגעקומען. אויף זיין פאַריזטן פנים, ענלעך צו אַ שווערן, שוואַצן, הייסן טאַפ, איז דער שווייס גערונען אין גרויסע טראַפנס...

\*) געשעפטן.

אבער כאטשע דעם באלעכאס עצה, האט אים גענאגט אונטערן הארצן, און כאטשע ער האט נישט גערעכנט צו פאלגן דאס ווייב, האט ער זיך דאך נישט געקענט אנטשליסן א זאג צו טאן: „אייבי הער אויף צו לערנען. ס'איז נישט קיין תכלית“, אלעמאל זיינען אים דעם ווייב'ס טענות צוריקגעקומען אין געדאנק: „און אז דו ביזט אן ארבעטער טעם, איז דיר גוט ???“

אינ'ם שמאלן קארידאר, א שטאק טיף אין דער ערד, איז די היץ געווען געדעכט, און גוט צום שוויצן. אין באד אריין איז מען אריינגעגאנגען דורך א שווערער, ברוינער, הילצערנער טיר. וויבער האבן געקענט קומען אהער שוויצן, נאר איינמאל א וואך, דינסטאג נאך מיטאג. די וויבער זיינען געקומען פון די אונטערגעסלעך אין ווייטשעפל, און האבן געקענט איינע די אנדערע. זיי זיינען איצט געזעסן אין באד אויף די בענק, אונטער דער הייסער פארע צונויפ־ געדריקט אינאיינעם, זייערע גרויסע, נאקעטע, הארבאטע פליצעס, האבן אויסגעזען, ווי איין ריזיק שטיק רויט, פארשמאלצן נאס פלייש, וואס האט זיך געפארעט, און געשוויצט. פון אונטער זייערע צעווארימטע פאכוועס האבן זיך געשלעפט, אויסגעצויגענע, גליטשיקע ברוסטן, און זיך פארהאלטן אין די נאסע, ארויסגעסטארטשעטע בייכער. צווישן די פעטע, אנגעשוואלענע פיס זיינען געשטאנען שעפעלעך מיט הייס וואסער. די וויבער האבן זיך געקראצט די אנגעבריטע הויטן, געריבן די פליישן מיט די שווערע, אנגעבלאזענע הענט... זיי האבן גערעדט אלע אינאיינעם, האבן געשריגען, געהוסט, און זיך געשטיקט מיט פארע... העכער פון אלע האט געשריגן סעם שטריקערס ווייב. א נאקעטע, נאר מיט א נאסער שמאטע ארום קאפ, האט זי זיך ארומגעדרייט, און געשאלטן: „זאל ער ברעכן דעם קאפ, זיינע זון האט ער געמאכט פאר גאלד־הענדלער, און פאר דאקטוירים; און מיין מאן האט ער געראטן צו מאכן פון מיין אייביץ אן ארבעטער“.

אין אירע אנגעלאפענע, הייסע קנייטשלעך אויף דעם אנגעברייטן, רויט אנגעשטרענגטן פנים, איז געלעגען דער אויסדרוק פון פארביטערט־ קייט, וואס זי האט געפילט צום באלעכאס, מיט וועמען איר מאן האט זיך גע'עצה'ט... איין ווארט האט געבראכט אן אנדערס. איר אויפרעגונג

איז געוואָרן שטאַרקער. זי האָט געפילט די פאַרביטערטקייט פון אַ מענטשן, וואָס ווייסט, אַז ער איז גערעכט, און זעט, ווי מען פאַרבלענדעט אים די אויגען, און מען מאַכט אים צום נארן, דעמאָלט ווען ער פרווּט זיך וועהרן. זי האָט אויך דערפילט אַ שטאַרקן פארדרוס צום מאַן, וועלכער איז אַזאַ ביטערער עקשן. זי האָט אָנגעשטרענגט די אוירן צו הערן, וואָס די איבריגע ווייבער זאָגען דערצו. אַלע האָבן זיי אָנגעהויבן שעלטן היטלערן:

— „ער זאַל אייננעמען אַ מיתה משונה אין דריי חדשים אַרום, וואָלט געווען וווּיל ווי די וועלט. פאַר איין פונט\* וועל איך קריגען צען“. „וואָסזשע איר האָט אויך געשטעלט אַ פונט, אַז היטלער וועט ברעכן דעם קאַפּ?“, האָט איבערגעפרעגט סעם שטריקערס ווייב. זי האָט דערפילט אַ נייעם געדאַנק, ער האָט זיך איר צושפרייט אויפן פנים, אין דער לענג, און אין דער ברייט. דער אַנבליק אין אירע אויגען האָט זיך, ווי געביטן. „ביי אונז אין גאַס זאָגען צו די בוקיס\*\* פופציג פונט קעגן איינס, האָט אַ יידיגע זיך אַריינגעמישט... סעם שטריקערס ווייב האָט דערפילט, ווי אין איר האָט זיך אויך דערוועקט אַ חשק עפעס איינצושטעלן, אַז היטלער וועט אייננעמען אַ מיתה משונה. וועגען דעם האָט זי געקלערט צו זאָגען איר מאַן, נאָר פלוצים זיינען איר אויפן געדאַנק געקומען זיינע רייד, וואָס וויקלן זיך אַרום אייבי'ן ווי אַ נעץ. און זי האָט אָנגעהויבן נאָך מער צו שוויצן...“

אויף דער נאַכט האָט זי דעם מאַן דערציילט, וואָס זי האָט געהערט אין באַד, און אים געהייסן ער זאָן אויך עפעס איינשטעלן. אַזוי אַרום האָט זי גערעכנט אים אַרויסצושלאָגן פונ'ם קאַפּ דעם געדאַנק צו מאַכן פון אייבי'ן אַן אַרבעטער...“

— „מען דאַרף נישט אַפרייסן דאָס קינד פונ'ם לערנען“, האָט זי צו אים געזאָגט. אָבער די ווערטער זיינען גלייך, ווי די איבריגע רייד אירע געפאַלן אויף טויבע אוירן. סעם איז געווען מיד פון דער אַרבעט, און האָט נישט געוואָלט הערן, וואָס זי רעט צו אים. זי האָט העכער געשריגען, און זיך אַוועקגעדרייט נישט צו הערן די נייעס, וואָס ער האָט געבראַכט

(\* ענגלישע וואַליומע.

(\*\* מענשן בוי וועמען מען שטעלט איין געלד פאַר אַ וועט.

פון דער גאס, און פון גראדליס רעסטאראנט. ער האט איר געוואלט דערציילן, אז מיסטער וואגמאן, זיינער א גוטער פריינד, וועלכער קומט אויך אין רעסטאראנט אריין, ווייסט, וואס ס'קומט איצט פאר אומעטום, אויף דער גאנצער וועלט. — „די וויבער אין באד ווייטן נישט, וואס זיי רעדן. איך האב דיך פון לאגן באדארפט מיטנעמען אין רעסטאראנט אריין זאלסט הערן, וואס מענטשן זאגן“, האט ער ווייטער אנגעשטרענגט זיין צונג...

שבת איז סעם שטריקער א פרייער מענטש. אויסגעפוצט אין זיין בעסטן אנטוועקן, מיט א קייט אין דער מיטן פון דער וועסט, און דאס ווייב ביי דער זייט, איז ער געגאנגען צו מיסטער גראדל...

די גאסן און געסלעך פון ווייטשעפל האבן זיך אין נעפל פונדער-ווייטנס געצייכט, ווי א קייט פון גרעסערע, און קליינערע, נאסע, פאר-שווארצע, און אפגעריסענע בערג. אין זיי איז געווען, יענע פוסטע, אויפגעראמטע, און נודנע שטילקייט, וואס די יידישע בירגער ווייזן ארויס אים שבת ווען ס'הערט אויף זייער האנדל און וואנדל. די גראבע מיידן, וואס מען זעט זיי דארט א גאנצע וואך אויף די טירן פון די קראמען, רופן קונים, זיינען איצט געשטאנען אין די ווינקלן, נעבן פייכטע, פאר-שווארצע ווענט, און האבן זיך צוגעהערט צו די דרשות פון די מיסאנערן.

אין איינעם פון די געסלעך האט אין פראנט פון א מויער זיך געשווארצט אן אפגעשלאגענע שילד מיט א צוקריצטער אויפשריפט: מ. גראדליס רעסטאראנט. אונטער א גרויסער שויב, מיט א צושמירטן מגן דוד אין דערמיט איז געלעגן א הארט שטיק בלוי פארקאכט פלייש. מיסטער גראדל האלט זיך פאר א גרויסן אויפטויער דערמיט וואס ער שטעלט ארויס אזא שטיק פלייש אין פענצטער, פונקט אזוי האלט ער פאר אן אויפטו נישט צו לאזן אים שבת שפילן דעם ראדיא, כאטשע ער איז נישט פרום... אזא ביסן ציט גיכער צו א קונה איידער א שטיק פיש געפרעגעלט אין אויל, אדער א פיידע זיסער קוכן, מיט א סאך ראזשינקעס, וואס די אנדערע רעסטאראטערס שטעלן ארויס אין זייערע פענצטער... מיט א וויין, קרענקלעך פנים האט ער זיך ארומגעדרייט אין זיין רעסטאראן, און שטענדיק געהאלטן גרייט א גוטברידערישן שמייכל אין



די גרינע אויגן. ער האט זיך אלעמאל צוגעזעצט צו אן אנדער טישל, און נישט נאָר האָט ער אַ סך גערעדט, און זיך געשפּאַרט מיט די יידן, וואָס האָבן געאַרבעט אין די „דאַקס“ (\* ביי שניידעריי, ביי דער פרעס, אָדער ביי סטאַליעריי, נאָר ער האָט גערעדט און זיך געשפּאַרט אויך מיט, יענע יידן, אָפּגעשטאַנענע, און פּאַרגרעבטע, וועלכע זיינען פּאַרבליבן אַלטע בחורים, פירן נישט קיין היימען, און ליגען איבער אין די קרעטש-מעלעך, אין די אונטערגעסלעך פון ווייטשעפל.

גראַד היינטיגען טאָג האָט ער דערציילט ווי אַזוי וואָגמאַן, וועמען די יידן פון רעסטאָראַנט האָבן געהאַלטן פּאַר אַ באַלשעוויק, האָט זיך מיט זיינע חברים אַריינגעריסן אין דער „אַלימפיאַ“ (\*\* אין דער צייט פון דער ערשטער גרויסער פּאַשיסטישער פּאַרזאַמלונג אין לאַנדאָן. מיט אַ שמיכל צו וואָגמאַנען, וועלכער איז געזעסן ביי אַ טישל אין אַ ווינקל, האָט מיסטער גראַדל מיט אַן אַנגעשטרענגטן קול ווייטער איבערגעגעבן וואָגמאַנס געוואַקטקייט, ווי אַזוי ער האָט געשטעלט דעם פּאַשיסטישן פירער מויזלי אַזעלכע פּראַגען, אַז זיינע אָנהענגער אין די שוואַרצע העמדלעך האָבן שיער נישט באַקומען דעם שלאַק, פאַר גרויס אויפ-רעגונג האָבן זיי זיך געוואַרפן אויף אים, ווי די ווילדע חיות. „זיי האָבן אַבער אַריינגעכאַפט די אמת'ע פעטש. וואָגמאַן האָט זיי געהאַקט מיט פּאַרביסענע פּויסטן, און אפילו נישט געפילט ווי מען האָט פון אים אַראַפּגעריסן די הויזן.“ מיסטער גראַדל האָט זיך פאַרהיסט...

...זיער גלייך האָסטו געטון, האָט אַ געשריי געטון מיסטער כהן, אַ ייד מיט אַ פעט-פּאַרלאַפּענעם האַלז און נאָקן און ברייטע פלייצעס, ווי ביי אַן אַקס, מיט אַ גרויסן ווייכן בויך.

— איר זענט נישט גערעכט, האָט זיך אַריינגעמישט מיסטער שפיגעל, אַ ציוניסט, וועלכער איז געשטאַנען און געגעסן מאַרענירטן הערינג, וואָס מיסעס גראַדל האָט אליין געמאַכט מיט אַ סך לאַרווער בלעטער, יידן דאַרפן זיך נישט מישן אין פּאַליטיק, זיי דאַרפן זיך פּראַדוקטיוויזירן, האָט ער געשריגן, און געדרייט מיט'ן קליינעם קאַפּ אויפן הויכן האַלז...

(\* ביים האַפּן.

(\*\* באַוואוסטע געבוידע אין לאַנדאָן.

די יידן אין רעסטאראנט זיינען געווען אויפגעבראכט, וואָס דער ציוניסט האָט זיי געשראָקן נישט צו מישן זיך אין פּאָליטיק. זיי האָבן אים אויך פיינט געהאט דערפאַר, וואָס ער אַ ייד אַ קבצן, שטופט זיך צווישן די ציוניסטן-קריכט אין „גרעיט ראַסל סטריט“, \* און איז אַ גאַנצער מיוחס ביי די רייכע יידן, וועלכע קויפן זיך טיטולן ביים קעניג. און כאַטשע די יידן דאָ אין רעסטאראַנט האָבן זיך ערשט נישט לאַנג צוריק געהאט מיט אים געקריגט, ווייל ער האָט זיי געהאַלטן אין איין נודן מיט זיין העברעיש, זיינען זיי אַבער פונדעסטוועגן געווען צופרידן, וואָס מיסטער כהן וועט פון אים איצט אַריינכאַפן אַ גוטע פאַרציע. דעם מיסטער כהן קענען זיי נישט ליידן, און ס'פאַרדריסט זיי וואָס ער האַלט זיך פאַר אַ קאַמוניסט, קלאַפט שטענדיק וואַגמאַנען חבר'יש אין דער פלייצע, און זאָגט אים מיט זיין חנופע שמ'כעלע „רעד פראַנט קאָחרייד“ \*\* זיי האָבן געוויסט, אַז דער מיסטער כהן איז אַ פאַלשער מענטש, און אַ מאַני לענדער \*\*\* אַבער וואַגמאַן איז אַן אייגענער, און זינט ער האָט אין „הייד פאַרק“ \*\*\*\* געהאַלטן זיין פּיערדיגע רעדע וועגן פאַרייניגטן פראַנט, האָבן די יידן אין רעסטאראַנט אַנגעהויבן אויף אים קוקן מיט אַ באַזונדערן דרך ארץ.

אין רעסטאראַנט האָט ווי געוויינטלעך געברענט אַ גרויסער עלעק-טרישער לאַמפּ, און אין אַ מאַסיוון, ברייטן, אַפגעניקעלטן קעסל האָט געזאטן וואָסער אויף טיי. ביי די פייכטע ווענט, פאַרשוואַרצטע פון שטענדיקן רויך פון טאַבאַק, זענען געשטאַנען קליינע טישלעך, איבער זיי האָט זיך געטראָגן דאָס קלאַפן פון ביינערנע דאַמינאַ שטיינער, אַנאַרכיסטן, בונדיסטן, קאַמוניסטן, אַלע זיינען זיי געזעסן אין צודרייטע קאַשקעטן, מיט שווערע, פאַרהאַרועטע פענימער, פעסטע, אַנגעשטעלטע, נישט געגולטע טע, בלויליך, רויטע נעזער, האַרטע, אַנגעשטעלטע, נישט געגולטע גאַמבעס, מיט שאַרף שטעכערדיקע הערלעך, און האָבן געשפּילט.

פּלוצים האָט זיך מיסטער גראַדל אַ לאַז געטאַן מיט זיין גוט ברודערישן שמייכל צו דער טיר: — „העלאַ סעם“, ער האָט גלייך

\* די גאַס אין לאַנדאָן וווּ ס'געפינט זיך די ציוניסטישע אַרגאַניזאַציע.  
 \*\* רויטער פראַנט קאַמעראַד.  
 \*\*\* פראַצענטומיק.  
 \*\*\*\* באַרומטער פאַרק אין לאַנדאָן.

פארשטאנען, אז עפעס איז נישט גלאט, וואס סעם איז געקומען מיטן ווייב. „העלאָ!“ האָט סעם געענטפערט און אַ וואָרף געטאָן זיין טעמפּן בליק. ער האָט זיך מיטן ווייב צוגעזעצט צו וואָגמאַנס טישל, און האָט אויסגעשטרעקט זיין ברייטע, שווער פּאַרהאַרוועטע האַנט: „האַו דו יו דו.“ (\*)

אין וואָגמאַנס אויגען האָט זיך באַוויזן אַ שמיכל. סעם האָט זיך דערפילט אומבאַהאַלפּן, ווי ער וואָלט זיך פאַרשעמט פאַר זיך אַליין. אַט איז וואָגמאַן, אויך אַן אַרבעטער און ער פאַרשטייט אַזוי פיל; און ער סעם קען זיך קיין עצה נישט געבן. זיין ווייב האָט אַראַפּגעלאָזט אַ פּריקע בליק, קענטיק אַז איר האָט באַנק געטאַן אויפ'ן גאַנג.

מיסטער גראַדל האָט צום טיש צוגעבראַכט צוויי טעפלעך הייסע טיי, און אַ פאַר שטיקער זיסן קוכן מיט ראַזשינקעס. ער האָט שווער געעטעמט, געצויגן מיט די קרענקלעכע הויטן פון די באַקן, און אויף זיין שטייגער אַנגעהויבן רעדן:

— „האַסטו שוין געהערט סעם וואָס פאַר אַ שפּיצל וואָגמאַן האָט אַפּגעטון דער פּאַליציי? דערצייל אים וואָגמאַן, נו... סעם איז געווען צופּרידן וואָס וואָגמאַן וועט אַנהויבן רעדן. זיין ווייב וועט איצט הערן עפעס אַווינס, וואָס איז ווערט צו הערן...“

וואָגמאַן האָט זער גערן דערציילט וועגן זיינע אויפטועכצער.

— „איך האָב ביי דער פּאַשיסטישער פאַרזאַמלונג אין דער „אַלבערט האַל“ (\*\*), באַדאַרפט צוטיילן פּראַקלאַמאַציעס צו די אַרבעטער, רופן זיי צו פאַרייניגען זיך אינאַיינעם, און קעמפּן געגען פּאַשיום, און קאַפיטאַליזם. אַבער די פּאַליציי האָט געשטערט, נישט געלאָזט. איך בין אַרויף אויף אַ אויטאָ-באַס, וואָס איז פאַרביי געלאָפּן ביי'ם „אַלבערט האַל“, און דורכן פענצטער האָב איך אַרויסגעוואָרפּן די פּראַקלאַמאַציעס, און גע-שריגען: „יונייטעד פּראַנט (\*\*\*)“, פּייט פענזום, ענד קעפיטאַליזם! (\*\*\*\*)“

ביי וואָגמאַן האָבן די אויגען זיך אַנגעצונדן, באַגלייך ער האָט דאָס אַלעס איצט נאָך אַמאַל איבערגעלעבט.

(\*) וואָס מאַכט איר עפעס.  
(\*\*) גרעסטער קאַנצערט זאל אין לאַנדאָן.  
(\*\*\*) פאַרייניגטער פּראַנט.  
(\*\*\*\*) קעמפּט געגען פּאַשיום און קאַפיטאַליזם.

אָבער נישט וועגען די פאַשיסטן האָט אים איצט סעם געוואָלט הערן רעדן. גאַר עפעס אַנדערש האָט ער אין זינען געהאַט.

ער האָט געוואָלט, אָז וואָגמאַן זאָל דערקלערן זיין ווייב, ווי מיר האָלטן היינט אין דער וועלט, זאָל זי זען, אָז ער סעם איז גערעכט, און דער ספק, וואָס האָט געלעבט טיף אין זיין אונטערבאַווסטזיין, האָט אין אים איצט געוועקט אַ ווילן זיך אַליין אויך צו איבערצייגען. ער האָט געוואָלט הערן פון וואָגמאַנען, וועלכער ווייסט וואָס אומעטום טוט זיך, איבערהויפט אין היינטיגען דייטשלאַנד, וואָס ער וועט זאָגען צו דעם פּלאַן, אַריינצונעמען אייביך צו זיך אין ווארשטאט, און אים פּראָדוקטיווי-זירן; ווייל ער סעם האָט מורא, צו לאָזן דעם זון ווייטער שטודירן, טאַמער וועט ער שפעטער זיין אויף גרויסע צרות. מענטשן זאָגן, אָז היינט מוז מען די קינדער פּראָדוקטיוויזירן, אָבער זיין אייגען ווייב, וויל פון דעם גאַרנישט וויסן, זי וויל נישט אַפּרייסן דאָס קינד פּונם לערנען. אָבער, וואָס ווייסט זי, די נאַרישע יידינע, וועלכע הויבט נישט אָן צו פאַרשטייען די צייט אין וועלכער מען לעבט? וואָגמאַנען אין די אויגען האָט ער געוואָלט אין זיך דערשטיקן יעדע פּרייד, וואָס ער האָט, ווען ער רעדט פון אייביך.

ער האָט זיך געפילט שווער און אומבאַהאַלפן אין זיינע רייד. עפעס, ווי שטייף איז אים געווען די צונג אין מויל. צווישן די יידן ביי די טישלעך האָט זיך אָנגעהויבן פּונסניי אַ שמועס וועגען דער לאַגע אין דער וועלט, אין די קלאַנגן האָבן זיך באַוווּזן שטעט און לענדער...

— „איר פּרעגט שוין ווידער וואָס ס'הערט זיך איצט אין דייטשלאַנד? איר הערט מיסטער שטריקער!“ האָט וואָגמאַנס קול זיך געשניטן, ווי אַ דימענט איבער גלאַז. „אָזוי שלעכט ווי ס'איז אין היינטיגען דייטש-לאַנד, קען שפעטער זיין אין ענגלאַנד, און אויך אין אַנדערע לענדער, אויב מיר וועלן נישט באַקעמפן די קפיטאַליסטן קען אַלעס געמאַלט זיין.“

— „שוין ווידער פּאָליטיק?“ האָט זיך אַריינגעמישט מיסטער שפיגעל דער צייניסט, מיט דער בעלמע אויפן אויג, און מיט אַלע כחות געדרייד מיט'ן קליינעם קאַפּ, ווי מיט אַ גרויסן קניפּ. (שאַט אַפּ \*) האָט מיסטער

(\* האַלט ס'מויל.)

## פראדוקטיוויזאציע

גראדל זיך גוט-ברודערש אריינגעמישט, וואָגמאַן וויסט וואָס ער רעדט, נעווער מינד פּאַליטיקס\*.)

— „פאַרוואָס האָט מען עפעס פאַרטריבן די געלערנטע פון דייטש-לאַנד?“ האָט פּלוצים געפרעגט סעמס ווייב.

— „מיט ווייבער האָב איך ליב צו דיסקוטירן“ האָט איר וואָגמאַן גע-ענטפּערט. „דאָס איז דערפאַר, ווייל אַ קאַפיטאַליסטישע מלוכה שטרעבט נישט, און קען נישט אויסנוצן אַלע מעגלעכקייטן וואָס די געלערנטע קע-נען ברענגען פאַר די אַרבעטער. פאַר זייערטוועגן האָבן זיי גענוג, זיי נוצן אויס אַזעלכע, וואָס קענען מאַכן אַ סך גאַז-באַמבעס, און אנדערע גיפטן מיט זיי אויסצוהאַרגענען די מענטשן אין מלחמות כדי ביי דעם געשעפט צו פאַרדינען אַ סך געלד, — געלערנטע וואָס קענען נישט מאַכן די אַלע מיטלען, וואָס זיינען נויטיק אין מלחמות, דאַרפן זיי נישט, און מ'לאָזט זיי אַרומגען אַרבעטס-לאָז.“

— „נישט דאָס מיינ איך“, איז סעם שטריקער אַריינגעפאַלן אין די רייד אַריין, און דעם ווייב צוגעוואָרפן אַ פאַרדריסלעכן בליק, קענטיק, אז ער האָט נישט אינגאנצן פאַרשטאנען, וואָס מען האָט גערעדט, „איך וויל אייך פרעגן וועגן פראָדוקטיוויזאָציע, וואָגמאַן, זאל איך מיינ אייבן מאַכן פאַר און אַרבעטער, אָדער זאל איך אים לאָזן לערנען אויף דאָקטאָר? — איר וויסט דאָך ער האָט געווינען אַ סקאַלאַרשיפּ.“ און די פאַרבארגענע פרייד, וואָס ער האָט, ווען ער רעדט פון אייבן, איז אים ווידער געקומען אין די אויגען אַריין.

וואָגמאַן איז געוואָרן זייער אומרויאַק. ער האָט אויפגעוויבן די האַנט, און שטאַרק באַוויגען מיט די גראַבע פינגער, צווישן וועלכע ער האָט געהאלטן אַ פיצל ברויט און עס געקנעטן. ער האָט אַרויסגעלאָזט פון זיך אַ גראַב געלעכטער, און דאָס פנים איז אים געוואָרן בלוטיק, רויט פאַרגאַסן. „איר האָט מורא, טאמער וועט אייער זון אויסשטודירן אויף דאָקטאָר, וועט ער נישט קענען וווינען אין אַזאַ פּאַלאַץ, ווי איר וווינט? איך האָב אייך שוין נישט איינמאַל געזאָגט, אַ דאָקטאָר, און אן אַרבעטער, ביידע קענען ווערן אַרבעטס-לאָז, אין אַ געזעלשאַפט, וווּ ס'איז פאַרהאן אַרבעטסלאָזיקייט, קענען זיי ביידע נישט זיין פראָדוקטיוו.“

(\* ס'מאכט נישט אויס וואָס דאָס איז פּאַליטיק.)

---

א דאָקטאָר און אן אַרבעטער זיינען גלייכע מענטשן, אויב זיי זיינען  
נאָר באַוווּסט איבער דעם קלאַסן־קאָמף. לאַזט אייער זון שטודירן.  
דער אַרבעטער קלאַס דאַרף האָבן געלערנטע מענטשן. זאָל ער זיך  
דערווערבן אַזוי פיל וויסן וויפיל ער קען נאָר... אַלע אַרבעטער דאַרפן  
לערנען... אייער זון דאַרף נישט נאָר לערנען אויף דאָקטאָר, נאָר ער  
דאַרף אויך דערקענען די פּראָלעטאַרישע וויסנשאַפט... איר דאַרפט אַלע  
לערנען די עקאָנאָמישע געזעצן, וועט איר וויסן פון וואָס אַ מלוכה  
באַשטייט, און וואָס פאַר אַ שטאַאַט דער אַרבעטער קלאַס דאַרף האָבן...  
יא, א דאָקטאָר און אן אַרבעטער זיינען גלייך; ביידע זיינען פּראָלע־  
טאַריער...

**יענעם אַווענד האָט סעם שטריקער שוין מער נישט גערעדט מיט  
זיין ווייב.**

פאשיסטישע רעקרוטן





## פאשיסטישע רעקרוטן

... "זיי קלוגער פון די אנדערע מענטשן אויב דו קענסט — זאג זיי אבער דאס נישט".

דער געדאנק האט פונסניי ארויסגערופן א צופרידענעם בליק אין דעם שוסטער ביל סמיט'ס אויגן, וואס זענען געווען דורכגענומען מיט דער אפגעשטאנענער גראַעקייט פון די ווענט צווישן וועלכע ער האט געלעבט. „ס'איז זייער א קלוגער געדאנק, אפשר דער קלוגסטער, וואס אי האָבן ווענ'ס אַרויסגעשטעלט“, האָט ער געטראַכט, וועגען דעם פּסוק פון דער עוואַנגעליע, וועלכן ער ליינט אַראָפּ פון דער גרויסער לייזונט, יעדע וואָך, ווען ער גייט פאַרביי דער טשערטש\*. די פּעדערשטע אויסראַזירטע ליפּ, האָט ער געהאַלטן, ווי אַ שלאַס אַראָפּגעלאָזט פאַרן מויל און מיט אַ מין נודנער האַפּערדיקייט זיך צוגעשאַקעלט מיט'ן נאַקעטן, פאַרשטויבטן קאַפּ אינ'ם האַלב טונקעלן שאַטן פון וואַרשטאַט, וווּ ער איז געזעסן אויף אַ נידריקן בענקעלע, נעבן אַ ברודיק טישל.

מיט אים האָבן געאַרבעט עטלעכע פּופּצן און זעכצן יאַריקע יינגלעך, און איין עלטערער אַרבעטער. אַלע האָבן געלאַטעט אַלטע שוץ פאַר אַרימע לייט און טרעמפּס.\*\* וואָס שלעפּן זיך פון די ווייטע גאַסן אַהער אויף נאַכטלעגער אין די ביליגע שלאַפהייזער.

דער שוסטער האָט צוגענומען נאָר צווייערליי טיפּן פון אַרבעטער. ער האָט געהאַט אַן אויג אויף יינגלעך, מיט לאַנגע, שפיציקע קעפּ און מיט גליטשיקע אויגען און אויף אַזעלכע איבערגעוואַקסענע, וואָס האָבן געהאַט גרויסע, קיילעכדיקע קעפּ און גרינע פאַר'חלומ'טע אויגען. פון זיי האָט שטענדיק געשלאָגען מיט דער אומהיימלעכקייט פון די ענגע,

---

(\*\*) קלויספּער.

(\*\*) באַסיאַקעס.

פייכטע און פינסטערע וויינגען אין וועלכע זיי האָבן זיך געכאוועט. קינדער פון די אַרימסטע געסלעך אין לאַנדאָן זענען זיי צו ביל סמיט געקומען דירעקט פון די שטאַטישע פּאַלקס-שולן, און פון די פּאַדער-הייזער פון די גרויסע שענקן אין וועלכע ס'ווימלט תמיד מיט שכורע מענער און ווייבער.

די דאָזיקע דערציונגס-אַנשטאַלטן וואָס האָבן קנאַפּ אויסגעלערנט די קינדער ריכטיק אונטערצושרייבן דעם נאַמען, האָבן זיי אָבער קוואַלי-פיצירט צו ווערן ביל סמיט'ס אַרבעטער.

דאָס איינטאַניקע קלאַפּן פון די שוסטערישע העמערלעך, צווישן די אונטערשטע, הויכע ווענט פון די בלינדע, פאַרויכערטע מויערן, האָט זיך ערשט אויפגעהערט שפעט אין אַוונט, ווען ס'זענען שטיל גע-וואָרן די ליארמדיקע ראַדיאָס אין די גאַסן, און ס'האָבן זיך אויסגעלאָשן די גרויס-שטאַטישע רעקלאַמע ליכטער.

נאָך דער געוויינטלעכער אַרבעט-צייט, פלעג דער שוסטער איבער-בלייבן אין וואַרשטאַט, נאָר מיט דעם עלטערן אַרבעטער, מיט דזשימ'ן, אַ חוץ אים האָט ער קיינעם נישט געהאַלטן לענגער ווי אַ יאָר, ווייל ער האָט נישט געוואָלט ס'זאל אים טייער קאַסטן, פאַר עלטערע הענט דאַרף מען צאָלן מער.

דזשימ'ן האָט ער אָבער נישט געקענט אַוועקשיקן, כאַטשע דער בלייכער יינג, מיטן לאַנגען, מאַגערן פנים, האָט לעצטנס נישט געוואָלט ווי געהעריק איינזיצן אויפ'ן בענקעלע, און האָט נאָך דער געוויינטלעכער אַרבעט-צייט זיך אָפּגעזאַגט פון איבער-שעה אַרבעט און אָפט איבער-געלאָזט דעם שוסטער אַליין.

פון צופיל אַרבעטן, איז ביי דעם שוסטער געוואָרן געל דאָס פנים, אונטערן האַלו, זענען אים אַנגעלאָפּן גראַבע אדערלעך מיט שלעכט בלוט. אָבער דערפאַר האָט ער געשפּאַרט אַ פעני, צו אַ פעני און צונויפגעלייגט דאָס געלט אין דער באַנק . . .

אונטער איין דאָך, האָט מיט ביל סמיט געוויינט נאָך אַ מענטש. דאָס איז געווען זיין ווייב, מיט אַ גרויס פנים און אַ גראַבער נאָז, באַדעקט מיט אַ דיקן שטויב, וואָס האָט אויף איר געשלאָגען פון די אַלע, אַלטע זאַכן מיט וועלכע זי האָט געהאַנדעלט. אירע ליפּן זענען כסדר געווען

אַפן זי האָט ליב געהאַט אַ סך צו רעדן, אָבער נישט צו איר מאַן.  
ביידע האָבן זיי געפירט באַזונדערע לעבנס, מיט צווייערליי באַנק-  
ביכלעך.

ווען די צוויי באַנק-ביכלעך האָבן דערגרייכט אין זייער ווערט \*  
געוויסע קוואַנטײטעט, האָבן זיי אין די בציונגען פון מאַן און ווייב גע-  
שאַפן אַ נייע קוואַליטעט. זיי האָבן פאַרייניקט דאָס פאַר פאַלק צו איין  
געמיינזאַמען געדאַנק:

קויפן אַ הויז...

דער שוסטער ביל סמיט איז מיט דער הילף פון זיין ווייב און דער  
"מאַרטגיידיזש סאַסייטי" \* געוואָרן אַ לענד-לאַרד \*\* אויף אַ פערטל  
יאָר הונדערט.

דאָס הייזל וואָס ער האָט געקויפט איז געשטאַנען אין אַ קליין,  
שוואַרץ פאַרויכערט געסל און איז געווען פאַרדינגן צו אַרעמע אַר-  
בעטער. פון איצט אַן האָט דער שוסטער ביי זיי גענומען דאָס דירה  
געלט. דער פלאַן צו קויפן נאָך הייזער האָט זיך אַנגעהויבן שפינען מיט  
מער אומפּעט . . .

אין דעם שוסטער'ס אויגען, וואָס זיינען שטענדיק געווען דורכ-  
גענומען מיט דער אַפגעשטאַנענער גראַעקייט פון די ווענט צווישן וועלכע  
ער לעבט, האָט זיך אַריינגעכאַפט אַ נייער קאָליר. זיי זיינען ביי דער  
אַרבעט אַפּטמאַל געווען אַנגעשטרענגט, ווי אין זיי וואָלט געשווינדעלט  
אַ פאַרגעסענע סומע פון עפּעס אַ חשבון, און נישט איינמאַל ווידער האָט  
פון די אויגען אַרויסגעקוקט אַן אויפגעלייגטער געדאַנק, וועלכער האָט  
דעם שוסטער צוגעגעבן אינטואַיציע צו דער אַרבעט. דענסטמאַל האָט  
ער גוט געקלאַפט מיטן העמערל און געטראָפן אין יעדן פּלעקן אַריין...  
דער וועג צו זיין רייכטום איז אָבער געווען צו אַ לאַנגער.  
אים איז געבליבן גענוג צייט נישט צו זיין צופרידן. ער האָט נישט  
איינמאַל געפילט אַ פאַרדרוס צו זיך אַליין און צו דעם צווייטן מענטש

\* געזעלשאַפט וואָס באַרגט געלד אויף הייזער.

\*\* הויז באַזייער.

זיין ווייב. הלמאי האבן זיי נישט קיין קינדער און ס'פירט זיך נישט, ווי ביי לייטן. אז מען האט קינדער וואקסן זיי אויס געען דערנאך אַרבעטן, פאַרדינען ווייזשעס \* און ברענגען אַהיים דאָס געלד.

די מאַמע קאַכט אַפּ דאָס ביסל עסן און דער טאַטע באַרייכערט זיך. „די קינדער וואָלטן דאָך אים געמוזט צאָלן פאַר קעסט און קוואַטיר“. אים דעם שוסטער האָט נישט ווער צו העלפן ווערן רייך. אַ חוץ דעם האָט ער זיך נישט אויף וועמען צו פאַרלאָזן ווען אים קומט אויס צו געען אַנקוקן אַ הייזל, וואָס די אַגענטן לייגן אים פאַר צו קויפן אַ באַרגיין \*\* און ווייל ער האָט זיך נישט אויף וועמען צו פאַרלאָזן, מוז ער דערפאַר זיך פאַרלאָזן אויף דושימיץ, אויף דעם פרעמדן הונט . . . מ'קען דאָך נישט איבערלאָזן די יינגלעך אַרבעטן אָן אַ שטיקל אויפזעער . . .

דושים ווייסט, אַז זיין באַלעבאַס נויטיגט זיך אין אים. דאָס באַוווּסט־זיין איבער דער וויכטיקייט זיינער, האָט אין אים געשאַפן אַ מיין חוצפה, וואָס לאָזט זיך שטענדיק אויס מיט הכנעה און אונטערטעניקייט. זיין צונג האָט זיך מיט אַמאָל, ווי דערפילט אויפגעבונדן און ער פלעג איצט זייער אַפט פרווון דעם שוסטער געבן אַן עצה, אָדער אים דערציילן, וואָס ער, דושים טוט אַלץ נישט אויף אין דער לעצטער צייט.

ביל סמיט האָט אָבער נישט גערן געהערט נישט זיינע מעשיות, און נישט זיינע עצות. אַזוי האָט אים איינמאָל שטאַרק פאַרדראָסן ווען דושים איז געקומען אַנגעטאַן אין אַ שוואַרץ העמדל און זיך באַרימט, אַז דאָס העמדל האָט ער אומזיסט באַקומען פון די פּאַשיסטן און דערצו נאָך, געהאט מיט זיי אַ פיינעם טרינק אין שענק.

דערביי האָט אין דושימיץ אויגען געציטערט אַ שעלמיש פייערל. טרינקען איז ביי אים געווען פאַרבונדן מיט דער פאַרשטעלונג פון פרייד, לוסט, און מאַכט. די פאַרשטעלונג האָט ער געטראָגען מיט זיך פון קינדווייז אָן, ווען ער האָט זיך געוואָלגערט אין די פּאָדער־הייזער פון די שענקן, וווּ ער האָט אין זיך איינגעזאפט די וואַרימע, האַרבע, אַנגערויכערטע לופט, וואָס האָט זיך פון דאָרט אַרויסגעטראָגן

(\* שכירות.  
\*\*) מצואה.

אין די קאַלטע, נאַסע און פּאַגעדיקע פּאַרנאַכטן, ווען די טיר פון שענק  
פלעג זיך עפענען.

„מען דאַרף נישט האָבן קיין שום פּאַרטייען, נאָר מיר די פּאַשיסטן  
דאַרפן זיין“... האָט ער געשריגען, מיט קינדערישער עקשנות אין זיין  
טויבן קול, און טעמפּ פּאַריסן דאָס לאַנגע, גרינלעכע פנים. ער האָט זיך  
געפילט זער שטאַלץ וואָס אויך אים זעט מען יעדן שבת אַוונט אין  
געסל וווּ ס'זאַמלען זיך יינגע חברה, דינסט-מיידלעך, און אַלטע ווייבער,  
וואָס לויפן פּאַרקויפן מוזיליס „בלעק שערט.“ \*

דזשים האָט געשפיגען די ווערטער, ווי הארטע פּלעקלעך, און  
דעם שוסטער האָט עס פּאַרדראָסן, ער האָט געטראַכט: „איך זיין  
און האַרווע ביי שפעט אין דעם נאַכט אַריין און ער אַרבעט אַפּ די  
פאַר שעה און האָט שוין צייט צו לויפן אין שענק אַריין צו די פּאַשיסטן,  
די בלעק בלעדי לאַט\*\* וואָס שלעפט זיי אין שענק אַריין, וועט זיי נאָך  
אַלע מאַכן פאַר לידיק געער“...

זיין פּאַרדרוס האָט ער אַבער פּאַרשוויגען, פונקט ווי ער האָט  
אויך נישט אַרויסגעוויזן קיין קרומע צורה, ווען דזשים האָט אים דער-  
ציילט, אַז ביי זיי אין געסל רייסט מען אַרונטער די קליינע, אַלטע  
הייזער און מען בויעט אויף זייער אַרט גרויסע „קאונטי קאונטיל  
בילדינגס“\*\*\* פאַר אַרבעטער און אַרעמע מענטשן.

אין אַ טאַג גלייך מיט אַלע טעג פון דער וואָך, האָט דער שוסטער  
זיך געבויען אויף זיין נידריקן בענקעלע, דאָס פּאַרטוד פּאַרוואַרפן אַרום  
די לענדן און נישט געקענט אַרבעטן. אין מח זענען אים אַרומגעפּלויגען  
ציפּערן, די פּלעקלעך האָבן זיך געבראַכן אונטער דעם העמעל און  
נישט געקראַכן אין דער זוויל אַריין. ער האָט גערעכנט: „די עטלעכע  
הייזער דאַרף מען קויפן, דאָס געלד זענען זיי ווערט, אַלע שטיין זיי  
אין איין ריי“, דעם פּראָפיט, וואָס זיי קענען אַריינברענגען, האָט ער  
געהאַט, ווי אויף דער האַנט.

(\* פּאַשיסטישע ציומונג.)

(\*\* די שוואַרצע מאוסע באַנדע.)

(\*\*\* געמיינדע הייזער.)

„דער אַגענט איז אַ היימישער מענטש, ער וועט אים זיכער נישט פאַרפירן“.

דער שוסטער האָט אַבער נישט געדענקט צי די עטלעכע הייזלעך, וואָס שטייען אין איין ריי, ציילן זיך פון איינס ביז דריי, אָדער ביז פיר, און ווען ער האָט אָנגעשטרענגט דעם זכרון, איז אים גאָר געקומען אויפן געדאַנק, וואָס דושים האָט אים דערציילט און וואָס ער האָט געזען אין דער צייטונג: „די לייבער פאַרטיי“ \* זאָגט צו, אַז ווען זי וועט קומען צו דער מאַכט, וועט מען אַראָפּוואַרפן אַלע סלאַמס \*\*, און די פאַרוואַלטונג פון דער שטאַט וועט זיך נעמען בויען שענע, גרויסע, נייע מויערן... דעם דאָזיקן געדאַנק האָט דער שוסטער איצט נישט געוואַלט דערקלערן ביזן סוף. בעסער וועט ער זיך אַריבערכאַפן צום אַגענט און מיט אים איבערשמועסן, — און ער האָט אַ שטומען בליק געטון צום דרויסן...

דער שוסטער ביל סמיט איז אין אַ פאַר אויסגעדרייטע שוך מיט פאַרקומטע שפיצן, דריבנע און גיך, ווי אַ קאָץ אַריבער געגאַנגען פון איין גאַס אין דער צווייטער און מיט אַן אומרו אין בליק געווכט אויסצומיידן דאָס שטענדיקע פלייצן פון רעדער, וואָס שלעפן איבער די שטיינער אַ זיק-זאָגיש געיעג. מיטן שטראָם זענען געלאָפן מענטשן פון פאַרשידענעם אויסזען, יעדער איינער האָט געטראָגן מיט זיך אַ באַזונדערן עול. דער שוסטער האָט פּלוצים דערפילט, ווי זיינע געדאַנ- קען, וואָס האָבן זיך געהאַט פאַרשטעפעט, ווי די רעדער אין שטיין, האָבן זיך מיט אַמאָל אַ לאַז געטון, און זענען זייער שנעל געלאָפן, אינגאַנצן פאַרטון און זיך איז ער אַזוי געגאַנגען, און פון רגע צו רגע האָבן זיינע פיס, ווי אַנגעוויירן דעם גלייכן האַלט...

...אפּשר וועט מען טאַקע איינוואַרפן די אַלטע הייזער, און די שטאַט-פאַרוואַלטונג וועט זיך נעמען בויען נייע, שענע, גרויסע גע- ביידעס? ... אַ פאַרצווייפלטער אויסדרוק איז אים אַרויס אויפ'ן פנים, די גראַעקייט אין זיינע אויגען איז בלאַסער געוואָרן, דער דרויסן, האָט

\* אַרבעטער פאַרטוי.

\*\* די אַלטע האַלב הונד-הייזער אין לאַנדאָן.

זיך מיט אמאל, ווי אפגערוקט פון אים, זיינע שלייפן האבן אנגעהויבן שטארק צו ארבעטן, און פלוצים האבן זיך פאר זיינע פיס א צי געטון גאסן און געסלעך, האלב קרומע זיינען זיי פארלאפן אין א זייט, ווי צום איבערקערן זיך. „לאנדאן פאלט איין...“ — אט זעט ער, ווי שמאלע חורבות רויכערן זיך און שללידערן גאנצע בערג מיט שטויב, די הייזער ווערן ארויסגעריסן פון דער ערד און שטיקערווייז אוועקגעפירט אויף גרויסע לאַריס (\* וואָס פאַרשוונדן צווישן געדעכטע מענגעס אַרבעטער, מיט בלויע אַרעמס“...)

אונטערוועגס, אנגעשפארט אין אַ פרעמדער, קאַלטער מויער איז געשטאַנען דער שוסטער ביל סמיט און געוואַרט אַפצוכאַפן דעם אַטעם. דער געדאַנק, אַז מען גייט איבערבויען לאַנדאָן, האָט אים נאָך אַלץ געהאַלטן דעם שווינדל פאַר די אויגען. צונויפגעהאַרבעט, ווי אַ מויל-וורף מיט שרעק אונטערן האַרץ, דער אַטעם זאָל אים נישט אויסגיין אין מיטן דער גאַס, האָט ער מיט אַלע כחות אין זיך געקלאַמערט דעם ווילן אונטערצוגראַבן די פּראָלעטאַרישע היימען, — די פּראָ-לעטאַרישע צוקונפט וואָס די סאַציאַלדעמאָקראַטן האָבן ווי אויף זאַמד געבויט און נישט געשיצט פון די צושטערערישע הענט.

אויף די פיס האָט אים איצט בלויז אויפגעהאַלטן דער פאַרדרוס אויף זיין ווייב. ער האָט זיך אַנגעכאַפט אין דער מעגליכקייט אויף יענעם אַרױפצווואַרפן די שולד, אַ צווייטן פאַראַנטוואָרטלעך צו מאַכן פאַר זיין צעשטערטן לעבנס-פלאַן, פאַר דעם פאַרלוירענעם קאַמף פאַר עקזיסטענץ, פאַר דעם אַנטריגען פון זיין עקאַנאָמישער זיכערקייט, און ער האָט מיט פאַרביטערטקייט געטראַכט: „פאַרוואָס האָבן זיי נישט קיין קינדער, קיין יינגע באַיעס וואָס זאָלן ווערן פאַשיסטן אַזוי ווי דושים, זיי וואַלטן געהאַלפן אַ סוף צו מאַכן, צו די אַלע פאַרטייען און צו דער געמיינדע פאַרוואַלטונג“, און מיט אַמאַל האָט אין אים אויפגע-ברויזט אַ נייער כח, ווי ער וואַלט דערפילט אַ שטויס פון אַ פּרישער, אינערלעכער קראַפט. זיינע אויגן זענען פאַרלאָפן געוואָרן מיט אַ געלן געדאַנק:

„מען נעמט דאָך צו אויך עלטערע מיטגלידער אין דער פאַשיסטישער פאַרטיי“...

(\* לאַסט וועגענער.

ביל סמיט האָט גענומען אַרויסווייזן זיינע כחות אין די קרייזלעך פון האָלב צעדרייטע יינגן, מושטרירטע אין שוואַרצן, וואָס האָלטן זיך אין איין לערנען ספיטשיס (\*), און גרויסן זיך איינצונעמען די יידישע געגנטן.

אויף אַ באַזונדערן שטייגער האָט זיך זיין פרישע האַפּערדיקייט צעשפּילט, ווען ער פּלעג זיך באַגעגענען אין „רידזשענט סטריט, אין הייד־פּאַרק־קאַרנער, אַדער אַרום טשערינג־קראַס רויד \*\*), מיט די מאַד־נע, פּאַרביסענע בליקן אין די קרום־פּאַרצויגענע אויגן פון די טעמפּע מיידן, וואָס דרייען זיך אַרום באַהאַנגען מיט פּאַפּירענע שילדלעך פון וועלכע ס'שרייען אַראָפּ אויסגעמחטע זידל־ווערטער צו די יידן . . .

די געמיינע, פּאַשיסטישע לאַזונגען, זענען ביל סמיטן גיך געקראַכן אין קאַפּ אַריין, און שנעל האָבן די חשבונות ביי אים אַנגעהויבן וואַקסן און זענען שווערער געוואָרן.

ער האָט ביי דער פּאַשיסטישער פּאַרטיי געהאַט אַ וויכטיקן „דזשאַב“ . . . אים האָט מען צוגעטיילט דעם כבוד צו זיין דער ערשטער ביי אַ פּאַרזאַמלונג, וואָס די שוואַרצע חברה מאַכט אין די ווינקלען פון די גאַסן. ער דאַרף זיך אַרומדרייען מיט אַן אַנגעשטרענגט בליקל אין די אויגן און מאַכן אַפעטיט אַנדערע זאַלן אויך צוקומען. און, אַז ס'האַט זיך שוין אַנגעזאַמלט אַן עולם צוהערער דאַרף ער אַריינזאַרפן אַ געפּעפּערטע פּראַגע, וועלכע מ'האַט מיט אים לאַנג איינגעחזרט און אויסגעלערנט אויף אויסנווייניק.

די שמחה איז אים אַבער שטענדיק פּאַרשטערט געוואָרן דורך די קאַמוניסטן, וועלכע האָבן אין דער זעלבער צייט און אין דער זעלבער גאַס אַפּגעהאַלטן זייערע פּאַרזאַמלונגען. ער האָט זער נישט געקאַנט ליידן וואָס אַרום זיי זאַמלט זיך אַ גרעסערער עולם פון צוהערער, און ער האָט זיך געפּילט שטאַרק געטראַפן פון די קאַמוניסטישע לאַזונגען, און באַזונדער פון זייער שרייען:

(\* רעדעס.

(\*\*) באַלעכטע צענטערס אין לאַנדאָן.



— . . . „רעץ . . . רעץ . . . ווי מאַסט געט ריד אָף די רעץ!!!“ (\*)  
אין זיינע אויגן, וואָס פלעגן לויט דער אַלטער געווינהייט אויפֿ-  
מערקזאַם נאָכפּאָלגן, און לייענען אַלע אויפשריפטן, האָבן אַלץ אָפּטער  
געשווינדעלט די פּאַרשידענע לאַזונגען, וואָס האָבן מיט דעם צאָרן פּון  
אונטערדריקטע און מיט דער מאַכט פּון גערעכטיקייט געדראָעט פּון די  
פּלאַמיקע פענער, וואָס די פּאַרייניגטע טרייד־יוניאָנס, (\*\* די סאָציאַליס-  
טישע יונגענד און אַרבעטער אַרגאַניזאַציעס, האָבן פאַר זיך געטראָגן . . .  
אונטער דער רויטער פּאַן, מיט די אַרבעטער, האָט ער דערזען אויך  
אַ סך פּון די שכנים, וועלכע מ'האַט אין זיין גאַס געהאַלטן פאַר חשובע  
בירגער; אין זיינע אויערן האָט געקלונגען דער מעכטיקער רוף:  
— „יונייטעד פּראָנט!!! פייט פעשיום ענד קעפיטאַליזם!!!“ (\*\*\*)  
וואָס האָט זיך געטראָגן פּון די געדעכטע רייען.  
און ביל סמיט, האָט עפעס נישט געווסט ווי אַזוי זיין שנאה און מורא  
האַבן פּלוצים אַנגעהויבן פּאַמעלעך, אַבער מיט אַ דערעסנדיקער עקשנות  
איבערגיין אין בושע, און ווי אַזוי ער האָט זיך עס מיט אַמאַל דערפילט  
אינגאַנצן אָפהענטיק און פאַרלוירן.  
. . . און דער קאַלנער פּון זיין אַלטן ראַק האָט אַלץ טיפּער אין זיך  
אַריינגעצויגן דעם נאַקעטן קאַפּ . . .

(\*) שמשורעם, שמשורעם, מיר מוזן פטור ווערן פון די שמשורעם.  
(\*\*) פראָפעסיאָנעלע פאַריינען.  
(\*\*\*) פאַרויניגטער פּראָנט, קעמפּט קעגן פּאַשיום און קאַפיטאַליזם.



אידעאליסטישע שפעקולאציע

## אידעאָליסטישע שפּעקולאַציע

דער איידעם פון מיסטער דזשייקאָב שפּיגל וווינט אין גאַלדערס גרינ\*.) אַ חוץ די גרויסע פּיקסן, מיט די געדעכטע וויידלעך, וואָס ער פאַרקויפט אין זיין קרום פון פוטערוואַרג אין ווייטשעפל, צו די רייכע יידיגעס פון דער געגנט, האַנדלט ער אויך מיט פּראַפּערטי.\*\* קויפט אַלטע הייזער און פאַרדינגט באַזונדערע ווינונגען צו אַרבעטער און אַרעמע מענטשן . . .

די געשעפטן גייען גוט . . . ער איז רייך . . .

זיין שווער טראַגט זיך אַרום מיט אַ רעגן שירם און מיט אַ גראַב קעשענע-ביכל אין וועלכן ער שרייבט איין דאָס דירה געלט, וואָס ער מאַנט צענויף. ער איז אַ געטרייער קאַלעקטאָר.\*\*\* און היט גוט אַפּ דעם איידעם ביזנעס.

. . . אין אַונט קומט ער צו אים, זעצט זיך אַוועק אין אַ ווייכן שטול, שלעפט אַרויס פון דער קעשענע דאָס גראַבע ביכל, דערלאַנגט עס דעם איידעם און זאָגט:

— «ס'איז נישט גוט מייקל! . . .

דער איידעם ציט אָן אַן אומרויאַקן בליק און די קליינע אויגן, וואָס גלאַנצן, ווי פאַלשע דימענטן און הערט אויס מיט גענויער פינקטלעכ-קייט וויפל ווינונגען ס'וועלן אין אַ פאַר טעג אַרום בלייבן שטייען ליידיק . . .

---

\* אַ געגנט אין לאַנדאָן וווּ ס'ווינען רייכע יידן.  
\*\* הייזער (אין פיגוראַטיוון זין).  
\*\*\* געלט מאַנער.

— „מ'דאַרף אַרויסוואַרפן די טענענטס\* פון די הייזער נומער 26, 28 און 30, זיי האָבן פאַרלוירן די דזשאַבס\*\* און וועלן נישט קענען צאָלן . . . „מיסטער שפּיגל לאַזט אַראָפּ דעם בליק צו דער הייסער טיי וואָס ער נעמט זיך טרינקן.

אין שטוב איז וואַרעם. אין אַלע ווינקעלעך איז פול דאָס עלעק-טרישע ליכט.

— „איך וועל קיינעם נישט שווינען, אפילו נישט מיסטער ריקלינין, כאַטשע ביי איצט האָט ער פינקטלעך געצאָלט,“ בייזעט זיך מייקל און קוקט אויפן שווער מיט אַ ציטער אין די קליינע אָנגעשטרענגטע אויגן . . . ווי געוויינטלעך פאַרפלאַנטערט זיך מיסטער דזשייקאַב שפּיגל אין זיין שמועס און הויבט פּלוצים אָן רעדן וועגן ציוניזם. ער טראַגט שוין פון לאַנג אין האַרצן אַ פאַרבאַרגענע ליבע צום הייליגן לאַנד. ער פּלעג כּסידר זאָגן דעם איידעם :

— „אך מייקל, ווי גוט ס'וואַלט געווען ווען דו קויפּסט אַ שטיק לאַנד אין פּאַלעסטינאַ, מיר וואַלטן זיך דאַרט אויסגעבויט אַ הויז, פאַר-פּלאַנצט אַ גאַרטן, מיט פירות, און געלעבט אַ רואיק לעבן . . .

מיסטער דזשייקאַב האַלט זיך פאַר אַן איבערגעגעבענעם ציוניסט, איז אַן אַפּטער אַריינגייער אין דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, און האָט שטאַרק ליב אין דער זייט ביי דער טיר דאָס אָנגעקלאַפּטע קליינע, גלאַנציק, מעשן-שילדל, מיט דער העברעאישער אויפשריפט :

— „די ציוניסטישע אַרגאַניזאַציע פון גרויס בריטאַניע! . . .“

יעדער מאל וואָס מיסטער דזשייקאַב שפּיגל מאַכט אויף די שווערע, פאַרמאַכטע טיר, וואַרפט ער אַ וואַרימן, היימישן בליק אויפן שילדל, די פינגער גיבן זיך ביי אים אַ צי, ווי צו אַ מזוזה, ער וואַלט געוואַלט אַנרירן דאָס שילדל און קישן די פינגער . . . פאַמעלעך גייט ער אויף די טרעפּ פון איין שטאַק אויפ'ן אַנדערן, וויצלט זיך מיט די מיידן, וואָס ווייזן זייערע חן גריבעלעך דורך די טירן פון די אַפיסעס\*\*\* און זאָגן אים :

(\* קאַמאַרניקעס.  
(\*\* אַרבעט.  
(\*\*\* בייוראַ.

„שלום מיסטער שפיגל . . . ער מאַכט אויף מיט דרך ארץ די טיר פונ'ם גרויסן זאָל אין וועלכן ער האָט זייער ליב אַנצוטערעפן אַ געדעכטן עולם פון ציוניסטישע גדולים, וואָס קומען זיך צענויף פראַוון אַ הזכרה נאָך אַ פאַרשטאַרבענעם ציוניסטישן פירער, און אַזאַ מאַמענט פילט ער זיך מיט לייטן גלייך . . .

— „מיסטער שפיגל, ווען וועט איר אייך באַזעצן אויפן באַדן אין ארץ ישראל“? פרעגט מען אים תמיד די זעלבע פראַגע.

— „יאָ — יאָ, מיר דאַרפן זיך פראַדוקטיוויזירן“, ענפערט ער, מיט אַ ווייך פאר'חלומט שמייכלע . . .

אינמאָל אין אַוונט איז אים דער איידעם אנטקעגן געגאַנגען און געזאָגט:

— „שווער איך וויל קויפ'ן ערד אין הייליגן לאַנד . . .“

מייקל איז דעמאָלט גראַד אַ היימגעקומען פון „לייאַנסעס-קאַרנער-הויז“\*\* (ווי ער איז מיט זיין ווייב געזעסן און ענדזשאַיעט\*\*\*) די טיי און די פעיסטרעס\*\*\*) ביי דער זיסלעכער מוזיק, וואָס האָט געשפילט די התקה. זיינע געדאַנקן געבוירן פון דער קנאה צו די באַקאַנט וועלכע האָבן געמאַכט פאַרמעגנס אין פאַלעסטינא, די געדאַנקן וואָס האָבן זיך שוין אַ שטיק צייט געדרייט אין זיין מח, זענען מיט אַמאָל רייף גע-וואָרן און איבערגעגאַנגען אין אַ ניי געפיל, אין אַ הייסן נאַציאָנאַליסטישן געפיל. זיין האַרץ איז ווייך געוואָרן, ווי אַ פייג אין דער מילך, ער האָט דערשפירט, אַז מ'דאַרף פאַלגן דעם שווער . . .

אַזוי איז אויך דער איידעם געוואָרן אַ ציוניסט . . .

ער האָט זיך אָנגעהויבן מער צו אינטערעסירן מיט די נייעס, וואָס דער שווער האָט געבראַכט פון דער ציוניסטישער אַרגאַניזאַציע, און זיך געפרייט ווען, יענער האָט דערציילט, אַז גאַנצע שיפן מיט יידן פאַרן קיין פאַלעסטינא, דאַרט איז פראַספּעריטי\*\*\*\*), ערד שטייגט, די פרייזן וואַקסן, ווי נאָך אַ רעגן . . .

---

(\* אַ באַקאַנט קאַפּעהויז אין לאַנדאָן.  
(\*\*) הנאה/געהאט.  
(\*\*\*) צוקער געבעקס.  
(\*\*\*\*) ווילשטאַנד.

— „פאַר דייע צוויי הונדערט פונט וואָס דו האָסט געגעבן פאַר דעם שטיק ערד אין תל-אביב, קענסטו היינט אָפּנעמען צוויי טויזנט פונט — ערד שטייגט, — הערסט, מייקל!“ האָט דער שווער צו אים איינמאַל געזאָגט . . .

מייקל האָט געטרינקן טיי און דערווייל געשוויגן.

— „אפשר וואָלסטו פאַרקויפט דעם באַדן“ ? ? ?

מייקל האָט פאַרצויגן דעם הארטן שטערן און געענפערט :

— „איר זענט אַ נאַר שווער, איך וויל נישט פאַרקויפן . . . פּלוצים האָט ער דערפילט אַ נייעם געדאַנק :

— „איר ווייסט וואָס שווער?“ האָט ער ווייטער געזאָגט, „איך וועל דאָרטן בויען הייזער און פארדינגן ווינונגען, ס'איז נישט קיין אונטערשיד פאַלעסטינא, אָדער ווייטשעפל, פאַרקערט אין פאַלעסטינא איז דאָס דירה געלט טייערער . . .“

איר וועט פאַרן אַהין און דאָרט זיין אַ קאַלעקטאָר . . .

— „אַ טייערער איינפאל מייקל, האָט מיסטער דזשייקאַב געעגן-פערט . . .“

מיט פאַרקנייטשטע שטערנס און אויפגעהויבענע קעפּ האָבן זיך די צוויי ציוניסטן גענומען חשבונ'ן די נייע שפּעקולאַציע . . .

— „ס'איז אַ גוט געשעפט“, האָט געזאָגט דער איידעם, — „מיר בויען אונזער לאַנד, מיר ווערן פּראָדוקטיוו“, האָט געענפערט דער שווער . . .





188 B 2 111 2

## א גינע א טאג \*

הונדערט פופציק יידן און ווייבער, האָבן געזאָלט אויפגערעכט ווערן. בעק סטריט איז דערפון געוויר געוואָרן, ווען זי איז מיט איר גאַנצן שמאַדער אין אַ גאַנצפרי אַרויסגעקומען פון די קלענערע און גרעסערע, פאַרשוואַרצטע הייזער, ווי צעלעכערטע קאַליע ציין און מ'האַט אין די פענסטער, אויף די טירן און אויף שטעלעס, ווי שטענדיק ווייטער אַמאָל צעלייגט פאַרשידענע דרויבן, טויטע פיש מיט בלייכע זשאַברעס, צוגע-לעגערט אויבסט, געטריקנטע בייגל, אַרבעס, באַבעס, זויערקרויט, אוגער-קעס, קנאַבל, תפילן, מזוזות, טליתים און ציצית — צו פאַרקויפן . . .

איז די ווינקלען פון דער גאַס האָט מען זיך גע'סוד'עט :

— . . . „דו וועסט אויך געען?“ האָט אַ ייד, מיט אַ בלאַס גע-שפיצט פנים און הויכע קנאכגע אַקסלען — געפרעגט זיין שכן.

— „יא“ . . .

— . . . „ווו וועט מען זיך טרעפן אין אַלד-גייט (\*\*), אָדער דאָרט

אויפן פלאַץ?“

— . . . „גלייכער איז אויפן פלאַץ!“

— . . . „זייגער וויפל?“

— . . . „נישט שפעטער, ווי זיבן אינדערפרי“ . . .

— . . . „שאַוול איז דאָרט געוואָרן אַ גאַנצער קנאַקער, האָסט אויך

געהערט דערפון?“

— . . . „וויאָזוי איז עפעס שאַוועלע גאַר געוואָרן אונזער פאַר-

זאָרגער, וואָס-זשע ער איז שוין סלעק (\*\*\*) , אויס שניידעריי? איך האָב

(\* ענגלישע געלט אין ווערט פון אַ פונט מיט אַ שילינג.

(\*\*) אַ באַקאַנטער פלאַץ אין ווייטשעפל.

(\*\*\*) אַן אַרבעט.

אים טאקע געזען אויבן אין דער יוניע (\*), שוויצן ביים דאמינא . . .  
— . . . „דו שפילסט דיך מיט שאוולען, ווייסט אים דער רוח ווו  
ער האט ערגעץ דערטאפט דעם יונגענמאן אינ'ם גרינעם רעקל . . .“  
— . . . „הייסט עס, אז דער מיסטער אינ'ם גרינעם רעקל, האט אים  
איבערגעגעבן די קאמאנדע!“

— . . . „מ'דארף זען צו פוילן ביי שאוולען, אז מיר זאלן קענען אהין  
געען א פאר טעג, — וואס זאגסטו, הא — א גינע . . .“

בעק סטריט איז געווען אין סאמע ברען.

שאוול און דער יונגערמאן אינ'ם גרינעם רעקל, זענען געשטאנען  
אין דער זייט. אנטקעגן זיי, האט זיך געשווארצט א הויכע בלינדע,  
פארונגע וואנט, איבער וועלכער ס'האבן זיך אומהיימלעך געפאכעט  
צעפליקטע שטיקער פלאקאטן, און אונטער זיי, זענען געזעסן צוויי אלטע  
צענויפגערדייטע יידינעס, ווי אפגעשלאגענע קוימענעס, פון זייערע ליי-  
דיקע, אפענע מיילער, האבן זיך שטענדיק גערויכערט די ווערטער:  
— „בייגל, בייגל, בייגל, דריי א פעני . . .“

דער יונגערמאן, אינ'ם גרינעם רעקל, האט באטראכט בעק סטריט,  
מעשה מבין און געקומען צום באשלוס, אז דאס געסל, וואס מ'האט אין  
דער סטודיא אויסגעבויט, פון פאפיר און ברעטלעך, איז גארנישט צו  
פארגלייכן מיט דער ווירקלעכקייט. ווען מ'זאל קענען בעק סטריט אפ-  
פאטאגראפירן אזוי ווי ס'שטייט און גייט, וואלט ווערט געווען צו צאלן  
יעדן פרייז. באלד דארויף האט ער זיך געכאפט, אז אויב שוין אפ-  
פאטאגראפירן, איז דאס יידישע געסל גארנישט אזוי, איי—איי—איי . . .  
פאראן אין לאנדאן נאך וואזשנערע געגענטן: טשיינא טאון (\*\*), דער  
איטאליענישער קווארטל, האקסטאן (\*\*), די דאקס (\*\*\*) , יעדע געגענד  
באזונדער איז ווערט פארפילמט צו ווערן . . .

(\*) פאריין.

(\*\*) כינעזישע געגענד.

(\*\*\*) ארימע ארבעטער געגענד.

(\*\*\*\*) ביום האפן.

— . . . „נו, מיסטער שאוול, האָט איר שוין צענויפגעזוכט דעם גאַנצן עולם?“

— . . . „ס'זענען דאָ מער ווי מ'דאַרף, האָט שאוול געענפערט.

— . . . „איר זאָלט זען צוברענגען, וואָס מער מיט צעקרומטע פנימער, יו נאָו וואָט איי מין“ (\*), האָט דער יונגערמאַן אינ'ם גרינעם רעקל געמאַכט אַ צופרידענע מינע אויפן חשבון פון זיין געלונגענעם אויפטו צו ברענגן אמתע יידן אין דער געטאָ-סצענע, וועלכע איז אַזוי וויכטיק אין דעם גרויסן פילם, וואָס ווערט איצט געמאַכט.

— . . . „הער רעזשיסער“, האָט ער געזאָגט — „איך וועל איך ברענגען אמתע טעמפע, אָפגעשטאַנענע יידן, מיט האַרטע צעקרומטע פנימער, שטייפּע האַרבאַטע נעזער, קרומע אויגן, מיט געדעכטע אַנגע-וואַקסענע ברעמען, אַז זיי וועט מען נישט דאַרפן קיין סך פאַרמאַסקירן. און זיי וועלן אויסזען, נאָך עכטער, ווי די יידן פון אַמאָליגן געטאָ“ . . .

דער דייטשער רעזשיסער, האָט אים דערפאַר געקלאַפט אין דער פלייצע און געזאָגט: „גוט „מאַריץ“, גוט“. ער האָט זיך געפרייט און אַרונטערגעשלינגן די איראַניע, וואָס איז געלעגן אונטער דעם וואַרט „מאַריץ“ . . .

— . . . „באַזאַרגט אויך צוויי ספר תורה'ס, מיסטער שאוול, ווייל אין פילם קומט פאַר אַ וויכטיקע סצענע — „אַ ביג מען“ (\*\*), דאַרף קישן ספר תורה'ס“ . . .

שאוול איז געווען שטאַרק צופרידן פון דעם „דזשאַב“. ער האָט האַפּערדיק באַווייגן מיט די וויעס פון זיינע גלאַנציקע אויגן אין וועלכע ס'האָט זיך געפורמט אַ באַפעלערישער אויסדרוק, און געענפערט:

— . . . „אין ווייטשעפל זענען דאָ גענוג ספר תורה'ס“ . . .

שאוול האָט זיך באַוויזן אויפן פּלאַץ וווּ ס'דרייען זיך אַרום די מענטשן, וואָס זוכן אַרבעט.

(\* דו פאַרשטויסט וואָס איך מוין.

(\*\* אַ גרויסער מענטש.

מ'האט דארט געוואסט, אז שאוול קען שוין לעצטנס מער נישט דינגען קיין ארבעטער און, אז ער וועט אינגיכן שטייען צווישן, יענע, וואס פארדינגען זיך.

ווען זיי האבן דערהערט פון דעם גליק, וואס דארף איצט געבוירן ווערן פון א גוטן פארדינסט, האבן זיי אנגעהויבן קוקן אויף שאוולען מיט א מין אומצוטרוי . . . ווער ווייסט ווו שאוול, וועט פאסטריגעווען . . . שאוול האט זיך צוגעשארט צו עטלעכע נידריקע און העכערע יידן אין אפגעטראגענע מענטל, אין צעדרייטע קאשקעטן, פאריקטע אונטער די אויפגעשטעלטע קעלנער און היימיש, גוטברודעריש זיי עפעס איינ- געראמט א סוד, אליין איז ער אוועק אין דער "יוניע".

שנעל, שנעל ארויף דעם בארג, פון פונסטערע, אויסגעטרעטענע טרעפ איז ער געלאפן, און א פארשוויצטער אריין אין דעם אנגע- רויכערטן זאל מיט שווארצעלעך, נאקעטע ווענט און א פייכטן טונקעלן סופיט. אין די ווינקלען אויף לאנגע הילצערנע בענק, ביי קליינע, ברו- דיקע טישלעך, פארויכערטע פון ציגארעטן, אויסקעברענטע, מיט פלעקן, ווי שווארצע פאקן, זענען געזעסן ארבעטער מיט איינגעפאלענע גאמבעס, און ליידיקע מיילער, אין זייערע אויגן וויינט די נויט, די פנימער זענען בלייד, די באקן איינגעפאלן, די נעזער קאלט, הארט און פארשפיצט אין מח פיקיט דאס קול פון א קינד, דער קרעכץ פון א ווייב . . . מ'רעד וועגן א "דושאב" — "אט איז דא שאוול" . . .

עטלעכע פינסטערע בינטלעך קעפ האבן זיך צענויפגעשטיפט אינ- איינעם . . .

— "יא" מארגן גאנצפרי און פינקטלעך אין אלד-גיט" . . .  
פון דאנען איז שאוול אוועק זוכן ספר תורה'ס.

אין א קליין געוועבלל מיט א שמאל טירל, האט ער טיף אריינ- געשטופט דעם קאפ, ברייט אויפגעמאכט די אויגן און אראפגעלאזט דעם בליק צווישן אנגעווארפענע ספרים, ביכער, תפילין און טליתים.

— "מיסטער בערל איז דא, איך וויל מיט אים רעדן" . . .

פון א ווינקל האט זיך ארויסגעריקט א געלער ייד, מיט דערשרא- קענע, ווייסע אויגן, מיט א גראבער בלאער נאז, וואס האט זיך גע- קרומט פון אונטערן נידריקן שטערן און זיך עקשנות'דיק פארהאקט

גאנץ נאָענט ביי דער אויבערשטער ליפ, ווי אָן אָנגעצויגן בערשטעלע, מיט פונסטערע, געדעכטע, שפיציקע האָר. דער ייד האָט געפרעגט מיט אומצוטרוי און פאַרדאַכט אין די ווייסע אויגן:

— „וועמען זוכט איר, און וואָס ווילט איר?“

— „ליסן“\*, מיסטער בערל, איך מוז האָבן צוויי ספר תורה'ס, האָט שאָוול געשטאַמלט.

מיסטער בערל'ס נאָז, האָט אַ ציטער געטאָן. ער האָט שאָוול'ן אָנגעקוקט, ווי אַ משוגענעם, וואָס דאַרף עפעס שאָוול דער שניידער ספר תורה'ס. ער ווייסט אָפילו, אַז שאָוול איז אָנאויפטוער, און איז שוין עטלעכע מאָל געווען אַליין אַ גאַוונער\*\*, אָבער וואָס דאַרף ער גאָר פלוצים ספר תורה'ס...

— „ליסן מיסטער בערל“, האָבן זיך פון שאָוול'ס געדאַנקן אָנגע-הויבן דראָפן ווערטער, ווי זשאָבעס פון אַ בלאָטע — „מאַרגן גאַנצפרי גייען אַ סך יידן און ווייבער צום פילם, מ'וועט זיי צאָלן אַ גינע אַ טאַג, — „יו נאָז וואָט איי מיין“\*\*\*) ער האָט געפלאָפלט און געשוויצט ביז אים איז געלונגן קלאָר צו מאַכן פאַר מיסטער בערל'ן, אַז די יידן און ווייבער פון בעק סטריט און אַנדערע געסלעך, דאַרפן אין פילם ווייזן אַ סצענע, וועלכע איז לויט דער היסטאָריע, וואָס אַ שרייבער האָט באַשריבן אין אַ בוך, פאַרגעקומען אין ערשטן פראַנקפורטער געטאַ.

מיסטער בערל האָט אַ פינטל געטאָן מיט אַ ווייסן אויג און דעם בליק אַראָפגעלאָזט אויף אַ ברייטער, פאַרמאַכטער שאַפע, און נאַכדעם, וואָס ער האָט מיט שאָוול'ן אָפגעמאַכט דעם האַנדל פאַר כּך וכך, האָט ער אים געהייסן קומען מאַרגן גאַנצפרי, און אים אָנגעזאָגט: „נאָר געדענק שאָוועלע! — שאַ — קיינער זאָל נישט וויסן ביי וועמען דו האָסט גע-נומען ספר תורה'ס.“

שאָוול איז געווען צופרידן, אָבער אומרויאיק. פילמען האָבן זיך אים איצט געדרייט אין קאַפּ. נישט איינמאַל איז ער אָפגעזעסן אין די

(\* הערט.

(\*\* באַלעבאַס.

(\*\*\* דו פאַרשטייסט וואָס איך מיינ.

„פיקטשער פעלעסעס“\*) און אין דער פינסטער געהאלטן דריי שעה וואך, אָנגעשטרענגט די אויגן אַנטקעגן דער בלאַסער שיין, וואָס באַ- וועגט זיך מיט אַ גערויש פון קלאַנגען און קולות אויף דער לייזונט, אויף וועלכער ס'ציטערן די שאַטנס, וואָס שווימען אויף מיט באַדעכטיק- טער רוי און אומרו, פלאַנטערן זיך אין די אָנגעצויגענע בילדער, וועלכע פאַרשכורן דעם אַנבליק מיט שפיציקער אויפגעגונג און זיסלעכער פרייד. ווי אין חלום, האָבן זיך אים איצט געפלאַנטערט די מעשיות פון פאַר- ברעכנס, אינטריגעס, ליבעס, שפיאַנען, שלאַכטן און קיסרים. אים האָט אַ רייך געטאַן אַ שטאַרקע קראַפט אין די הענט צו געבן אַ שטויס דעם סוף טאָג אין ריקן, ווי ער טוט דאָס אַמאַל אַ גוטן פריינט, וועמען ער וויל אַפּשטופּן פון וועג . . .

מיטן באַגינען האָבן זיך די יידן און ווייבער פון די אונטערגעסלעך געשלעפט צו דער אונטער-ערדישער באַן אין אַלד-גיט.

צווישן די ליידיקע גאַסן און גראַע מויערן, וואָס קוקן שטענדיק אַרויס אויפן איינטאַניקן טומל, וועלכער חזרט זיך כסדר איבער אין דער גרויסער שטאַט, האָבן זיך געהערט די שווערע טריט פון שטאַטישע אַר- בעטער, וואָס זענען באַשעפטיקט ביי די באַנען, בריקן, קאנאַלן און ביי די וועגן אין די גאַסן. זיי האָבן געשפּאַנט, ווער מיט מכשירים אויף די אַקסלען, און ווער מיט בלויע, לאַנגע, אויסגעצויגענע הענט. פון דאָ און דאָרט זענען אָנגעלאָפּן די שווערע וועגענער, וואָס שלעפּן דאָס פלייש צו די יאַטקעס, פאַרוואַרפּן מיט אַפּגעשינדענע בהמות און נאַקעטע קעלבער, מיט אויפגעשניטענע, ליידיקע בייכער, פאַרבלוטיקטע קעפּ, אין לאַנגע ציגן, וואָס האָבן זיך נאַכטאַלעפעט.

די יידן האָבן זיך געדרייט אין דער קעלט, מיט אומרו אין די אויגן, זייערע אויסגעמאַטערטע, צעקרומטע פּנימער, האָבן אין דער פייכטער לופט אויסגעזען פאַרבלאַעט, זענען אַבער געווען לעבעדיקער און ס'האַט פון זיי נישט געשלאָגען מיט, יענער טויטלעכער גריין-געלקייט, מיט וועלכער ס'אַטעמט געוויינטלעך פון זיי. זיי זענען געווען אומרואיק, וואָס שאַוול, האָט זיך פאַרשפעטיקט.

\*) קינא טעאַטערס.

— „ווי אהין וועט מען פארן? — וואס וועט מען דארט טאן? וועט מען טאקע קריגן באצאלט א גינע א טאג? ...“  
דער ייד מיט די הויכע, קנאכיקע אקסלען, וועלכער האט נישט אויפגעהערט צו טראכטן ווי אזוי ער זאל זיך שאוולין אונטערחנפ'נען, האט א געשריי געטאן: — „אט קומט ער“, און איז אים אנטקעגן גע-לאפן.

שאוול האט געשפאנט מיט אונטערגעייילטע טריט און געדזווייגט אונטער די אויסגעצויגענע, לאנגע הענט די צוויי ספר תורה'ס איינגע-וויקלט אין גראע טיכער. דאס יידל, האט זיך אונטערגעריקט און אים גרינגער געמאכט אונטער איין ארים.

— „סאטש א דערטי דאג“\*, האט שאוול געשריגן און דערציילט, אז זיין באלעבאס, דער ייד, וועלכער האט אן אנגעשטאפטע קראם, מיט וואלענע פאדים, האט אים פארשטעלט דעם וועג און אים געשראקן ארויסצעווארפן אויף צוויי שפענדלעך, אויב ער וועט אים נישט תיכה באצאלן דאס דירה געלט ...

ביים גרויסן טויער פון דער פילם-סטודיאָ איז געשטאנען דער יונגערמאן אינ'ם גרינעם רעקל און האט ארויסגעקוקט אויף דעם עולם. צוערשט האט ער אריינגענומען די צוויי ספר תורה'ס און זיי דערלאנגט צו א הויכן באדינער אין א טיפן, שטייפן צעלינדער. די יידן האט ער דערלאנגט וויסע צעטלען און זיי אריינגעלאזט אין פינסטערע, שמאלע, לאנגע קארידארן. אויף זייערע צעקרימטע, מידע פנימער, האט זיך באוויזן א טעמפע באוונדערונג. זיי האבן זיך גאר עפעס אנדערש פארגעשטעלט.

— „וואט דו יו סעי שאוול“,\*\* האט זיך צורעד דאס יידל, וואס האט זיך ארום אים געדרייט, — „דא זעהט עס דאך עפעס אויס, ווי אין א קאזארע, ווו מ'מושטירט סאלדאטן“ ...

שאוול איז אינמיטנדיגען פארשוונדן מיטן יונגמאן אין גרינעם רעקל.

(\* אזא שמוציקער הונט.)

\*\* וואס זאגסטו דערצו, שאוול.



— „איך וועט מען דא מאכן פאר א רבי, נעמט איך דאס גיט אין קאפ אריין, דערפאר וועט איר קריגן באצאלט אכט מאל אזויפיל . . . געדענקט, אז איר זענט דער רבי פונ'ם פראנקפורטער געטא“.

שאול'ן האבן אנגעהויבן ציטערן די פיס, ער איז געווארן רויט.

— „שרעקט איך נישט“, האט אים געזאגט דער יונגערמאן אין גרינעם רעקל, און דערביי וויליוגעריש געצויגן מיט אן אויג. — „קומט“, ער האט שאול'ן א שלעפ געטאן פאר אן ארבל, און אים אריינגעפירט אין א צימער מיט א סך שפיגלען.

אין א גרויסן הויף, האט מען זיך געגרייט צו פילמען די מאסן-סצענע. מ'האט מושטרירט די עלעקטרישע לאמפן, וואס דארפן אויס-גיסן אזויפיל ליכט, אז די זון אליין זאל זיך נישט דערקענען. ביי א שמאל געסל געמאכט פון פאפיר און ברעטלעך, זענען געשטאנען צוויי גרויסע ווייסע פערד אין גראבע, לעדערנע געשירן, געשפאנט אין א שווערן, אלטפרענקישן, באגילדעטן קויטש, מיט הויכע געפארבטע רע-דער. אין דעם וואגן, האט זיך באדארפט אריינזעצן דער חשובער ייד, — א ייד, וועלכער איז לויט דער באשרייבונג אין דער היסטאריע אמאל געווען אן אריינגייער אין די קעניגלעכע הויפן. ער איז געווען זער רייך, האט געשפילט א גרויסע ראַלע, פארנומען א הויכן אַמט, און האט דעם קיסר צוגעשטעלט שיינע ווייבער.

דעם דאזיקן יידן פונקטלעך פארצושטעלן האט מען אראפגעבראכט א בארימטן אַקטיאָר, א גרויסן און א הויכן. ער האט זיך אין הויף אַרומגעדרייט אויסגעשלייערט אין זער רייכע קליידער, דאס פנים האט ביי אים אויסגעזען אַביסל אויסגעלאַסן, אונטער די אויגן פעסט אונטער-געשוואַרצט.

זיינע פעטע, אַנגעשמירטע באַקן, האָבן פונדערווייטנס ראָולעך גע-בלאַנצט, אין לינקן אויג האט ער געטראָגן איינגעקוועטשט א קליין קיי-לעכדיק גלעזל, ער האט פון זיך געבלאַזן, און געמאַכט דעם אַנשטעל.

דער יונגערמאן אין גרינעם רעקל, האט אונטערטעניק זיך געדרייט אַרום אים און אים שטיל איינגעראַמט, ווו ער דאַרף א קוש טאן דער תורה, וועלכע שאול דער רבי וועט אים אונטערטראָגן.

די יידן אין די טינקעלע קארידאָרן, האָבן אויפן אָרט פון די ווייסע צעטלען אין די הענט איצט געהאַלטן, פאַרדרייטע, קליינע קלימיקלעך מיט אַלטע לאַכעס. זיי האָבן אַרויפגעשלעפט אויף זיך ברוינע אויבער-העמדלעך און לאַנגע גרינע כאַלאַטן מיט אַ געלער לאַטע פון פאַרנט. אַ טייל האָט מען צוגעטשעפעט האַרטע, צעדרייטע בעדרלעך, און מ'האַט זיי אַנגעטאַן אויף די קעפּ צעשוּיבערטע פאַרוקן.

די ווייבער האָט מען אויסגעשלייערט אין ברייטע, לאַנגע קליידער, מ'האַט זיי אויסגעשטאַפט פעסטע בייכער און פולע הויכע בוזימס. אויף די קעפּ האָט מען זיי אַרויפגעלייגט גרויסע פאַרדרייטע שייטלען, די האַר אַביסל צעשוּיבערט.

אַלע זענען אַרויס אין הויף. דער גרויסער אַקטיאָר איז שוין גע-ווען מיד פונ'ם אַנגעשטרענגטן אַרומדרייען זיך. ער איז געוועסן געבן רעזשיסער, אַ קליין בלאַנד מענטשל, מיט כיכטרע אייגלעך, וועלכער האָט זיך צוגעקוקט צום מושטרירן די ליכטער.

שאַוול איז געשטאַנען אויף אַ באַשטימט אָרט און האָט זיך נישט געטאַרט רירן. ער האָט אויסגעזען גאָר לייטיש אין אַ גלאַנציקן כאַלאַט אויפן קאַפּ אַ הויכן ספּאַדעק, אַ ברייטע באָרד און געדעכטע פּעות ביז אין גאַרטל.

— „געדענקט מיסטער שאַוול, אַז איר זענט אַ רבי“, האָט אים נאַכאַמאָל אַנגעזאָגט דער יונגערמאַן אין גרינעם רעקל. — „פאַרגעסט נישט צו פאַרגלאַצן די אויגן און אַראַפּצולאַזן אַ פרומען בליק — איר זעט, דאָרט צו יענעם פענצטער דאַרפט איר אַרויפקוקן“.

פונ'ם קליינעם פענצטערל, האָבן אַרויסגעשיינט צוויי גרויסע, שוואַרצע אויגן פון אַ יונג מיידל, וועלכע מ'האַט פאַרשטעלט פאר אַן אַלטער מוטער. זי איז געווען אַנגעטאַן אין גרויסע, שוואַרצע, זיידענע קליידער, אין אַ גראַער פאַרוקע מיט אַ טשיפּיק אויפן שפיץ קאַפּ און האָט זייער געשוויצט.

אין דעם אויסגעבויעטן געטאַ, האָט מען אַוועקגעשטעלט די יידן, זיי צעטיילט אין צוויי מחנות. דער יונגערמאַן אין גרינעם רעקל, האָט צו זיי געזאָגט:

— „איר זאָלט וויסן, אַז די סצענע, וואָס מ'גייט איצט פילמען

שטעלט מיט זיך פאר דאס ערשטע פראנקפורטער געטא, געדענקט — האט ער צו זיי געשריגן אויף יידיש, דער גרויסער קינסטלער, וואס איז אריינגעקראכן אין קויטש שטעלט פאר דעם רייכן און חשובן ייד רב יוסף, וועלכער האט מציל געווען א יידן פון א בלוט בלבול, רב יוסף קומט אין געטא באזוכן זיין אלטע מאמען, ווי נאר איר וועט זען אגן פארן דעם וואגן מיט די ווייסע פערד זאלט איר זיך אלע נאך אים אלעזן טאן און שרייען, — לאנג לעבן זאל דער גוטער, גרויסער, רייכער ייד רב יוסף, — לאנג לעבן זאל ער . . . לאנג לעבן זאל ער . . .”

די יידן מיט זייערע טעמפע פנימער האבן פארשלייערטער הייט אויסגעזען, ווי ווילדע ארעסטאנטן, זיי האבן זיך געקראצט אונטער די צוגעטשעפטע בערד, ס'האט זיי דארט שרעקלעך געביסן, די פארוקן, האבן זיך אויף זייערע נאסע, פארשוויצטע קעפ נישט געוואלט האלטן און האבן זיך אונטער די קליינע מיצלעך פאריקט אין א זייט. — „שרייט, וואס איך האב אייך געהייסן“.

פארשטיקטע, הייזעריקע און הויכע קוויטשעדיקע קולות, האבן זיך צעטראגן איבערן הויף . . . איינמאל, נאכאמאל, א דריטמאל און א צענטמאל . . .

— „רעדי“ \*

א כוואליע עלעקטריש ליכט האט זיך אראפגעגאסן, די פערד האבן געריט פונם ארט, די פארשלייערטע יידן און וויבער האבן זיך געלאזט נאכן קויטש, און האבן געשריגן, געליארעמט און זיך געשטופט, באגלייט דעם קויטש, וועלכער האט זיך מיט א פאר שפאן ווייטער אפגעשטעלט, ס'האט זיך באוויזן דער גרויסער אקטיאר, ער האט זיך פארבויגען פאר שאוולין, א קוש געטאן דער תורה, און צוגעווינקן צו דער מאמען, וועלכע האט ארויסגעקוקט דורכן פענצטער.

אויך שאוול האט נישט אראפגענומען די אויגן פון דער אלטיטשקער, ער האט צו איר געפילט א באזונדערע היימישקייט.

די סצענע איז שוין געלעגן עטלעכע מאל אפפאטאגראפירט אויף די שווארצע קלישן פון די פאטאגראף אפאראטן, אבער דער רעזשיסער

(\* פארטיק.

האָט געזאָגט, אָז די סצענע, וואָס די יידן האָבן געמאַכט, זייער לויפן.  
שרייען און שטופן זיך טויג נישט . . .

דער גרויסער אַקטיאָר, וועלכער נעמט טויזנטער פונטן פאַר דער  
קונץ איז פאַרשוונדן.

מיט די יידן האָט מען זיך ערשט רעכט גענומען צו דער אַרבעט,  
די שטאַרקע עלעקטרישע ליכטער האָבן געשטאַכן אין די אויגן געברענט  
די פנימער, דער שטויב און דער שווייס האָט געקיצלט און גערייצט די  
הויט, ביז וואָנען זיי האָבן זיך אויסגעלערנט שרייען און שטופן, ווי  
ס'באַדאַרף צו זיין.

פאַרנאַכט האָבן זיי פרייער אָפּגעאַטעמט.

שאַוול האָט זיך אַרומגעדרייט אין הויף, ער האָט שוין פון לאַנג  
געהאַט אויסגעטאַן דעם ספּאַדעק מיט דער באַרד, און איז שוין געווען  
אויס רבי, אָבער עפעס האָט ער זיך נישט געוואַלט אויסמישן מיט דעם  
איברינקן עולם, און אומזיסט האָט זיך אַרום אים געדרייד דאָס יידל מיט  
די שפיציקע אַקסלען.

ווען די יידן האָבן באַקומען אויסגעצאָלט די גינע פאַרן טאַג אַר-  
בעט, האָבן זיי זיך נישט געפרייט, ווייל מ'האַט זיי געזאָגט, אָז מאַרגן  
דאַרף מען זיי נישט . . .

מיט אַ באַזונדערער חשובות האָט שאַוול עטלעכע מאָל איבערגעציילט  
די אַכט גינעס, וואָס ער האָט באַקומען, און געטראַכט: — „ווען ער קען  
זיך פאַרליבן“ אין דעם שענעם מיידל, מיט די גרויסע שוואַרצע אויגן,  
וועלכע האָט געשפּילט די מאַמען, וואַלט זי זיכער געזען צו פּוילן, אָז  
מ'זאָל אים נישט אַהיימשיקן גלייך מיט אַלע יידן — און ער וואַלט זיך  
געקענט אַביסל אַרויפּדראַפּן . . .

נאציאנאלע געפילן  
— זון קלאסן אינטערעסן



# נאציאנאלע געפילן

— און קלאסן אינטערעסן

„קען יאה ספער א הע'פני, סער?“\*

דער איינגעזוהר'טער שפרוך האט היינט נישט געטראפן אין ציל.

די קינדער פון בריק סטריט\*\* זענען לאנג געשטאנען ביי דער גרויסער מויער אין פראנט און זיך נישט געקענט דערווארטן אויף דעם אויטאמאביל, וואס קומט יעדן אינדערפרי צופארן אין א באשטימטער צייט. זיי זענען אוועק מיט א רעש. א קינד האט געטראגן א קינד אויף די קליינע, דינע הענטלעך און אנדערע, מיט פארשמירטע, נאקעטע תחת'לעך, וואס מ'האט ארויסגעזען פון די צעריסענע הייזלעך, האבן געשלעפט אויף שטריקלעך צוגע'גנב'טע און אויסגעבעטענע, צו-בראכענע קעסטלעך און ברעטלעך.

בריק סטריט איז ארים...

אין די קליינע פינסטערע הייזער וויינען ארימע ארבעטער...

דאס איינציקע, גרויסע הויז אין פראנט, געהער צו מיסטער קלעפ־מאן. ער האט דארטן זיין פעקטארי\*\*\* וווּ מיידלעך אויף דער וואך מאכן קליידער. אויף זיי גיט אכטונג א מענעדזשער\*\*\*\*. די וויכע רייד מיט וועלכע ער באגעגענט שטענדיק זיין באלעבאס, זענען אים

---

\* „קענט איר אפשפארן א האלבע פעני, הער?“ דער דיאלעקט פון די ארימע קינדער אין לאנדאן, וואס בעטלן אין די גאסן.

\*\* גאס.

\*\*\* פאבריק.

\*\*\*\* אויפזעער.

געבליבן ליגן אויף דער צונג. ער האט באשלאסן נאך איינמאל צו טעלעפאנירן צו מיסטער קלעפמאנין א היים...

די שטאט האט פארצערט די לעכטיקערע העלפט פונ'ם טאג. א טונקלער נעפל האט זיך געצויגן פונדערווייטנס, צו די שטילע, לאנדא-נער גאסן, וואס זענען באוויינט פון רייכע לייט.

פאר א הויז, מיט א קליינעם גארטן פון פארנט, ווי ביי אלע הייזער פון דער ריי, האט געווארט אן אויטאמאביל. דער שאפער האט זיך אלעמאל ארומגעקוקט מיט א פארדריסלעכן בליק, ער האט פארלוירן דעם געדולד אזוי לאנג צו ווארטן אויף זיין באלעבאס. דערביי האט ער זיך געשראקן די פאגע\* זאל נישט ווערן געדעכט און פארמעקן די הייזער און די גאסן, מיט פארביקן רויך, וואס קריכט אין האלז און אין די אויגען...

די ווייזערלעך פונ'ם גאלדענעם זייגער האבן אנגעוויזן מיסטער קלעפמאנין, אז ס'איז שוין פון לאנג צייט צו זיין אין בריק סטריט—און ער איז נאך אלץ געשטאנען מיט א טריבן בליק אויפן היינטיקן טאג. ער לייד פון די נירן, אבער די דאזיקע קראנקהייט פאסט אים פונקט, ווי ס'פאסטן אים די שטייפע, געפרעסטע הויזן, וואס ער טראגט גלייך, ווי אלע רייכע ענגלישע ביזנעס מענטשן.

אן אנדער מאדנע געפיל האט אים געמאכט אפהענטיק.

ער האט נישט געקענט געדענקן, וואס ער טראכט... פון וואס ער האט געוואלט א קלער טון איז עס נישט געגאנגען... ער האט פארלוירן דעם געדאנק, ווי נישט דאס האט ער געמיינט... אים האט אפילו נישט געשמעקט דאס עסן, וואס די דינסט אינ'ם וויסן שטיפיקל ארום שטערן, האט אוועקגעשטעלט אויפן טיש.

פארהאן ביי מיסטער קלעפמאנין אויסגעפוצטע שטיבער כמעט א טויז. איבער דער גערוימיקייט הערן זיך די שווערע טריט פון זיין ווייב. זי איז א הויכע, רויטע יידענע, געשלייערט אין זייד, די גרויסע אוירן באהאנגען מיט בריליאנטן. זי ווייסט, אז איר האט דער מאן

(\* די באקאנטע לאנדאנער נעפלען.)



צו פאַרדאַנקן, וואָס ער איז רייך געוואָרן, נאָר דורך איר ענערגיע שטייט נאָך די פעקטאָרי אין בריק סטריט, אויף די פיס, און מ'איז נישט רואינירט געוואָרן נאָך דעם, וואָס דער קריסטלעכער פאַרטנער\*) טאָם דזשאַנסן האָט זיי איבערגעלאָזט. ס'איז געווען איר קאַפּ דערביי, וואָס מ'ווינט שוין נישט ערגיץ אין דעם קליינעם געסל אין דער איסט-ענד\*\* און מ'געהערט אויך צו די „הייבראו“\*\*\*).

פון איינער פון די טירן איז פּלוצים געקומען צולויפן מיסטער קלעפּמאַנס קליין מיידעלע אין אַ דין ראָזע קליידעלע, מיט זיידענע פליגעלעך אויף דער פלייצע. איר שאַטן איז געפאַלן אין דער זייט ביי דער וואַנט געפּוצט מיט פיינעם האַליק, וואָס האָט זאָט און שווער זיך געגעלט פאַרן אויג: „דעד, איי עם היר“\*\*\*\*) האָט דאָס קינד זיך געפרייט, אַרומגעכאַפט דעם טאַטן און זיך געדראַפּעט אויף זיין בויך, ווי אויף דעם אויסגעבעטן ריקן פּונ'ם שפּיל-פּערדל. מיסטער קלעפּ-מאַן האָט נישט געקושט דאָס קינד מיט פאַטערישער געטריישאַפט, ווי ער טוט עס געוויינטלעך, נאָר ער האָט געקוקט מיט, יענער גלייכגילטי-קייט, מיט וועלכער דער היינטיקער טאַג האָט אים געמאַכט אפהענטיק:

— „איי העוו נאָו טיים טו יו דיר“,\*\*\*\*) האָט ער געענפּערט דעם קינד, כאַטשע ער האָט זיך נישט געאיילט צו פאַרן אין דער פעקטאָרי, איבערצוקוקן די קליידער, און צו זען די גייע מיסטערן...

אַ שטילער ציטער פון זיידנצייק איז געפאַלן פאַרויס און געבראַכט מיט זיך מיסטער קלעפּמאַנס ווייב. זי האָט צוגעוואָרפן דעם מאַן אַ שפיציקן בליק:

„נאָך ביזטו אין דער היים, אפנים, אַ דיינע געשעפטן פירן זיך אַליין?“

(\* שוּטף.

\*\* די אַרימערע געגענד אין לאַנדאָן אין וועלכער ס'געפינט זיך ווייטשעפּל.

\*\*\* הויכע געזעלשאַפט.

\*\*\*\* מאַמע אויך בין דאָ.

\*\*\*\*\*) איך האָב נישט קיין צייט צו דיר, טויערע.

דער איד מיט דעם לענגלעכן, נאָכגעלאָזענעם פנים, אין די שטייפע  
געפּרעסטע הויזן, האָט אויף זיך גענומען אַרױפּצײן דעם אייבערשטן ראָק  
און געענפערט:

— „עפעס איז מיר היינט גאַרנישט צו דער האַנט“...

— „קום צײטלעכער אַהיים וועלן מיר געען צו די סײמאַנס“... האָט

דאָס ווייב אַרױסבאַגלייט דעם מאַן מיט די קראַנקע גירן...

אין מיטן פון שטאַטישן טומל האָט זיך שנעל געטראָגען דער אויטאָ-  
מאָביל, פאַרביי נאָסע פּערד און אַנגעשטרענגטע מענטשן, — צווישן אַ  
פלאַנטער פון געדאַנקן אין היציקע מוחות, געוועבט ביי טאָג און ביי  
נאַכט. אַ ציטער אין די נערוון וואָס האָט זיך געפאַרמט אין אַ געדאַנק  
האַט באַגלייט מיסטער קלעפּמאַנץ...

קליינע, שוואַרצע הייזער, מיט קרומע דעכער זענען אַלץ מער אנט-  
קעגן געקומען.

אין בריק סטריט האָט זיך די פּאָגע אויפגעהויבן.

דער אויטאָמאָביל האָט פאַרקערעוועט ביים גרויסן הויז אין פּראַנט  
און איז פאַרפאַרן אין אַ ברייטן טויער.

אין דער פּעקטאָרי האָבן געברענט עלעקטרישע לאַמפּן.

די בלייכע מיידלעך, וואָס האָבן געאַרבעט ביי קליינע נײ-מאַ-  
שינדלעך אויף לאַנגע טישן, האָבן זיך אומגעקוקט, ווען דער באַלעבאַס  
איז אַריינגעקומען, — און שטיל ווייטער געאַרבעט.

צו די דאָזיקע מיידלעך האָט נישט מיסטער קלעפּמאַן קיין טענה,  
זאָלן זיי נאָר גיך אַרבעטן און נישט רעדן, ער האָט נישט ליב, אַז מ'רעד  
ביי דער אַרבעט.

ס'גייט אויס צו זיין קעשענע...

דער מענעדזשער, האָט געקוקט מיסטער קלעפּמאַנץ גלייך אין די  
אויגן אַריין, מיט אַ בליק פון הונטישער אונטערטעניקייט אין וועלכער  
ס'איז געווען פאַרבאַרגן צוויי-פּנימדיקע מענטשליכע אויסגערעכנטקייט.  
ער האָט גערעד גיך, געצויגן מיט די שפיציק, שאַרפע וואַנסעלעך אונט-

טער דער נאַז און באַגלייט דעם באַלעבאַס פון איין אַפטיילונג אין דער צווייטער :

— „דאָס איז דער שטאַף, וואָס איך וואַלט פאַרגעשלאָגן צו צושניידן“, האָט ער אָנגעוויזן אויף דעם ביליגן מאַטעריאַל פון וועלכן מ'מאַכט טייערע קליידער.

כדי צו פאַרפעסטיקן זיין וויכטיקייט און איבערגעבנקייט צום גע־שעפט, האָט דער מענעדזשער, מיט אַ קרעכץ דערציילט מיסטער קלעפֿ־מאַנען, ווי שווער אים קומט אָן צו האַלטן אַרדנונג, און ווי נישט גע־קוקט דערויף, וואָס ער האָט ערשט נעכטן, דעם באַלעבאַס אין די אויגן, געמאַכט די מיידלעך אָן אויסרייד, האַלטן זיי אין איין לאַכן, ווי נאָר ער דרייט זיך אַוועק אויף אַ מינוט...

מיסטער קלעפֿמאַנן האָבן זיך אַ ריר געטון די אַדערלעך ביי דער לעבער.

— „איר ווייסט נישט וואָס איר האָט צוטאָן מיט אַזעלכע לעיזע באַננס,\* זאָלן זיי מאַכן אַ וואַך און אַרויסגעוואַרפֿן...“ ער האָט זיך גע־איילט, געהייסן דעם מענעדזשער נעמען אַ ציגאַרעטל פֿונ'ם גאַלדענעם פֿושקעלע, און זיך געזעגענט מיט אָן אָנגעצויגענעם שטאַלצן אויסדרוק אין די אויגען...

אויפֿן וועג אַ היים, (נאָך די קרעפלעך מיט יויך וואָס די באַלעבאַסטע פֿון דער „ב.ב.ב.“ — „בערטאַס בעסט ביף“\*\*) רעסטאַראַנט אין ווייט־שעפל, האָט מיט אַ ליבלעכן געשמאַקן שמייכל דערלאָנגט מיסטער קלעפֿמאַנן) איז ער אין זיין אויטאָמאָביל געלעגן אנגעלענט מיט'ן קאַפּ אין ווייכן ווענטל און געמיטלעך גערויכערט אַ ציגאַרעט. דער אויטאָמאָ־ביל האָט זיך געגליטשט אין אַ האַרמאַנישן טעמפּאָ, די ריטמישע באַ־וועגונג האָט שטאַרקער גערעגט די צירקולאַציע פֿונ'ם בלוט צום מאַגן. מיט אַ גרעסערן אימפּולס האָט דער מאַגן פֿאַרדייעט די אינעווייניגסטע שטאַפֿן און געשיקט צום מח פֿריש געקאַכטע שטראַמען פֿון ענערגיע.

(\* פֿוילע ביינער.

(\*\*) בערטעס בעסטע ביפֿשמעק.

זיין פארדייאונגס-פראצעס האט געשאפן אין אים א שטימונג, ענלעך צו יענעם אינעווייניגסטן צושטאנד, אין וועלכן מיסטער קלעפמאן האט זיך געפונען דעמאלט ווען ער איז געזעסן אין דעם ווייכן ארם טשער.\* מיט זיינע "נייע" גוטע פריינט, ביי א גלעזל וויין נאך דער געשמאקער טערקי\*\* מיט געבאקענע פאטיטאוס\*\*\* און ארביסלעך (כאטשע ס'איז נישט געווען קריסטמעס\*\*\*\*) אין דעם פרעכטיגען הויז, וואס ער האט געקויפט א גרויסע מציאה אין טשעלסי\*\*\*\*\* די ענלעכקייט, פון זיין פיזישן צושטאנד, האט ארויסגערופן די געדאנקלעכע אסאציאציעס. און אים איז גוט געווען צו טראכטן, ווי פיין ער האט זיך ארויפגעארבעט, ווי קלוג ער פירט זיינע געשעפטן... און ווי ער זיצט, נאך דעם וואס זיין שוטה טאם דושאנסן, האט אים איבערגעלאזט, נאכאמאל פעסט אין זאטל...

זיין ווילן צו פארשטארקן דאס געפיל פון דער אייגענער זיכערקייט האט אים געשטויסן צו רעוידירן זיין גאנצע לאגע כדי פאלקאם זיך צו איבערצייגען ווי „גלרייט“ ער איז און ווי אלעס איז ביי אים אין ארדר-נונג... פלוצים האט ער אבער דערפילט, אז עפעס שטערט אים צו דער גאנצקייט פונ'ם חשובן, און, אז אן אונאנגענעמער געדאנק, — וואס בא-גלייט אים פון אינדערפרי, און האלט זיך אין איין ארויסגליטשן און קומט צוריק — נאגט אים אונטערן הארצן... די אדערלעך ביי דער לעבער האבן זיך אים ווידער א ריר געטון, ער האט זיך דערמאנט אין די מייד-לעך, וואס לאכן ביי דער ארבעט...

דער שאפער האט זיך אפגעשטעלט פאר מיסטער קלעפמאן'ס הויז. די גרויסע רויטע יידינע האט קינדעריש ברוגז ארויסגעשטופט די פעדערשטע, אונטערגעפארבעט ליפ און מיט אן אומגעדולדיקן בליק בא-

(\* פאטער שטול.

(\*\* אינדעק.

(\*\*\* קארטאפעל.

(\*\*\*\* וויינאכטן.

(\*\*\*\*\* א רייכע געגענד אין לאנדאן, ווו ס'וויינען קינסטלער.

געגענט דעם מאָן. זי האָט אויסגעשטרעקט די שווערע פעטע האַנט און געקוקט אויפן גאַלדענעם זייגערל:

— „העוו יור טי, האַריאַפּ!“ מיר מוזן זיך מאַכן פאַרטיק צו גען צו די סיימאַנס אויף סאַפער, \*\* (וואָס עי מאַרוולעס מען איז די זייאַניסט ספיר-קער מיסטער פריידל\*\*\*) וועלכן זיי האָבן פאַרבעטן, און זי האָט זיך צוגעבאַמקעט אַ ניגון פון אַ העברעאישער האַראַ...

— „אַל רייט“, האָט געענפערט מיסטער קלעפּמאַן, „דער איז פלענטי טיים“, \*\*\*) ער האָט ווי געוויינטלעך אַריינגעקוקט אין אַ שפּעטער אָונט צייטונג. זיין בליק האָט זיך פאַרהאַקט אויף דעם פעט געדרוקטן קעפל: „די נאַצי גנזעצן פון נירנבערג“...

מיסטער קלעפּמאַן האָט אָפּגעזיפצט מיט אַ טיפן מיטגעפיל צו די יידן פון דייטשלאַנד...

באַגרעניצטע רעכט... פאַרפאַלגונגען... בויקאַט אויף יידישע גע-שעפטן... האָט ער הויך געליינט.

זיין ווייב האָט ברייטלעך צעשפרייט דאָס מויל, באַקומען אַ אומ-היימלעך נאַריש. קינדערישן אויסזען, פון וועלכן ס'ווערט אַ זייטיקן מענטשן פריקער. „אינז'ט מיסטער פריידל רייט, \*\*\*\*) ווען ער זאָגט אַן אַלע יידן סיי אַרים סיי רייך דאַרפן זיך פאַרייניגן פאַר'ן נאַציאָנאַלן אידעאַל, מיר מוזן אַלע צוזאַמען אויפבויען די נאַציאָנאַלע היים, פעלעסט'ן איז די איינציקע לעזונג פאַר'ן אידישן פאַלק, האָט זי אין אַ געבראַכענעם ענגליש, וואָס האָט געקריצט אונטער אירע פאַלשע ציין, מיט אַ קנאַק אַרויסגעגעבן די אויסגעדראַשענע שלאַג-ווערטער, וואָס זי האָט זיך אַנגעהערט.

(\* האָב דיון טיי, אייל דוך.

\*\* אָונטמאַל.

\*\*\* וואָס פאַר אַ פּרעכטיקער מענטש איז דער ציוניסטישער רעדנער, הער פריידל.

\*\*\*\* ס'איז נאָך דאָ גענוג צייט.

\*\*\*\*\* איז מיסטער פריידל נישט גערעכט.

מיסטער קלעפמאן האט גארנישט געענפערט אויף זיין ווייב'ס רייד,  
ער איז נאך אלץ געווען פארטיפט אין דער צייטונג.

די שוידערליכע נייעס וועגן די פארפאלגונגען אויף די יידן אין  
דייטשלאַנד, האבן קעגן זיין אגענעם ווילן געצייכנט אויף מיסטער קלעפ-  
מאנ'ס פנים די צופרידנקייט, וואָס ער געפונט זיך איצט אין לאַנדאָן...  
און מיט אַמאָל האָט זיך אין אים אויסגעפיקט אַ פאַרענט-  
פערונג אויף דעם דעקוטשליווע געדאַנק, וואָס האָט אים אַ גאַנצן טאַג  
ב'אומרואיקט...

מיסטער קלעפמאן האט באשלאסן ער זאל טאקע מאַרגן  
הייסן דעם מענעדזשער אַרויסהענגען אַ צעטל, אַז ער זוכט פרישע הונד-  
דערט אַרבעטס-הענט.

דאָס וועט אַפּשרעקן די מיידלעך פון צו לאַכן אויף זיין צייט...

אין מארש מיט די הונגעריקע





## אין מארש מיט די הונגעריקע

אינמיטנדריינען איז די רויט-בלאלעכע גאז-פלעמלעך אנטפאלן גע-  
ווארן די קראפט, ווי ס'אנטפאלט ס'הארץ ביי א הונגעריקן:

קליין און איינגעשרומפן, האבן זיי צענויפגעדרייטערהייט קוים נאך  
געצאנקט אין ווינקל פונם אלטן, שווארצן אויוון.

דער גאז האט נישט געסטאיעט . . .

דאס וואסער אינים טיי-קעסעלע האט געשיפיט און נישט געקענט  
אופוידן.

ביי די דריי ארבעט-לאזע, וואס האבן געווארט אויפן ביסל טיי,  
האט זיך געביטן דער טעם אין מויל . . .

מיסטער בארשט האט גלייכגילטיק אראפגעשלינגן די טרוקענע ליי-  
דיקייט פון אונטערן גומען, און נישט אויפגעבראכט קיין פארדרוס אין  
די מאטע פינטלען פון די דערשלאגענע אויגן. די קראפט פון ווידער-  
שטאנד איז אין אים אפגעטעמפט געווארן דורך דער לאנגער צייט, וואס  
ער איז ארומגעגאנגן ליידיק און נישט געקענט געפונען קיין ארבעט ביי  
די סטאליערעס, ווו ער האט אין שווייס אפגעהארוועט א סך יארן. די  
אפגעלאזענע הענט, וואס האבן זיך ביי אים געוואלגערט, ווי די ארט-  
שיקעס, וועלכע האבן זיך נישט אין וואס צו פארשטעפן, האבן זיך  
איצט ווי געקלאמערט אין יענער נויט, וועלכע האט אים עטלעכע יאר  
געהאלטן אין קלעם . . .

יעדער נייע אנטווישונג, האט ער שוין אויפגענומען מיט א מין  
קרענקלעכער הנאה, ווי א קינד, וואס קען זיך נישט ווערן קעגן אומ-  
גערעכטע קלעפ און שרייט שלאג . . . שלאג . . .

יעדער צוגעקומענער קלאפ, האט אים געשטארקט אין זיין נייעם  
באשלוס און קלאר געצייכענט פאר אים די ליניע פון אראפ . . .

— . . . טו העל וויט דע געדו!!! \*

(\* אין גיהנם מיטן גאז.)

„ווי נעמט מען אַ פעני? . . .“ האָט מאַרי אַראָפּגעלאָזט דאָס קול אויף דער מאַמען. ער וואָלט שנעל וועלן אַרייננוואַרפֿן די פעני אין מיטער (\* אַיידער די צוריקגעפּאַלענע פּלעמלעך אין גאַז-רינג לעשן זיך אינגאַנצן אויס, ווייל אין שטוב זענען די שוועבעלעך גראַד אויך אויס-געגאַנגן . . .

מיסעס באַרשט קוקט אויף מאַרין און זעט דאָס טיי-קעסעלע, וואָס מוטשעט זיך און קען נישט אויפזידן. אַ שכן קומט איר אויפן געדאַנק. זי טראַכט — „דאָ שוין אַנטליגן, דאָרט שוין אַנטליגן“ . . . און ווידער דערמאָנט זי זיך אין דער פעני, וואָס זי האָט נעכטן אומזיסט פאַרפּאַרן. זי איז געווען זיכער, אַז אויף דעם אַדרעס, וואָס די באַקאַנטע האָט איר געגעבן, וועט זי קריגן אַרבעט — „ס'איז געווען אַזוי ווייט צו געען, אַז איך האָב געמוזט אין מיטן וועג זיך אויפזעצן און פאַרן פאַר אַ פעני מיטן טראַמוויי“, האָט זי זיך פאַרענטפּערט— „און צום סוף, האָט מען מיר געזאָגט, נישטאָ קיין אַרבעט, לאָזט איבער אייער אַדרעס . . .“

— . . . „איי הערד אַלט-רעדן!!!“ (\*\*)

מאַרי האָט נישט ליב דער מאַמעס קנעכטישע פאַרענטפּערן זיך. אין זיינע אויגן צינד זיך אַן די שיין פּון אַ געקרויודעטן. כאַטשע ער איז הונגעריק קלינגט זיין קול, ווי מעטאַל:

— . . . „איך מוז געען צו טראַפּאַלגער סקווער . . .“ (\*\*\*) היינט

קומען הונגער-מאַרטשערס!!!!“ (\*\*\*) . . .

שוין דעם צווייטן זונטאָג גייט אויך מאַרי איבער די לאַנדאַנער גאַסן מיט די טויזנטער אַרבעטלאָזע אַרבעטער, וואָס קומען פּון סקאַט-לאַנד, וויילס, פּון די געגענדן וווּ די קוילן-מינען געפונען זיך; וואָכן לאַנג מאַרשירן זיי דעם הונגער-מאַרש קיין לאַנדאָן צו פּראַטעסטירן פאַרוואָס די רעגירונג באַזאָרגט נישט מיט אַרבעט די מיליאָנען אַרבעט-לאָזע . . .

(\*) גאַז אויטאָמאַט.

(\*\*) איך האָב דאָס שוין געהערט.

(\*\*\*) אַ באַקאַנטער פּלאַץ אין צענטער פּון לאַנדאָן.

(\*\*\*\*) פּראַטעסטירנדע אַרבעט-לאָזע, וועלכע האָבן דערקלערט אַ הונגער-מאַרש.

מאָרי איז צו זעכצן יאָר געוואָרן אַרבעט־לאָז. ער האָט אינגאַנצן געאַרבעט איין יאָר, פון פּערצן, ביז פּופצן. גלייך נאָך זיין פאַרלאָזן די שולע איז ער געגאַנגען זוכן אַ „דזשאָב“.\*

אויף אַ גרויסן, אַלטן טויער פון אַ קליין פאַבריקל אין אַ ווינקל ערגעץ פאַרשטופט אין אַ קליין, שוואַרץ געסל, האָט ער איבערגעלייענט אַ צעטל:

— „עי סטראַנג באַי אַ פאַרטין וואַנטעד“.\*\*

ער האָט אַנגעקלאַפט אין טויער.

אַן ענגלענדער מיט פייכטע, קאַלטע אויגן, ווי ביי אַ מעווע, וועלכער איז ביז מיט אַ צייט צוריק געזעסן אין אַ קליין אַפּיסל אויפן פּופטן שטאַק פון אַ הויכער געביידע אין צענטער פון דער שטאָט, דאָרטן געהאַנדעלט דורכן טעלעפּאָן רערל און געשווינדעלט אַזוי לאַנג, ביז וואַנען אים איז געלונגן צו פאַרטרייבן זיין פריינט אין די הענט פון בעלי חובות, און שפעטער פון אים צוצונמען דאָס פאַבריקל, האָט מאָרין געשטעלט עט־לעכע פראַגן ...

מאָרי האָט אויף אַלעמען געענטפערט יאָ ...

דער ענגלענדער האָט באַשלאָסן צו געבן דעם באַי צו פאַרדיגען צען שילינג אַ וואַך — „קום מאָרגן צו דער אַרבעט“, האָט ער אים גע־זאָגט און העפלעך אַפּגעווענד דעם קאַפּ, וועלכער האָט לויט דער פאַרם דערמאָנט אין אַ זעקסטער נאָל, וואָס אַ חוצפה'דיקע האַנט שטעלט געוויינטלעך אַוועק נאָך אַן איינס ...

אין פאַבריקל האָט מען אויסגעאַרבעט קליינע, קיילעכדיקע פּודעלעך אין די אַפטייקן אַריין פאַר שווייס פּודער, וואַזעלין און אַנדערע הייל־מיטלען.

אַ הויך די פּערצן יאָריקע יינגלעך, וואָס ער האָט אַוועקגעשטעלט ביי שווערע, אייזערנע פּרעס־מאַשינען און זיי געהייסן אויסקוועטשן בלעכ־ענע דעקלעך, האָט דער ענגלענדער באַשעפטיקט נאָר מיידלעך, וואָס האָבן ביי לאַנגע וואַרשטאַטן געלייט, מיט הייסע איינס ...

---

\* אַרבעט.

\*\* פאַרלאַנגט אַ שטאַרק יונגל פון פּערצן יאָר.

דעם ערשטן טאג, האָט מען מאַרין אַוועקגעשטעלט ביי דער מאַשין פון אַן אַרבעטער עלטער פון אים מיט איין יאָר, זיך צוצוקוקן, שפעטער האָט מאַרי יענעם מער נישט געזען . . .

ער האָט געאַרבעט, זיך געפילט, ווי אַ גרויסער, גערויכערט ציגאַר-רעטן און פלעגט אַהיימקומען מיט אַ פאַריוט פנים.

מיסעס באַרשט האָט זיך געפרייט מיט דער נייער האַפנונג . . . אין אַ יאָר אַרום האָט דער ענגלענדער ווידער אַרויסגעהאַנגן דאָס צעטל אויפן אַלטן טויער . . . דערנאָך האָט ער ביי דער שווערער, אייז-ערנער פּרעס-מאַשין אַוועקגעשטעלט אַן אַרבעטער מיט איין יאָר יונגער, שפעטער האָט, יענער מאַרין מער נישט געזען . . .

מאַרי איז געוואָרן אַרבעטלאָז און האָט אַהיימגעבראַכט אַן אויסגע-לאַשענע האַפנונג . . .

— . . . „קום צו טראַפּאלגער-סקווער דעד, \*“ דו ביזט אויך אַן אַרבעט-לאַזער, און דו אויך מאַדער !!!“ \*\* ווידער האָט זיין קול אַפּ-געקלינגן אין קליינעם קעכל . . .

— צו דער זאָרג, וואָס האָט זיך אַפּגעזעצט אין מיסעס באַרטש'ס אויגן, איז צוגעקומען אַ געמיש פון אַן אומבאַווסטן, שעמעווידיקן, אַבער עקשנות'דיקן פּלאַן. זי איז געשטאַנען אויסגעסטראַיעט אין אַ קליין צע-דרייט היטעלע אויפן קאַפּ, אין אַ בלאַען אַפּגעריבענעם מאַנטל, מיט אַ טאַפּ אין די הענט, גרייט אַריבערצוגעען צו דער סופּ-קיטשן.\*\*\*

— „אונטערוועגס וועט זי אַבער אַפּטרעטן אין געסל ווי ס'איז היינט אַ גרויסער מאַרק, טראַכט זי, זונטאָג זענען דאָרט תמיד דאָ מציאות אויף די שטעלעס.“ מיסעס באַרטש'ס בליק לויפט אַרום צווישן דעם איבערגעבליבענעם, פאַרוואַנעטן גרינצייג, איבער די ביליגע גע-זאַלצענע הערינג, אויף דעם צוגעלעגערטן אויבסט וואָס זי האַנדעלט אַמאָל איין פּאַר דער געציילטער פעני. היינט וועט זי גאַרנישט קויפּן,

(\* טאַמע.

\*\* מאַמע.

\*\*\* אַ קיך וווּ מ'טוילט זופּ פאַר אַרימע-ליווט.

## אין מאַרש מיט די הונגער־קע

קוועטשט דער געדאַנק אין מה, ווי אַ נאַגל אין דער פּאַדעשווע. זי וועט זיך שוין מוזן באַגיינן, מיט דער זופּ, און מיט דעם ברייטל, וואָס מ'וועט איר געבן אין דער סופּ-קיטשן . . .

צו טראַפּאַלגער-סקווער קען זי נישט געען. ס'איז שרעקלעך ווייט, זי וויל אַבער זעען, ווי מאַרי וועט דורכמאַרשירן . . .

די אַרבעטער מיט דער רויטער פּאַן האָבן מאַרשירט איבער ווייט-שעפּל. אינאיינעם מיט אַלע, האָט מאַרי געשריגן:

— „ווי וואַנט וואַרק — ווי וואַנט ברענד!!!“ \*

דריי אַ זייגער, האָבן זיי זיך אויפגעלייזט אַרום דעם ריזיקן, שטיי-נערנעם דענקמאַל אויף טראַפּאַלגער סקווער, און זיך אויסגעמישט צווישן דעם גרויסן עולם, און צווישן די הונדערטער פּאַליציי אויף פּערד און צופּיס . . .

די מחנות פּאַרשטויבטע, אַפּגעצערטע, אַרבעט-לאַזע אַרבעטער, מיט קלומאקלעך אויף די פּלייצעס, וועלכע האָבן וואַכן לאַנג מאַרשירט צו דער היינטיקער דעמאָנסטראַציע, האָבן מידע, זיך געוואַלגערט אַרום דעם הויכן שטיינערנעם דענקמאַל אויפן סקווער, וווּ מ'האַט זיך געגרייט אויס-צושרייען די נויט און די לידן פון די פּאַרקנעכטעטע און הונגעריקע . . .

מיט אַ פּלינקן אימפעט האָט זיך מאַרי אַריינגעדרייט צווישן די הונגער-מאַרטשערס, ער האָט אין די לעבעדיקע, קינדערישע אויגן גע-טראַגן אַ פיבערדיקן ווילן צו רעדן און צו שרייען:

— „דו זעסט“, האָט ער צו איינעם פון די הונגער-מאַרטשערס געזאָגט און מיט דער האַנט אַנגעוויזן אויפן קאַפּ, „מיין היטל איז ווייך, אויסגעבעט מיט אַ סך וואַטע“, ער האָט זיין שאַרפּן בליק איינגעשניטן אין אַ הויכן פּאַליציי וועמען ער האָט דערזען פונדערווייטנס. „סאַטש אַ דערט' סוויט“, (\*\* ער האָט מיר דערלאַנגט איבערן קאַפּ . . . דענסט-מאַל האָבן זיי געוויזן זייער ריכטיק פנים . . .

מאַריס באַוווּסטיניקע באַהערשן זיך, האָט צוגעגעבן געוויכט דער

\* מיר ווילן אַרבעט, מיר ווילן ברויט.

\*\* אזא שמוציקער תור.

אויפגערעגטער, פארביטערטקייט, וואָס האָט געציטערט אין זיינע אויגן...  
 — . . . „אײך קען זײ יענע וואָך האָב אײך געזען, ווי געמײן זײ  
 זענען, זײ האָבן אונז געוויזן דעם וועג צום פּאַרלאַמענט . . . ווען מײר  
 האָבן זיך דאַרט פּאַרזאַמעלט זענען זײ ווי די ווילדע בעסטיעס אַרומ-  
 געלאָפּן מיט די פּערד . . . די מענטשן האָבן פון זײ נישט געקענט  
 אויסהאַלטן . . . די פּאַליצײ איז מיט די פּערד אַרױף אויף די טראַ-  
 טואַרן . . . סאַטש צאַריסט קאַזאַקס.“\*

מאַרי און דער הונגער-מאַרטשער האָבן זיך אָנגעשפּאַרט אינ'ם  
 שטיינערנעם גאַרטל פון דעם וואַסער-באַסען אויפן סקווער. דער פּאַנ-  
 טאַן האָט מיט אַ צו שטאַרקן אימפּעט געגאַסן פון זיך דאָס וואַסער,  
 וואָס האָט געמאַכט אַן איבריקן גערויש און געשטערט אויפצוכאַפּן די  
 וואַרימע ווערטער, מיט וועלכע אַן אַרבעטער האָט גערעדט צום האַרץ  
 פון די אַרבעט-לאָזע און געשילדערט פאַר זײ, די שוין פון לאַנג,  
 איינגעחור'טע אמת'ן — וועלכע זענען אַבער פאַר דעם אַרבעטער יעדען  
 טאָג נײ.

— . . . „די מערק זענען איבערפולט, ס'הערשט איבערפראַדוקציע  
 די קאַפיטאַליסטן ווילן נישט פאַרקויפן צו ביליק זייערע סחורות און  
 פאַרניכטן גאַנצע שיפן און וואַגאַנען מיט פּראַדוקטן“, האָט ער געשריגן.  
 — . . . „היר, היר!“\*\* האָבן זיך אָפּגערופן די הונגעריקע.  
 מיט אויפברויז אין בליק, האָט מאַרי אַלעמאַל אויסגעדרייט דעם  
 קאַפּ צום פּאַנטאַן.  
 — . . . „זײ האָבן אומיסטן געמאַכט דאָס וואַסער זאַל אַזױ  
 רױשן“ . . .

ווען מיסעס באַרשט איז אַהײמגעקומען, האָט זי קײנעם נישט גע-  
 טראָפּן אין שטוב. ס'איז שוין געווען שפּעט. אין געסל האָט מען שוין  
 מער נישט געהאַנדעלט. קערערס האָבן צענויפגעשאַרט דאָס מיסט און  
 עס אַנגעוואַרפן אין אַלטן גרויסן אָפּענעם וואַגן, וואָס האָט זיך אַוועק-  
 געשלעפּט נאָך די שווערע טריט פון שטאַרקע ענגלישע פּערד, מיט  
 ברייטע, פּעטע ריקנס. די גאַסן שפּילער האָבן געמאַכט ביליגע קונצן

\* זעלכע צאָריסטישע קאַזאַקן.  
 \*\* הערט, נאָר הערט.

## אין מאַרש מיט די הונגער־קע

און די יונגן אין פרישע אנצוגע, האָבן געוואָיוועט, מיט אויסגעפּוּצטע מיידלעך, וועלכע האָבן אין זייערע אויגן געגלאַנגט, ווי ווייכע סאַרדינען. די ביר-הייזער זענען געווען אָפּן, ביים אַריינגאַנג פאַר די טירן האָבן זיך געקרוּמט אַרימעלייט, זיי האָבן געשפּילט אויף צי-האַרמאַניעס, גע-וונגן לידלעך און געוואַרט מ'זאָל זיי עפּעס אַרויסברענגן. אַנגעשפּאַרט אין די ווענט זענען געשטאַנען אַלטע ווייבער אין מענער־ישע קאַשקעטן אויף די קעפּ, זיי האָבן גוט געשיכורט און געזונגן דאָס באַקאַנטע, נודנע, ענגלישע פּאַלקס-לידל:

— ... „ס'מאַכט נישט אויס דאָס וועטער,  
ס'מאַכט נישט אויס דער רעגן,  
אַט, זענען מיר זיך ווידער, טאַקע  
נאַנט אַנטקעגן . . .“

אַלעמאַל האָבן זיי זיך אַלאָז געטאַן אין אַ טאַנץ און חוצפּה־דיק פּאַרהויבן די קליידער . . .

דער נייער באַשלוס, וואָס מיסטער באַרשט האָט אויסגעטראָגן, האָט ווי אַן אייטער־דיקער בלאַטער געצויגן און געביסן, מיט אַ מין נודנעם עק-בערדיקן ווייטאַק, וואָס רופט אַרויס דעם ווילן, מ'זאָל אים אָפּשטעלן דורך אַ שמערצלעכן דרוק.

די געדאַנקלעכע ווייען, מיט וועלכע ער איז אַרומגעגאַנגן, האָבן ביי מיסטער באַרשטן פּונסניי אַרויסגערופּן די פאַרשידענע פּריקרע געפּילן, וואָס ער האָט אַמאַל איבערגעלעבט. ער האָט זיך אַלעמאַל דערמאַנט, ווי פאַרביטערט און געקריוודעט ער פּלעג אַוועקגייען פּון די רייכע סטאַליערישע הענדלערס, צו וועלכע ער האָט פּרייטאַג פאַרנאַכט גע-בראַכט צושלעפּן אויף דער בערע (\* צו פאַרקויפּן די דושאַבלעך, \*\*) וואָס ער האָט געפרוּווט, מיינסטער־ווען פאַר זיך, דעמאַלט, ווען ער האָט נאָך פאַרמאַגט מער קראַפט זיך צו ראַנגלען מיט די אומשטענדן . . .

דער גרעסטער חלק פּון זיינע דעריגערונגן און פּון די איינדרוקן, וואָס האָבן זיך אָפּגעזעצט טיף אין זיין אונטערבאַווסטזיין, האָבן זיך געדרייט אַרום, און אין דעם געסל וווּ ער האָט געווינט, די מינדסטע אַסאַציאַציע איז גענוג געווען ער זאָל זיך אין חלום, אַדער אויף דער

(\* וועגעלע אויף צוויי רעדער.

(\*\*) פיגוראַטיוו נישט אויסגעענדיקטע אַרבעט.

וואָר דערמאָנען, און ס'זאל אין אים אויפלעבן ס'געסל, ווי ס'האָט אויס-געזען, ווען ער איז בחר-וויין אָהער אַראָפּגעקומען און זיך אַרײַנגעצויגן אין שכנות פון עטלעכע דאָקטערס,\* וואָס האָבן געאַרבעט בײַ די שיפן אין דער טעמזע. ער איז געוואָרן עלטער אינײַגעם מיט'ן געסל, אָבער אַ סך זענען דאָרט געוואָרן רײכער פון אים, און נישט איינמאָל האָט מיסטער באַרשטן פאַרדראָסן, וואָס אין געסל האָבן זיך געמאַכט אַזויפיל קראַמען, און וואָס די קרעמער האָבן אָנגעמאַכט אַ יקות אין דירה-געלט. נישט איינמאָל איז אים געקומען אין געדאַנק — ״ווי גוט ס'וואָלט געווען ווען ער קען צוריקבאַקומען די אַלע פונטן, וואָס ער האָט אַוועקגעצאָלט די באַלעכאטעם פאַר די קליינע שטיבלעך, ווי די לעכער...״

מיסטער באַרשט האָט זיך שוין געהאַט פאַרשלעפט נישט ווייט פון דער גרויסער, פאַרויכערטער, שוואַרצער בריק, וווּ ס'איז אַ שטאַרקער פאַרקער, מענטשן געען דאָרט אויף און אָפּ.

אונטער דער בריק האָט ער זיך שוין געהאַט אַ פאַר טעג אַרומ-געדרײט, נאָר די האַנט האָט זיך אים נאָך נישט געוואָלט אונטערגעבן... ער האָט זי נאָך נישט געקענט אויפשטעלן...

איצט איז זײַן הויכער רוקן געווען שטאַרק איינגעבויגן און די באַקן-ביינער האָבן אונטער דער איינגעפאַלענער, נישט געגאַלטער הויט אויפן פנים, זיך שאַרף געשפיצט, ווי דראָהענדיקע צייכנס, וואָס וואַרפן אַן אַ מורא... .

אויפן וועג צו דער בריק, האָט ער זיך אָבער פונ'ם געסל נישט געקענט אַרויספלאַנטערן. עטלעכע היימישע אַרבעט-לאָזע סטאַליערעס, האָבן אים ווידער אָפּגעשטעלט...

דער טאַבאַק גערוד, וואָס טראַגט זיך שטענדיק פון דער גרויסער ציגאַרעטן פאַבריק, פון דער גאַנצער שווערער מאַסע אירער, און דרייט זיסלעך, האַרב אין די נעזער פון יענע אַרבעטער, וועלכע האָבן נישט וואָס צורויכערן און קומען אָהער כאַפן אַ שמעק, האָט אַ רײַך געטאַן מיסטער באַרשטן.

אַפּגעריסענע שטיקלעך שמועסן האָבן זיך גענומען וויקלען:

(\* האַפן אַרבעטער.



- . . . „מ'האָט מיר שוין אויך געסטאַפּט די דאָל“, (\* האָט איינער געזאָגט.
- . . . „דו ביזט נישט געגאַנגען צו טראַפּאַלגער-סקווער,?“ האָט אַ צווייטער געפרעגט.
- מיסטער באַרשט האָט דערציילט, אַז זיין מאַרי איז אַוועק מיט די הונגער-מאַרטשערס.
- . . . „זיי וועלן שוין באלד מאַכן אַ געזעץ, אַז מ'זאָל שוין אינ-גאַנצן נישט געבן די „דאָל“, האָט זיך ווידער דערהערט דאָס פאַר-ביטערטע קול פּונם ערשטן.
- . . . „פאַר דעם געלט וועט מען בעסער קויפן קאַנאַנען, פּולווער און גאַז-מאַסקעס“ . . .
- . . . „האַט געלייענט אין דער צייטונג וויפיל מיליאָנען מ'דאַרף האָבן, צו שאַפן אַ שטאַרקע לופט-פּלאַטע?“ . . .
- . . . „הלאוי וואָלט געווען אַזאַ געיעג אויף קעבנעט-מייקערס, (\*\* ווי ס'איז אויף אַרמאַמענטס, (\*\*\*) האָט מען זיך פון דער זייט צעלאַכט.
- . . . „ס'איז היינט געווען אַ ריזיקע דעמאָנסטראַציע“, — האָט אַ צוגעקומענער דערציילט — „אַ מיינער \*\*\*\*) האָט גערעדט, האָט ער דאָס געשטורעמט קעגן דעם מיענס-טעסט“. (\*\*\*\*)
- . . . „ס'זענען געווען עקסידענטס, (\*\*\*\*\*) מיט דער פּאַליציי?“
- . . . „מ'האַט אַרעסטירט עטלעכע קאַמוניסטן“.
- מיסטער באַרשטן האָט ווי אַ ברי געטאָן, ער האָט זיך אומרוואַק אומגעקוקט.
- . . . „איך קום טאַקע ערשט פון דאָרט, אַ שטיקל וועג בין איך אונטערגעפאַרן מיטן באַס, די חברה וועט דאָ באלד דורכמאַרשירן“.
- האַט דער צוגעקומענער זיך ווידער געלאָזט הערן.
- דער שמועס איז צוריק אַרויף אויף די איינגעריבענע געלייזן.
- . . . „אַז זיי וועלן אָנהויבן וואַרפן די גאַז-באַמבעס, וועט זיין נאָך ערגער, ווי ס'איז געווען אין דער פריערדיקער, גרויסער וועלט מלחמה, דענסטמאַל, אַז מ'האַט געוואַרפן אַ באַמבע איז אַפילו דאָ אונטער דער בריק געווען אַ באַהעלטעניש, אַבער פאַרן גאַז וועט מען זיך נישט
- 
- (\*) אַפּגעשטעלט די אַרבעט-לאָזע שטיצע. (\*\* סמאָליערעס. (\*\*\*) באַוואַפּנונג. (\*\*\*\*) אַז אַרבעטער פון די קוילן-מינען. (\*\*\*\*\*) געזעץ צו באַשרענקן די אַרבעט-לאָזע-שטיצע. (\*\*\*\*\*) געשעענישן.

קענען באהאלטן, און אַ גוטע גאַז-מאַסקע וועט קאָסטן טייער . . .” מיסטער באַרשט איז געשטאַנען אָפּגעלאָזן, און פאַרטראָגן געשוויגן. ערשט דאָס קלאַפּן אין אַ פּויק, האָט איבערגעריסן זיין פאַרביסענע אָפּאַ-טיע. פּונדערווייטנס האָט זיך דערטראָגן דאָס געזאַנג פּון אַרבעטער לידער, ער האָט זיך אַ שטופּ געטאַן פאַרויס.

יונגע און עלטערע מענטשן פון אַרימען אויסזען, זענען געגאַנגן מיט אויסגעצויגענע, בלאַסע פּנימער, מיט מאַגערע העלדזער, ביי אַ טייל פון זיי אינגאַנצן אָפּן, און ביי אַנדערע אַרומגעדרייט מיט טיכלעך פאַר-קניפט אינדערמיט, שטאַרקע פּאַליציי אויף פּערד, און צופּוס, האָבן פון ביידע זייטן באַגלייט די אַרבעט-לאָזע אויפן צוריקמאַרש פון טראַפּאַלגער סקווער.

— . . . „דאָן וויד דע נעשיאַנאַל גאַווערנמענט, דאָן וויד דע מיענס טעסט !!!“\* (האַבן די אַרבעט-לאָזע געשריגן.

מיסטער באַרשטס הויכער, געבויגענער רוקן, האָט זיך אויסגעצויגן, ער האָט אַריבערגעשטופּט דעם קאָפּ און געזוכט מאַרין, אים, האָט זיך געדאַכט, אַז ער הערט זיין קול, פּלוצים האָט אים פאַר זיינע אויגן, אַ שווינדל געטאַן דער אויפגעלאַמענער בלאַער צייכן פון אַ גומינעם שטעקן, וואָס ער האָט געהאַט געזעען אויף מאַריס האַלדז און נאָקן, ווען דער באַי, האָט אים געפּרוווט צו פאַרשטעלן, אַז דער טאַטע, אַדער די מאַמע זאָלן נישט דערזעען.

דער פּריער אָפּגעהאַקטער שמועס, איז מיט זיין גאַנצער שרעק אין אים מיט אַמאָל לעבעדיק געוואָרן, און אים אונטערגעצונדן, מיט אַן אומהיימלעך גראַב קול האָט ער זיך צעשריגן:

— . . . „מיר וועלן נישט געען אין קיין נייע מלחמות, מיר וועלן נעמען אין אונזערע הענט די אַלע קאַנאַנען, מיט די אַלע גאַזן און באַמבעס, וואָס זיי גרייטן פאַר אונז אָן, און דעמאלט ווען זיך אויפהערן די נויט, און ס'וועט נישט זיין קיין אַרבעט-לאָזע !!!“ זיין בליק האָט זיך אַוועקגעטראָגן מיט די הונגעריקע אַרבעטער וואָס האָבן אַוועקמאַרשירט.

צווישן די קאַלטע מויערן, האָט געציטערט דער רוף:  
— . . . „מיר ווילן אַרבעט, מיר ווילן ברויט !!!“

\* אַרונטער מיט דער נאַציאָנאַלער רעגירונג, אַרונטער מיט דעם באַגרעניצן די אַרבעט-לאָזע אונטערשטיצונג.